

Univerza v Ljubljani
Filozofska fakulteta
Oddelek za slovenistiko

Vanja Cebin

Oblikoslovje Antona Lesarja med normo in rabo

Diplomsko delo

Mentorica: red. prof. dr. Irena Orel

Ljubljana, avgust 2013

Hvala domačim, ki ste me podpirali na študijski poti. Hvala mami Alenki za vso podporo in
spodbudo pri uresničevanju mojih sanj.

Najlepša hvala mentorici, red. prof. Ireni Orel, za vso strokovno pomoč pri pisanju
diplomskega dela.

IZVLEČEK

V diplomskem delu sem najprej primerjala Lesarjevo in Janežičevo slovnico. Nato sem oblikoslovno primerjala Lesarjev prevod nabožne knjige *Perpetua ali Afrikanski mučenci*, ki je izšla leta 1869, in novo izdajo istega dela iz leta 1910.

Lesar je kot učitelj na ljubljanski realki sestavil tudi kratko slovnico za šolsko rabo z naslovom *Slovenska slovnica v spregledih*, ki je izšla leta 1863. Preverila sem, ali je zapisana pravila v slovnici upošteval tudi v rabi, pri prevodu *Perpetue*. Lesarjevo slovnico sem primerjala z Janežičevo iz leta 1854, da bi ugotovila, ali se je Lesar pri pisanju opiral na Janežičevo slovnico ali je oblikoval svoja slovnična pravila.

Največ razlik se je pokazalo pri primerjavi Lesarjeve slovnične norme in praktične rabe v prevodu. Velikokrat se slovnična pravila v slovnici ne odražajo v konkretnem zapisu. Odstopanja so se pokazala predvsem pri samostalnikih vseh spolov in pri sklanjatvi pridevnikov ženskega spola v posameznih sklonih v ednini, pri svojilnih, celostnih, nikalnih zaimkih ter pri prislovih časa.

Ključne besede: Anton Lesar, Anton Janežič, slovnična norma 2. polovice 19. stoletja, hagiografija mučenke Perpetue, zgodovinsko oblikoslovje

ABSTRACT

In my diploma thesis I compared Lesar's grammar to Janežič's. Then I morphologically compared Lesar's translation of a religious book *Perpetua ali Afrikanski mučenci* from 1869 to a new edition of the same work from 1910.

As a teacher at secondary modern school in Ljubljana, Lesar composed a short grammar for school use, titled *Slovenska slovnica v spregledih*, which was published in 1863. I reviewed if the rules, written in the grammar, were actually used when translating *Perpetua*. Lesar's grammar was also compared to Janežič's from 1854 to find out whether Lesar helped himself with Janežič's grammar or he formed his own grammar rules.

The majority of differences showed up when comparing Lesar's grammatical standards to its use in the translation. The rules of grammar often don't reflect in the actual writing. The deviations are present when analyzing nouns of all three genders, the declination of the feminine adjectives in certain cases of singular, possessive, universal, negative pronouns and adverbs of time.

Key words: Anton Lesar, Anton Janežič, grammatical standards of the 2nd half of the 19th century, hagiography of martyr *Perpetua*, historic morphology

Kazalo

1 UVOD	7
2 BIOGRAFIJA	9
3 BIBLIOGRAFIJA	9
4 SLOVENSKA SLOVNICA V SPREGLEDIH, 1863	12
4.1 PREMENE	14
4.2 PREGLAS	16
4.3 POIMENOVANJA	18
4.4 SKLANJATVENI VZORCI	22
4.4 SKLANJATVENI VZORCI ZA MOŠKI SPOL	22
4.6 SKLANJATVENI VZORCI ZA ŽENSKI SPOL	25
4.7 SKLANJATVENI VZORCI ZA SREDNJI SPOL	27
4.8 PRIDEVNIK	28
4.9 SKLANJATVENI VZORCI ZA MOŠKI IN SREDNJI SPOL	28
4.10 SKLANJATVENI VZOREC ZA ŽENSKI SPOL	30
4.11 STOPNJEVANJE PRIDEVNIKA	31
4.11 OSEBNI ZAIMKI	33
4.12.1 NEOSEBNE GLAGOLSKE OBLIKE	52
4.13 NEPOLNOPOMENSKE BESEDNE VRSTE	52
4.14 PREGLED SLOVENSKE KNJIŽEVNOSTI	53
5 PRIMERJAVA IZDAJ NABOŽNE KNJIGE <i>PERPETUA ALI AFRIKANSKI MUČENCI</i> (1869 IN 1910)Z NORMO V LESARJEVI, JANEŽIČEVI IN TOPORIŠIČEVI SLOVNICI TER V LEVČEVEM IN SLOVENSKEM PRAVOPISU 2001	56
5.1 SAMOSTALNIŠKA BESEDA	61
5.1.1 SAMOSTALNIKI	61
5.1.2 SAMOSTALNIŠKI ZAIMKI	67
5.2 PRIDEVNIŠKA BESEDA	77
5.2.1 PRIDEVNIK	77

5.2.2 PRIDEVNIŠKI ZAIMKI.....	81
5.3 GLAGOL	99
5.3.1 NEOSEBNE GLAGOLSKE OBLIKE	108
5.4 NEPOLNOPOMENSKE BESEDNE VRSTE	110
5.4.1 PRISLOV	110
5.4.2 PREDLOG	116
5.4.3 VEZNIK	118
7 VIRI IN LITERATURA	126

1 UVOD

V diplomskem delu sem se ukvarjala z malo znanim ribniškim rojakom, Antonom Lesarjem.

Lesar je napisal *Slovensko slovnico v spregledih*, ki je izšla leta 1863. Slovnica je napisana v preglednicah, brez dodatnih pojasnil, saj je le učbenik s slovničnimi pravili, vse razlage pa so učenci dobili pri pouku slovenskega jezika. Oblika spominja na današnje učne liste in obsega 33 strani. Pregledovala sem, ali se slovnična pravila, ki jih je zapisal v *Slovnici v spregledih*, ujemajo z rabo v knjigi *Perpetua ali afrikanski mučenci*. V večini ne prihaja do razlik, ampak se pojavljajo tudi odstopanja. Zanimalo me je, ali je Lesar naredil zgolj krajšo verzijo Janežičeve slovnice ali je slovnici dodal svoj pečat. Pri raziskovanju se je izkazalo, da se je Lesar na Janežičevo slovnico samo opiral, saj je opaziti tudi razlike in uporablja svoje primere npr. pri sklanjatvenih paradigmah, stopnjevanju pridevnikov itd. Tudi pri pregledu poimenovanj se je izkazalo, da jih Lesar ni prepisoval, npr. pri sklonih se razlikuje tožilnik; Lesar ga poimenuje kazavnik, Janežič pa toživnik. Možen pa je še vpliv drugih slovnice, npr. Murščeve, Navratilove.

Slovnica je skupen pregled književnikov, zato ker je bila Lesarjeva slovnica namenjena za šole in ker še ni bilo tovrstnih pregledov. Tu je Lesar zapisal, da je povzemal po Janežiču. Ugotovila sem, da je Lesar vse prepisal, le kakšnega avtorja je izpustil, npr. Megiserja. Lesarjev pregled je sestavljen iz imen avtorjev, naštetih so njihova najpomembnejša dela, ni pa bolj obsežnih opisov, kot jih ima Janežič.

Leta 1869 je prevedel knjigo *Perpetua ali afrikanski mučenci*. Po njegovi smrti, leta 1910, je izšla druga izdaja omenjene knjige pri Mohorjevi družbi. Časovna razlika med omenjenima izdajama je 39 let. Zanimalo me je, kako se je v tem času spremenila slovnična norma na oblikoslovni ravni. Razlike so se pokazale pri vseh besednih vrstah. Knjiga *Perpetua ali afrikanski mučenci* je razdeljena na trinajst poglavij: *Sum*, *Katehumenci ali podučevanci*, *Jama v skalovji*, *Oče izda svojo hčer*, *Drugo jutro*, *Kervava sodnija*, *V ječi*, *Pogled v prihodnost in na oni svet*, *Sodniška zaslišba*, *Še en pogled na oni svet in v prihodnost*, *Predvečer dvojnega rojstnega dne*, *Rimski »amfiteater« (gledišče)*, *Cesaričev in svetih mučencev rojstni dan*. Opisuje življenje mučenke Perpetue, ki se je odpovedala politeizmu in bogatemu življenju, ker je sprejela krščansko vero in je zato morala umreti mučeniške smrti.

Diplomsko delo je sestavljeno iz dveh delov. V prvem delu sem predstavila Antona Lesarja, njegovo delo, opis Ribniške doline in primerjavo *Slovnice v spregledih* z Janežičevo slovnico.

V drugem delu sem oblikoslovno primerjala izdaji knjig *Perpetua ali afrikanski mučenci* iz leta 1869, ki jo je prevedel Lesar in 2. izdaja, ki je izšla po njegovi smrti leta 1910. Poiskala sem takšne primere, ki odstopajo od današnje knjižne norme. Najprej za polnopomenske besedne vrste: samostalniško besedo (končnice pri samostalnikih in samostalniških zaimkih), pridevniško besedo (končnice pri pridevnikih, stopnjevanju, pridevniških zaimkih), glagol (časi, naklon, gl. vid, deležniki) in za nepolnopomenske besedne vrste (prislov, predlog, veznik). Vse razlikovalne oblike sem izpisala in jih primerjala z Lesarjevo, Janežičevo in Toporišičevo slovnico, Levčevim pravopisom in Slovenskim pravopisom 2001.

2 BIOGRAFIJA

Anton Lesar se je rodil 14. januarja 1824 v Sušjah pri Ribnici. Njegovi starši, Gregor Lesar in Marija, rojena Kozina, so bili kmečkega rodu. Poleg Antona sta imela še štiri sinove in tri hčerke. Lesar je gimnazijo obiskoval v Ljubljani. Študiral je bogoslovje, 31. julija 1847 je bil posvečen v duhovnika. Najprej je bil vzgojitelj pri neki plemiški rodbini v Ljubljani. Nato je služboval kot kaplan v Idriji. Leta 1850 je prišel za dvornega kaplana k škofu Wolfu. 21. septembra 1852 je bil imenovan za veroučitelja na ljubljanski realki, kjer je poučeval verouk in tudi slovenščino. Leta 1858 je na Dunaju naredil izpit za poučevanje slovenščine in postal redni profesor na ljubljanski realki. Od leta 1865 do svoje smrti je bil tajnik Matice Slovenske. Bil je sourednik *Zgodnje Danice* in Mohorjeve družbe. Umrli je za želodčno boleznijo 31. avgusta 1873.

3 BIBLIOGRAFIJA

- Leta 1861 je napisal razpravo *O glasoslovju slovenskega jezika*, ki jo je povzel po Miklošiču (*Vergleichende Grammatik der slavischen Sprachen*, 1852). Na koncu je zapisal: »sedaj pa pojdi moj prvi jezikoslovni spis po svetu z edino srčno željo, s katero sem te pisal, da komu, zlasti šolski slovenski mladini pripomoreš temeljiteje se izučiti slovenskega jezika. Ako ta poglobitni svoj namen dosežeš in v kom vnameš ljubezen do milega in prelepega materinega jezika in naroda slovenskega, je tudi pisatelj svoj namen dosegel in mu bo v srčno veselje in edino plačilo za njegov trud ...«
- Leta 1863 je napisal *Slovensko slovnico v spregledih*, po kateri je učil svoje učence in tudi odrasle.
- Leta 1864 je izdal geografsko-zgodovinski popis ribniške doline z naslovom *Ribniška dolina na Kranjskem*. Opis obsega 11 poglavij.
 1. Od kod izvira ime Ribnica in komu pravimo Ribničan. (Ime izvira iz ribjih potokov, Ribničani so vsi prebivalci Ribniške doline).
 2. Kje je ribniška dolina, katere gore jo obdajajo. (Obdajajo jo Velika in Mala gora).

3. Kateri potoki tečejo skozi ribniško dolino.
4. Popis imen cest.
5. Število vasi in prebivalcev (26 vasi, 9830 prebivalcev).
6. Priimki, ki se nahajajo v ribniški dolini.
7. Cerkve in duhovniki.
8. O ribniških gradovih (3 gradovi: v Ribnici, na Bregu, v Ortneku).
9. O ribniški obrti (kako se delajo rešeta).
10. Nekaj ribniških pravljic (*Povajst zgubljenega kojna »novaka«, Kaj si je vse lončar skusil?, Kaj ribničanje o stvarjenji gora mislijo?, Kaj se je pripetilo lončarju, ko je šel na božjo pot na Urbasovo goro?, O ribniškem ognju*).
11. Popis zadnje čarovnice na Kranjskem, ki je bila sežgana v Ribnici. (Sodilo se je Marini Šušark, Luciji Kerzničevki in Končarici – Skončarici).

Na začetku knjižice je zemljevid ribniške doline. Knjižica obsega 29 strani. V uvodu zapiše, da ni človeka, ki ne bi slišal za Ribniško dolino in Ribničana, ki prodaja suho robo. Obstajajo številne šale, ki večinoma smešijo Ribničane, a to ne pomeni, da tukaj živijo bedaki in neumni ljudje, saj se vse neumnosti podtikajo Ribničanu. Lesar je popisal nekaj teh pravljic, da se ne bi izgubile. Namen pisanja je bil tako tudi za tiste, ki Ribničane smešijo, da bodo spoznali ribniško dolino. Knjižico je napisal ob 500-letnici ribniške župnije, ki je bila ustanovljena leta 1363.

- Za Wolfovo izdajo Sv. pisma je priredil *Drugo knjigo kraljev, Sirahovo knjigo, Apost. dejanje in Pavlov list Efežanom*.
- Izdal je veroučne knjige:
 - *Katekizem* (po F. Zennerju), 1862;
 - *Zgodbe Sv. pisma stare in nove zaveze* (po I. Schusterju), 1863;
 - *Liturgika* (2 dela), 1863;
 - *Zgodbe sv. kat. cerkve* (po F. Zennerju), 1863;
 - *Molitvene bukve*, 1855;
 - *Molitve pri procesiji s presv. Rešnjim Telesom*, 1855;
 - *Moj angel varih*, 1856;

- *Prilike patra Bonaventure* (t. j. p. Bonaventura Giraudeau), 1866;
- *Krajepisni in zgodovinski spisi*: Lj. škofije ustanovitev in mnoge dosedanje spremembe, 1863.
- Nekaj spisov je izšlo v letopisu Matice Slovenske 1865, 1867, 1868 1869, v Narodnem koledarju 1866: *Mana v puščavi*; 1869: *Perpetua ali afrikanski mučenci* (poslovenjeno).
- Priredil je novo izdajo Slomškovega *Ponovila najpotrebnejših nauk za nedeljske šole*, 1863/4
- *Prvi nauk v lepo- in hitropisji* (nem. sestavil J. Pokorny), 1863;
- Poslovenil je M. Ambrožev popis *Fr. Metelkove sirošne ustanove*, 1864.
- Popravil je tudi jezik v *Slovenski kuharici* (1868), ki jo je narekovala Magdalena Pleiweisova, napisala jo je Lesarjeva sestra Neža.

4 SLOVENSKA SLOVNICA V SPREGLEDIH, 1863

Lesar v uvodu zapiše, da ne podaja nič novega v slovnični sistem, sam je dotedanja slovnična pravila zgolj »oblekel v novo obleko«. Sestavil je najkrajšo slovnico, ki je sestavljena zelo preprosto, da »pravila živo stopajo pred oči, skoraj tako, da jih bralci lahko s prsti tipajo«. Za sestavo preproste slovnice z osnovnimi pravili in preprosto razlago se je Lesar odločil iz lastnih izkušenj poučevanja, saj je bil katehet in učitelj slovenskega jezika na realki v Ljubljani. Zapiše, da so učenci preko kratkih »spregledov slovnične snovi« lažje snov razumeli in se je hitreje in lažje naučili. Povod za pisanje slovnice je bilo poleg učencev tudi okoli 20 gospodov, ki so Lesarja prosili, naj jim razloži slovensko slovnico in ti so izrazili željo, da bi Lesar spreglede slovnice dal natisniti.

Komu je namenjena kratka slovnica?

1. Lesarjevim preteklim učencem. Kratka slovnica zajema zgolj kosti in rebra, vendar se bodo preko njih spomnili njegove razlage in dobili bodo meso, kite in kožo našega jezika. In bodo imeli pred seboj popolno telo, ki je celo slovnično znanje.
2. Lesarjevim bodočim učencem.
3. Tistim, ki so se že učili slovenskega jezika in tistim, ki se želijo učiti. A opozori, da se učenci sami s slovničnimi pregledi ne morejo naučiti slovenskega jezika, zato potrebujejo dobrega učitelja ali bolj obširno slovnico. Saj bodo tako dobili meso jezika, ki ga bodo povezali z kostmi jezika, ki so v tej kratki slovnici.

ABECEDA

Lesar: *a, b, c, č, d, e, (f), g, h, i, j, k, l, m, n, o, p, r, s, š, t, u, v, z, ž*

Janežič: *a, b, c, č, d, e, f, g, h, i, j, k, l, m, n, o, p, r, s, š, t, u, v, z, ž*

Lesar postavlja grafem *f* v oklepaj, Janežič pa ne. Najverjetneje gre za posnemovalni glas (npr. *frčati*), ki je v slovenski jezik prišel skupaj z prevzetimi besedami (npr. *fant*, *kufur*).

SAMOGLASNIKI

Lesar: glasniki: *a, e, i, o, u, (l, r)*

Janežič: samoglasniki: *a, e, i, o, u*. Janežič pod črto pojasni, zakaj nekateri prištevajo med samoglasnike še *l* in *r*, medtem ko Lesar zapiše *r* in *l* na koncu v oklepaju in brez pojasnila. Janežič zapiše, da nekateri prištevajo *r* k samoglasnikom, kadar stoji na začetku besede ali pred soglasnikom in se izpušča polglasnik (npr. *rž, brv*). Grafem *l* pa v skupini *ol* ali *lo* (npr. *stol, klobasa*). Tudi samo poimenovanje je drugačno, Janežič uporablja besedo samoglasniki, ki je tudi danes v rabi, Lesar pa uporabi besedo glasniki. Lesar ne omenja polglasnika. Nadalje Lesar samoglasnike opiše po premenah. Npr. *o>a, u>a-o ...* Janežič pa samoglasnike opiše po dolžini, kračini, širini in ožini.

SOGLASNIKI

Lesar: seglasniki: *b, c, č, d, (f), g, h, j, k, l, m, n, o, p, r, s, š, t, v, z, ž*

Nato jih razdeli še na trde in ozke soglasnike, to pa Janežič le omeni.

doniči {
jezikovci ali toplivci: *l, n, r, (lj, nj, rj)*
sikavci: *c, z, s*
šumniki (nebniki): *č, ž, š, j*
zobniki: *d, t*

nemiči {
ustniki: *b, m, p, v (f)*
goltniki: *g, h, k*

Janežič:

Soglasniki razpadejo na:

zobne: *d, t*

ustnične: *v, p, b, m, f*

jezične: trdi: *n, l, r* in topljeni: *nj, lj*

goltne: *j, g, h, k*

siskajoče ali sikavce: *z, s, c*

šumeče: *ž, š, č*

Razlika v sistematizaciji soglasnikov je pri uvrstitvi črke *j*. Lesar jo uvršča med šumnike, Janežič pa med goltne soglasnike.

4.1 Premene

	PREMENE	Primeri		
Poimenovanje soglasnikov Lesar – Janežič		LESAR	JANEŽIČ	
jezikovci – jezični soglasniki	li > lj	solien > soljen	--	
	ni > nj	menien > menjen	--	
	ri > rj	storien > storjen	--	
	n > m (Janežič opomni, da gre v položaju pred <i>b</i>)	bran-iti > bram-ba	branba > bramba	
zobniki – zobni soglasniki	d > j	mlad > mlaj rojstvo (rodstvo)	saditi > zasajati roditi > rojen > rojstvo	
	t > č t > ž (samo Janežič)	mati > mačeha zlat > zlačen	metati > mečem ropotati > ropočem vezati > vežem mazati > mažem	
	d, t > s	bred > bresti plet > plesti	--	
ustniki – ustnični	b, m, p, v > za seboj dobivajo lj	zibati > zibljem dremati > dremljem	--	

soglasniki		topiti > topljen loviti > lovljen		
goltniki goltni soglasniki	–	g > z,ž g > ž (samo Lesar)	strig > strizi > striža	blag > blažen
		k > c k > č	pek > pecivo > pečenina sek > seci > seča	junak > junaci otrok > otroci rak > račji oko > oči
		h > s (Janežič ne navaja primera) h > š	suh > susih > suša kruh > krušnik pihati > pišem	pihati > pišem duh > duša
		gt, ht > č (samo Lesar)	strigti > striči mogti > moči rekti > reči pekti > peči	--
		g > h (Janežič opomni, da gre v položaju pred t, k) k>h (samo Lesar)	noget > nohet mekek > mehek	nogt > noht
sičniki siskajoči soglasniki	–	c > č	ptica > ptičica stric > stričev	serce > serčen ptica > ptičji
		s > š	nositi > noša kositi > košnja pisati > pišem	pisati > pišem plesati > plešem
		z > ž	mazati > maža vezati > vežem z njim > ž njim	--
		sk>šč st>šč	iskati > iščem pustiti > puščen	--

Lesar je uporabil Janežičeve primere pri premenah: d > j v primeru *rojstvo*. A obliki, iz katere beseda izhaja, sta drugačni. Tako Janežič zapiše, da beseda *rojstvo* pride iz besede *roditi*,

Lesar pa ima obliko *rodstvo*, ki je starejša oblika. Enaki primeri so še pri premenah: h > š (*pihati* > *pišem*), g > h (*noget* – *noget* > *noht* - *nohet*), c > č (*ptica* > *ptičica*; *ptičji*), s > š (*pisati* > *pišem*). Pri posameznih premenah ima Lesar povprečno več primerov, kar je prilagojeno šolski rabi, kjer so pomembni primeri in zgledi.

4.2 Preglas

	PREGLAS	primeri		
		LESAR	JANEŽIČ	
A	a > o	--	stati > stojim	
O	o > a	nov > ponavljati pojiti > napajati	pojiti > napajati skočiti > skakati	
	o > e (za j, (nj, lj), ž, š, č)	--	našo > naše ptičjo > ptičje nožom > nožem kraljovati > kraljevati	
U	u > av	slu-slava plu-plavati	--	
	u > ov	slu-sloveti ku-kovač	--	
E	e > o	greb > grob plet > plot tek > tok	vedem > voditi nesem > nositi	
	e > a (samo Janežič)	--	močen > močan krepek > krepak	
	e > é	grebsti > ogrébati tepsti > pretépati	--	

	e > i	--	perem > spirati berem > bira > zbirati	
I	i > oj	pi-pojiti bi-boj gni-gnoj	--	
	i > e	vi-venec	--	
	i > é	si-sévati	--	
	i > av, va	kis-kvas	--	
	i > ov	kri-krov	--	
	i > o	--	krijem > krov gnijem > gnoj (pri ponavljalnih glagolih; nedovršnik)	
L	l > al	vl-vlak	--	
	l > ol	stl-stol	--	
	l > el, le	stl-stelja mlz-mlesti	--	
	l > il, li	kl-preklinjati	--	
R	r > ar, ra	žr-žark mrz-mraz	--	
	r > or, ro	br-zbor grm-grom	--	
	r > er, re	prh-perhaj krs-kres	--	
	r > ir, ri	tr-tir mr-mirati	--	

S tabelo prevojev sem ugotavljala, ali je Lesar uporabljal Janežičeve primere, ali pa je uporabil svoje primere. Iz analize je razvidno, da se ujema samo en primer: *pojiti*, za prevoj

> a. Lesar ne navaja prevojev: a>o, o>e, e>a, e>i, i > o. Janežič te prevoje navaja s primeri: stojim, ptičje, močan, zbirati, krov. Preglase za u, i, l in r ima samo Lesar. Za i ima Janežič en preglas. Janežič vse samoglasniške in soglasniške spremembe zapiše z odebeljenimi črkami, Lesar pa ne.

4.3 Poimenovanja

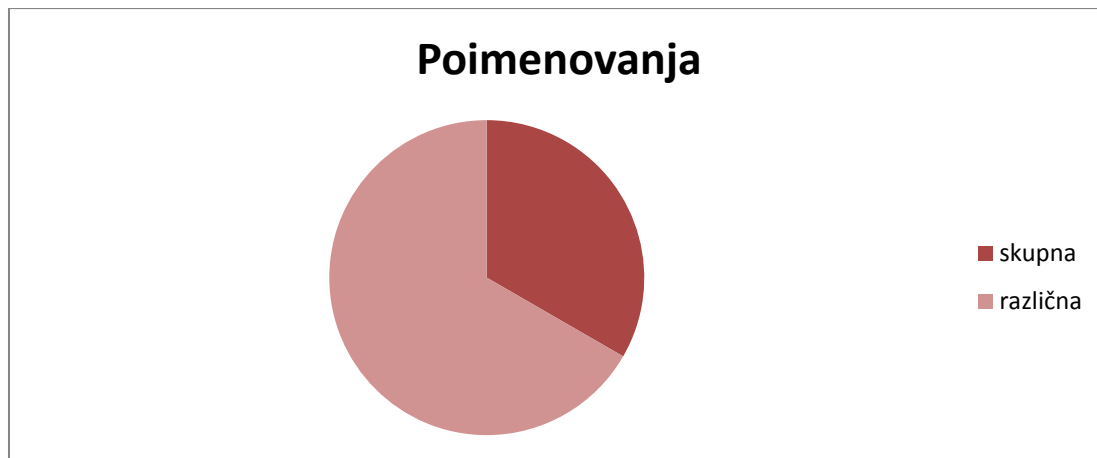
	LESAR	JANEŽIČ
samoglasniki	glasniki	samoglasniki
soglasniki	seglasniki	soglasniki
	doniči	
	nemiči	
jezičniki	jezikovci ali topljivci	v jezične>jezičniki-jezikovci
zlitniki	sikavci	sikavci
šumevci	šuminki (nebniki)	v šumeče > šumniki
zobni	zobniki	zobniki
ustnični	ustniki	v ustnične > ustnični-ustniki
mehkonebniki	goltniki	goltniki
imenovalnik	imenovavnik (nominativ)	imenovavnik (nominativ)
rodilnik	rodivnik (genitiv)	rodivnik (genitiv)
dajalnik	dajavnik (dativ)	dajavnik (dativ)
tožilnik	kazavnik (akkusativ)	toživnik (accusativ)
mestnik	mestnik (lokal)	mestnik (local)
orodnik	druživnik (sociativ, instrumental)	druživnik (social, instrumantal)
	prirastek	
samostalnik	samostavnik	samostavno ime

polglasnik	poliglasnik	polglasnik
izgubiti	izpahovati	izpahovati
sklanjatve	sklanjave	sklanje
pridevnik	prilog	prilog
stopnjevanje	stopnjevanje	stopnovanje
števniki	števniki	številnice
zaimki	zaimiki	zaimena
trpni deležnik	terpivni deležnik	
glavni števniki	glavni števniki	temeljne številnice
vrstilni	verstilini števniki	redovne številnice
ločilni	ločivni števniki	plemenivne številnice
množilni	množivni števniki	množivne števnice
količinski števniki	delivni števniki	delivne števnice
nedoločni števniki sam	druživni števniki	--
osebno-povratni zaimek	osebno-povračaven zaimek	povračivno zaimen.
svojilni zaimek	svojivni zaimki	prisvojivna zaimena
svojilno-povratni zaimek	svojivno-povračavni zaimki	--
kazalni zaimek	kazavni zaimki	kazavna zaimena
vprašalni zaimek	vprašavni zaimki	vprašavna zaimena
oziralni zaimek	oziravni zaimki	oziravna zaimena
nedoločni zaimek	nedoločni zaimki	nedoločna zaimena

tvorna oblika	tvorivna oblika	djavna doba
trpna oblika	terpivna oblika	terpivna doba
pogojnik	pogojnik	pogojivnik
velelnik	velevnik želevnik	velivnik želevnik
nedoločnik	nedoločnik	nedoločivnik
namenilnik	namenivnik	namenivnik
nedovršniki	veršivniki	nedoveršivni glagoli
dovršniki	doveršivniki	doveršivni glagoli
vezalni veznik	vezivni veznik	vezivni vez
ločilni veznik	ločivni ali nasprotivni veznik	razkrojivni in ločivni vezi
	terdivniveznik	terdi vniveznik
	veznik pripuščenja	veznik pripuščenja
	stavkoslovje ali skladnja	skladoslovje
	besedoslovje ali skladje	besedored
koren	korenike	
predlog	predlog	predlog
opombe	opomin	opombe

Ugotoviti sem želela, ali je Lesar izhajal iz Janežičevih poimenovanj. Tu je bilo več odstopanj kot sem pričakovala. Pri sklonih se razlikuje tožilnik; Lesar ga poimenuje kazavnik, Janežič pa toživnik. Polglasnik ima pri Lesarju dodan i > poliglasnik, pri Janežiču je današnja oblika polglasnik. Oba sta uporabila glagol izpihovati, ko govorita o tem, da pri sklanjanju samostalnikov polglasnik onemi; npr. pevec – pevca. Števnike Lesar poimenuje tako kot danes, Janežič pa uporablja številnice. Izpisala sem 54 poimenovanj, od tega imata skupnih 18 poimenovanj, kar 36 poimenovanj je drugačnih. V večini prihaja do glasovnih sprememb, npr.

poliglasnik (Lesar) – *polglasnik* (Janežič). V nekaterih primerih se poimenovanja razlikujejo besedno, npr. *kazavnik* (Lesar) – *tožilnik* (Janežič). Janežič v nekaj primerih poimenuje izraz z besedno zvezo, npr. *samostavnik* (Lesar) – *samostravno ime* (Janežič).

4.4 Sklanjatveni vzorci

Sklonske vprašalnice:

LESAR	JANEŽIČ
1. imenovalnik: Kdo? kaj?	Kdo? kaj?
2. rodilnik: Koga? Česa?	Koga? Čega?
3. dajalnik: Komu? Čemu?	Komu? Čemu?
4. tožilnik: Koga? Kaj?	Koga? Kaj?
5. mestnik: Kje? Pri kom? Kje? Pri čem?	Čej? Kje?
6. orodnik: S kom? S čim?	S kom? S čem?

Lesarjeve vprašalnice so enake kot danes, Janežičeve pa so zastarele. Pri tem je potrebno upoštevati, da sem Lesarjevo slovnico iz leta 1863 primerjala z Janežičevo, ki je izšla devet let prej – leta 1854. Ugotovila sem, da se vprašalnica za imenovalnik, dajalnik, tožilnik v devetih letih ni spremenila, torej je postala normativna. Pri treh vprašalnicah je razlika za rodilnik čega>česa, tu pride do nalike po zaimku s končnico -ega, orodnik: čem>čim; i je prešel v e po naliki z mestnikom, navaja pa še koroško obliko čej.

4.4 Sklanjatveni vzorci za moški spol

Lesar in Janežič

EDNINA	DVOJINA	MNOŽINA
1. jelen	1. jelen-a	1. jelen-i
2. -a	2. -ov	2. jelen-i
3. -u	3. -oma	3. -om
4. -a (-), samo Lesar	4. -a	4. -e
5. -u	5. -ih	5. -ih

6. -om

6. -oma

6. -i

Lesarjev sklanjatveni vzorec je enak današnjemu, le v tožilniku ednine ima končnico -a in kot varianto v oklepaju ničto končnico. Pri Janežiču se vidi številna variantnost, vendar se prve variante skladajo z Lesarjevimi variantami. Kot primer sklanjatvenega vzorca ima Lesar *grad*, Janežič*tat*, Toporišičeva slovnica pa: *korak*.

EDNINA

Lesar

Janežič

1. grad

1. tat

2. ú (á)

2. -a, -u, -ova

3. -u

3. -ú, -u, -ovu (ovi)

4. – (á)

4. -a, -ova

5. -u

5. -u, -ovu (ovi)

6. -om

6. -om, -ovom

DVOJINA

1. grad-ov-a

1. tat-a, -ova

2. –

2. -ov

3. -oma

3. -oma, -ovoma

4. -a

4. -a, -ova

5. -ih

5. -ih, (eh), -ovih

6. -oma

6. -oma, -ovoma

MNOŽINA

1. grad-ov-i

1. tat-i, -je, -ovi

2. –

2. -ov

3. -om	3. -om,(em), -ovom
4. -e	4.-i, -e, -ove
5. -ih	5. -ih, (eh), -ovih
6. -i	6. -i, (mi), -ovi

Lesarjeve končnice se ujemajo s sodobnim knjižnim jezikom. Janežič pa ima več variant, vendar skoraj vedno ena izmed variant ustreza Lesarjevim končnicam. Toporišič v slovnici navaja primer *dar*, kot primer za mešani naglasni tip. Lesar navaja samostalnik *grad*, Janežič pa *tat*.

Lesar ima v preglednici zapisano paradigmo za sklanjatev samostalnikov tipa *kralj*. Janežič pa samo pod opombo zapiše, da se za j, č, ž, š v pregibnem zlogu -o zapiše -e, npr. nož – nožem. Prav tako za temi soglasniki v mestniku se posploši prvotno mehka končnica, npr. pisar – pri pisarji. A to ima Lesar zgolj v oklepaju – kot varianto. Danes je knjižna končnica -u.

Lesar

EDNINA	DVOJINA	MNOŽINA
1. kralj	1. kralj-a	1. kralj-i
2. -a	2. -ev	2. -ev
3. -u	3. -u	3. -em
4. -a, (–)	4. -a, (–)	4. -e
5. -u, (–i)	5. -ih	5. -ih
6. -em	6. -ema	6. -i

V opombah zapiše pravila, ki jih ima Janežič, a uporabi svoje primere.

- Polglasnik se reducira: pevec – pevca, kamen – kamna. Janežič: slepec – slepca, učenec – učenca.

- -om, -oma, -ov, -u za j, c, č, ž, š v -em, -ema, -ev, -i. Tu nas preusmeri na sklanjatveni vzorec kralj. Janežič navaja primer nož-nožem.
- V imen. ed. za b, d, t >je. Golobi>golobje, kmeti>kmetje.
- Vrivanje soglasnikov: - j na ar, er, ir, or: *vinar-vinarja*
 - n na elj: *apostelj – aposteljna*(danes je to nepravilno)
 - t na a, e, i, o, u: *Luka – Lukata*(danes je to nepravilno)
- Pri sklanjatvah s posebnostmi navaja: *dan* (Janežič ima še koroško glasovno variantoden), *človek, otrok, pot*.

	LESAR	JANEŽIČ	Toporišič
MNOŽINA			
imenovalnik	otroci	otroci	otroci
rodilnik	otrok	otrok	otrok
dajalnik	otrok-om	otrok-om	otrok-om
tožilnik	otrok-e	otrok-e	otrok-e
mestnik	otrocih	otrocih	otroc-ih
orodnik	otroci	otroci	otrok-i

Samostalnik otrok v množini oba sklanjata enako. Danes sta drugačni obliki za orodnik množine, Lesar in Janežič sta v orodniku upoštevala palatalizacijo.

4.6 Sklanjatveni vzorci za ženski spol

Sklanjatveni vzorci so enaki pri obeh in tudi danes. Le primeri so drugačni;

	LESAR	JANEŽIČ	Toporišič
1. ženska skl.	raca	žena	lipa

2. ženska skl.	kokoš	nit	perut
mešani naglasni tip	gos	peč	stvar

V opombah zapiše pravila, ki jih ima Janežič, a uporabi svoje primere:

- polglasnik onemi: *ljubezen - ljubezni*
- vrine se polglasnik: *sestr - sester*. Janežič poleg sestra še: *iskra–isker, kaplja–kapelj*.
- V besedah -ija izpade -j pred končnico: *Marija-Marii*. Janežič ima poleg *Marii* še *podertija – podertii*. To pravopisno pravilo je že starejše in je določevalo, da se ob i ne piše j iz osnove.
- Pri sklanjativah s posebnostmi navaja: *mati, hči, kri* in *gospa*; z varianto *gospoja*:

	LESAR	JANEŽIČ	Toporišič
EDNINA			
imenovalnik	gospa	gospa	gospa
rodilnik	-e	-e	-e
dajalnik	-ej	-ej	-e
tožilnik	-o	-o	-o
mestnik	-ej	-ej	-e
orodnik	-o	-o (oj)	-o
DVOJINA			
imenovalnik	-e	-e	-e
rodilnik	-a	-a	-a
dajalnik	-ema	-ema	-ema
tožilnik	-e	-e	-e
mestnik	-eh	-eh	-eh
orodnik	-ema	-ema	-ema

MNOŽINA			
imenovalnik	-e	-e	-e
Rodilnik	-a	-a	-a
dajalnik	-em	-em	-em
tožilnik	-e	-e	-e
mestnik	-eh	-eh	-eh
Orodnik	-emi	-ami	-emi

Vse paradigme so enake, razen v orodniku mn. ima Janežič obliko *gospami*, Lesar pa *gospemi*, kar je tudi danes pravilno. Z vidika današnjega knjižnega jezika je odstopanje pri dajalniku in mestniku ednine: *gospej* > *gospe*. Danes nimamo več poudarjalnega členka.

4.7 Sklanjatveni vzorci za srednji spol

Sklanjatveni vzorec za srednji spol je enak pri Lesarju in Janežiču. Oba uporabita samostalnik *leto*. Toporišič pa uporabi samostalnik *mesto*. Lesar ima še spregatveni vzorec *polje*. Janežič pa v posebnostih razloži, da se za soglasniki j, č, ž, š (Lesar doda še c) zlogi -om, -oma spreminjajo v -em, -ema; primeri: *listje* – *z listjem*.

V opombah zapiše pravila, ki jih ima Janežič, a uporabi svoje primere:

- Vrine se polglasnik, npr.: *okno* – *okn*, *oken* (tudi Janežič in še: *kraljestvo* – *kraljestev*)
- -om, -oma za j, c, č, z, š v -em, -ema. Tu nas preusmeri na sklanjatveni vzorec *polje*.
- Samostalniki na -me dobivajo pripono -en- npr. *teme* – *temena* (tudi Janežič in še: *seme* – *semena*, *pleme* – *plemena*).
- Samostalniki na -ó dobivajo pri sklanjanju pripono -es-, npr. *kolo* – *kolesa* (tudi Janežič in še: *telo* – *teles*, *čudo* – *čudes*).
- Samostalniki, ki poimenujejo mlada živa bitja, s končnico -e se doda -t v vseh sklonih, npr. *tele* – *teleta* (tudi Janežič in še: *dete* – *deteta*, *žvinče* – *žvinčeta*).
- Pri sklanjativah s posebnostmi navaja: *tla*, *oko*.

	LESAR	JANEŽIČ	Toporišič
imenovalnik	tla	tla	tla
rodilnik	tal	tal	tal
dajalnik	tlam (tlem)	tlam	tlem
tožilnik	tla	tla	tla
mestnik	tleh	tleh	tleh
orodnik	tlami (tlemi)	tlami	tlemi

Oba imata enake končnice, Lesar v oklepaju zapiše variante, ki so danes knjižne oblike.

Janežič pri vseh sklanjatvah opozori, da sta imenovalnik in tožilnik enaka, česar Lesar nima.

4.8 Pridevnik

4.9 Sklanjatveni vzorci za moški in srednji spol

LESAR

JANEŽIČ

EDNINA

moški spol	srednji spol	moški spol	srednji spol
1. lep (i)	1. lep-o (e) (jčšž)	1. lep	1. lep-o
2. -ega	2. -ega	2. -ega	2. -ega
3. -emu	3. -emu	3. -emu	3. -emu
4. -ega (-,i)	4. -o (e)	4. -ega	4. -o
5. -em	5. -em	5. -em	5. -em
6. -im	6. -im	6. -im	6. -im

DVOJINA

moški spol	srednji spol	moški spol	srednji spol
1. -a	1. -i	1. -a	1. -i (e)
2. -ih	2. -ih	2. -ih	2. -ih
3. -ima	3. -ima	3. -ima	3. -ima
4. -a	4. -i	4. -a	4. -i (e)
5. -ih	5. -ih	5. -ih	5. -ih
6. -ima	6. -ima	6. -ima	6. -ima

MNOŽINA

moški spol	srednji spol	moški spol	srednji spol
1. -i	1. -a (-e)	1. -i	1. -a (e)
2. -ih	2. -ih	2. -ih	2. -ih
3. -im	3. -im	3. -im	3. -im
4. -e	4. -a (-e)	4. -e	4. -a (e)
5. -ih	5. -ih	5. -ih	5. -ih
6. -imi	6. -imi	6. -imi	6. -imi

Sklanjatveni vzorec za pridevnik moškega in srednjega spola se razlikuje v imenovalniku in tožilniku ednine moškega spola. Lesar ima poleg ničte končnice še končnico -i za določno obliko, ki je Janežič nima. Pri srednjem spolu pa ravno tako v ednini navaja Lesar poleg končnice -o tudi -e, kadar se pridevnik konča na mehki soglasnik, takrat dobi končnico -e. Janežič pa ima v imenovalniku in tožilniku dvojine poleg končnice -i, še končnico -e, ki je Lesar nima. Ob koncu sklanjatvenih vzorcev Lesar ne zapiše nobenih opomb, Janežič pa jih ima. Opozori, da pridevniki moškega spola, ki se končajo na j, ž, š ali č dobijo v imenovalniku in tožilniku srednjega spola namesto končnice -o, končnico -e, npr. *božje oko*. Soglasnika g in k se pred končnicami -ega, -emu, -ih, -ima palatalizira v z in c, npr. *velicega mesta, globocih rek*.

4.10 Sklanjatveni vzorec za ženski spol

Lesar	Janežič
-------	---------

EDNINA

1. -a	1. -a
2. -e	2. -e
3. -i	3. -ej (i)
4. -o	4. -o
5. -i	5. -ej (i)
6. -o	6. -o (oj)

DVOJINA

1. -i	1. -i (e)
2. -ih	2. -ih
3. -ima	3. -ima
4. -i	4. -i (e)
5. -ih	5. -ih
6. -ima	6. -ima

MNOŽINA

1. -e	1. -e
2. -ih	2. -ih
3. -im	3. -im
4. -e	4. -e

5. -ih

5. -ih

6. -imi

6. -imi

Pri sklanjatvenem vzorcu za pridevnik ženskega spola prihaja do razlik v dajalniku in mestniku ednine. Lesar ima končnico -i, Janežič pa ima končnico -ej, poleg nje ima v oklepaju še končnico -i. Končnica -ej je bila predlagana med novimi oblikami, a se ni uveljavila. Nadomesti jo ujemalna končnica s samostalnikom. V orodniku ednine Lesar navaja končnico -o, ki jo ima tudi Janežič, poleg nje pa ima še v oklepaju končnico -oj.

4.11 Stopnjevanje pridevnika

Primernik

Lesar

vrsta	pridevnik	osnova	vez	končnica	
1.	lep	lep	-	ši, ša, še	
2.	prost hladen hrom cen top nov svet	prost hladn hrom cen top nov svet	 ej	ši, a, e ji, a e	hladneji = hladneji
3.	poseben prijeten	poseben prijeten	 i	ši, a, e ji, a e	= mlajši; mlaji: mlaji = (dražši) = draži; dražji = (terjši) = terši; (terjji) = terji
a)	mlad drag terd	mlad drag terd	- - -	ši, ji ši, ji ši, ji	= slajši; slajji = slaji = (nižši) = nižji; nižji
b)	sladak	sladk	ej	ši, ji	

	slad	slad	—	ši, ji	= (višši) = viši; višji
	nizek	nizk	ej	ši, ji	
	niz	niz	—	ši, ji	
	visok	visok	ej	ši, ji	
	vis	vis	—	ši, ji	
c)	dober	boljši	bolji		
	velik	vekši	večji, veči		
	majhen	manjši	manji		
	dolg	daljši	dalji		
	(zal	goršigorji			
	(berhek				

Janežič

Za moški spol se rabijo končnice -ši, -ji, za ženski spol končnici -ša, -ja in za srednji spol končnici -še, -je. Če pa pride na kup preveč soglasnikov se uporabijo končnice -iši, -iša, -iše, -ejše, -a, -r, ali -eji, -a, -e.

V opombah zapiše, da pridevniki na d in g spreminjajo navedena soglasnika, kadar pred njima stoji samoglasnik, npr. drag – dražji. Če pa pred d-jem stoji soglasnik, takrat d onemi, npr. *tred – terši*.

Lesar primernik predstavi skupaj s tvorbo osnovnika in med njim in Janežičem ne prihaja do razlik.

PRESEŽNIK

Lesar

Pred primerno stopnjo se doda naj- ali nar-, npr. *naj lepši*. Prvi stopnji lahko dodamo še naj bolj, npr. *naj bolj cveteč*. Pridevniku prve stopnje lahko dodamo prislove: *zelo, kaj prav, sila, silno, jako, hudo, neznano, neizrečeno, neizmerno* ... Prvi stopnji lahko dodamo členico pre-, spre-, vse-, vsega, npr. *premil*. Pridevnik lahko podvojimo, npr. *visoka visoka gora*. Presežnik lahko naredimo z različnimi primerami, npr. *mlad kakor kaplja*.

Janežič

Tretja stopnja se naredi tako, da se drugi stopnji doda nar- ali naj-, npr. *naj lepši*. Včasih se namesto nar- ali naj- doda beseda zlo, kar, kaj, prav, silno, jako, močno, grozno, npr. *jako močen*. Tretja stopnja se lahko izrazi tudi sz podvajanjem členice, npr. *globoka globoka jama*.

Tvorba presežnika se ne razlikuje, le Lesar na koncu doda možnost tvorbe presežnika s primero, npr. *bistro kot ribje oko*.

4.11 Osebni zaimki

Prva in druga oseba ednine

Lesar

1. jaz, jez, jest; ti
2. mene, me; tebe, te
3. meni, mi; tebi, ti
4. mene, me; tebe, te
5. pri meni; pri tebi
6. z menoj, mano; s teboj, tabo

Janežič

1. jaz, jez, jes, jest; ti
2. mene, me; tebe, te
3. meni, mi; tebi, ti
4. mene, me; tebe
5. meni; tebi
6. menoj, manoj, mano; teboj, taboj, tabo

Prva in druga oseba dvojine

1. midva, medve; vidva, vidve
2. naju, naji; vaju, vaji
3. nama; vama
4. naju, naji; vaju, vaji
5. pri nama; vama
6. z nama; vama

1. midva, medve; vidva, vidve
2. naju, naji; vaju, vaji
3. nama; vama
4. naju, naji; vaju, vaji
5. nama; vama
6. nama; vama

Prva in druga oseba množine

1. mi, me; vi, ve	1. mi, me; vi, ve
2. nas; vas	2. nas; vas
3. nam; vam	3. nam; vam
4. nas; vas	4. nas; vas
5. pri nas; vas	5. nas; vas
6. z nami; vami	6. nami; vami

Za prvo osebo ednine Janežič poleg oblik jaz, jez in jest, ki jih ima tudi Lesar navaja obliko z nezvenečim soglasnikom jes. V orodniku prve osebe ednine ima Janežič poleg oblik menoj, mano kot Lesar še obliko manoj, ki je Lesar nima. V dvojini in množini prve osebe ni sprememb. V drugi osebi ednine, v orodniku navaja Janežič še obliko taboj, ki je Lesar nima.

Tretja oseba ednine, moški spol

1. on	1. on
2. njega, ga	2. njega, jega (nja), ga
3. njemu, mu	3. njemu, jemu, mu
4. njega, ga	4. njega, jega, nja, ga
5. pri njem	5. njem
6. ž njim	6. njim

Tretja oseba dvojine, moški spol

1. ona	1. ona, onadva
2. nju, ju	2. nju, njuj, ju
3. njima, jima	3. njima, jima
4. nju, ju, ji	4. nju, njuj, ju
5. pri njima	5. njima, jima

6. ž njima

6. njima, jima

Tretja oseba množine, moški spol

1. oni

1. oni, oni

2. njih, jih

2. njih, jih

3. njim, jim

3. njim, jim

4. nje, je

4. nje, je

5. pri njih

5. njih, jih

6. ž njimi

6. njimi

Tretja oseba ednine, srednji spol

1. ono

1. ono

2. njega, ga

2. njega, jega, (nja), ga

3. njemu, mu

3. njemu, jemu, mu

4. nje, je

4. njega, jega, (nja), ga

5. pri njem

5. njem

6. ž njim

6. njim

Tretja oseba dvojine, srednji spol

1. oni (oné)

1. one, onedve

2. nju, ju

2. nju, njuj, ju

3. njima, jima

3. njima, jima

4. nju, ju, ji

4. nju, njuj, ju

5. pri njima

5. njima, jima

6. ž njima

6. njima, jima

Tretja oseba množine, srednji spol

1. ona (one)	1. one
2. njih, jih	2. njih, jih
3. njim, jim	3. njim, jim
4. nje, je	4. nje, je
5. pri njih	5. njih, jih
6. ž njimi	6. njimi

Za tretjo osebo moškega in srednjega spola v ednini rodilnika, dajalnika in tožilnika ima Lesar naglasno in naslonsko obliko, Janežič ima v omenjenih sklonih še stcsl. oblike *jega, jemu, jega*. V opombah zapiše, da gre za oblike iz stcsl. Oblike so v rabi samo še ponekod na Dolenjskem in Štajerskem. Janežič ima v imenovalniku dvojine moškega spola obliko *onadva*, za srednji spol pa obliko *onedve*, Lesar teh oblik nima. Rodilnik in tožilnik dvojine ima pri Janežiču in pri Lesarju obliko *nju*, namesto *njiu*. Janežič ima še obliko *njuj*. V mestniku množine za moški in srednji spol ima Janežič poleg naglasne še naslonsko obliko *jih*, ki je Lesar nima.

Tretja oseba ednine, ženski spol

1. ona	1. ona
2. nje, je	2. nje, je
3. nji, ji, jej	3. njej, nji, jej, ji
4. njo, jo	4. njo, jo
5. pri nji	5. njej, nji
6. ž njo	6. njo, njoj

Tretja oseba dvojine, ženski spol

1. oní (oné)	1. one, onedve
2. nju, ju	2. nju, njuj, ju

3. njima, jima	3. njima, jima
4. nju, ju, ji	4. nju, njuj, ju
5. pri njima	5. njima, jima
6. ž njima	6. njima, jima

Tretja oseba množine, ženski spol

1. one	1. one
2. njih, jih	2. njih, jih
3. njim, jim	3. njim, jim
4. nje, je	4. nje, je
5. pri njih	5. njih, jih
6. ž njimi	6. njimi

Pri Lesarju ima mestnik ednine za tretjo osebo ženskega spola samo naslonsko obliko *nji*. Janežič ima tudi naglasno obliko *njej*. V orodniku ednine navaja Janežič poleg oblike *njo* še *njoj*. Lesar ima v imenovalniku ednine obliko *oni*, *one*. Janežič navaja obliko *onedve*. Danes je knjižna oblika *onidve*. Rodilnik in tožilnik dvojine ima obliko *njuj* pri Janežiču, ki je pri Lesarju ni.

POVRATNO OSEBNI ZAIMEK

Lesar in Janežič

1. -	1. -
2. sebe, se	2. sebe, se
3. sebi, si	3. sebi, si
4. sebe, se	4. sebe, se
5. pri sebi	5. sebi

6. sebo, seboj, sabo

6. seboj, saboj, sabo

Sklanjanje povratno svojilnega zaimka se razlikuje le v orodniku. Janežič ima še obliko *saboj*, ki jo ima Lesar brez poudarjalnega členka j.

SVOJILNI ZAIMEK

Lesar

	ednina	dvojina	množina
1. oseba	moj, -a, -e	najin, -a, -o	naš, -a, -e
2. oseba	tvoj, -a, -e	vajin, -a, -o	vaš, -a, -e
3. oseba	njegov, -a, -o	njun, -a, -o	njihov, -a, -o
	njen, -a, -o		
	njegov, -a, -o		

Janežič

	ednina	dvojina	množina
1. oseba	moj, -a, -e	najin, -a, -o	naš, -a, -e
2. oseba	tvoj, -a, -e	vajin, -a, -o	vaš, -a, -e
3. oseba	njegov, -a, -o	njun, -a, -o	njihov, -a, -o
	njen, -a, -o		
	ongav, -a, -o		

Paradigme za sklanjanje svojilnih zaimkov so v obeh slovnicaх enake, le za tretjo osebo ednine srednjega spola ima Janežič obliko *ongav*, namesto *njegov*, kot ima Lesar.

KAZALNI ZAIMKI

Janežič

ti(-a, -o), tile (tale, tole), le-ti (le-ta, le-to), taisti (taista, taisto) ali tisti (-a, -o), toto (-a, -o), uni (-a, -u) ali oni (-a, -o), tak (-a, -o), drugi (-a, -o), sij (-a, -e).

Lesar

ti (-a, -o), isti (-a, -o), tisti (-a, -o), uni (-a, -u), oni (-a, -o), sam (-a, -u), ov (-a, -u), si (-a, -e).

Moški in srednji spol ednine

Lesar

1. ta (ti) to (sr. sp)
2. tega
3. temu
4. tega to (sr. sp)
5. pri tem
6. s tem (tim)

Janežič

1. ti (ta, taj, te) to (sr. sp.)
2. tega
3. temu
4. ti (ta, taj, te) tega to (sr. sp.)
5. tem
6. tem (tim)

Moški in srednji spol dvojine

1. ta te (sr. sp.)
2. teh
3. tema
4. ta te (sr. sp.)
5. pri teh
6. s tema

1. ta (tadv) te (sr. sp.)
2. teh (tih)
3. tema (tima)
4. ta te (sr. sp.)
5. tema (teh, tih)
6. tema (tima)

Moški in srednji spol množine

1. ti	ta (te) (sr. sp.)	1. ti	ta (te) (sr. sp.)
2. teh		2. teh (tih)	
3. tem		3. tem (tim)	
4. te	ta (te) (sr. sp.)	4. te	
5. pri teh		5. teh (tih)	
6. s temi		6. temi (timi)	

V imenovalniku za moški spol ima Janežič več oblik kot Lesar. Poleg oblik *ta*, *ti*, ki ju imata obe slovnici, ima Janežič še koroški *taj*, *te*. Normativna je oblika *ta*. Tudi v tožilniku ima Janežič večjo variantnost oblik. Skupna jima je oblika *tega*, *ta*. V imenovalniku dvojine navaja Janežič obliko *tadva*, ki je tvorjena po osebnem zaimku, oba pa imata še pravilno obliko *ta*. V rodilniku, dajalniku, mestniku in orodniku dvojine ima Janežič poleg oblik *teh*, *tema*, še oblike *tih*, *tima*. V množini ima Janežič v rodilniku, dajalniku, mestniku in orodniku poleg oblik *teh*, *tem*, *teh*, *temi* še oblike *tih*, *timi*, *tih*, *timi*.

Ženski spol ednine

1. ta	1. ta
2. te	2. te
3. ti (tej)	3. tej (ti)
4. to	4. to
5. pri ti	5. tej (ti)
6. s to	6. to

Ženski spol dvojine

1. te	1. te (tedve)
2. teh	2. teh
3. tema	3. tema

4. te	4. te
5. pri teh	5. tema (teh)
6. s tema	6. tema

Ženski spol množine

1. te	1. ta (te)
2. teh	2. teh (tih)
3. tem	3. tem (tim)
4. te	4. te
5. pri teh	5. teh (tih)
6. s temi	6. temi (timi)

V dajalniku ženskega spola ima Lesar obliko kazalnega zaimka *ti*, v oklepaju pa obliko *tej*. Janežič ima najprej obliko *tej* in v oklepaju obliko *ti*. V imenovalniku dvojine imata obliko *te*, Janežič navaja še obliko *tedve*, ki je nalika po imenovalniku dvojine osebnega zaimka. Janežič ima v mestniku dvojine poleg pravilne oblike *teh* še obliko *tema*, ki je nalika po orodniku. V množini se razlikuje imenovalnik, kjer ima Janežič najprej obliko *ta*, šele v oklepaju ima pravilno obliko *te*, ki jo navaja tudi Lesar. V rodilniku, dajalniku, mestniku in orodniku ima Janežič poleg pravilnih oblik kot Lesar še oblike *tih*, *tim*, *timi*.

NEDOLOČNI IN NIKALNI ZAIMKI

Lesar zaimke deli na samostalniške in pridevniške. Samostalniški so *nekdo*, *nikdo*, *nihče*, *nekaj*, *nič*, pridevniški pa so: *neki*, *nekteri*. Janežič skupaj navaja nedoločne in nikalne zaimke: *nič*, *nihče*, *nihčir*, *nikdo* in *nekdo*.

VPRAŠALNI ZAIMKI

Lesar: kdo (kto), kaj, kateri, -a, -o, čegav, -a, -o, čegavšen, -šna, -o, kak, -a, -o, kakov, -a, -o, kov, -a, -o, kakošen, -šna, -o, koliko, kolikošen, -šna, -o koji, -a, -o, ki, ka, ko.

Janežič: kdo, kaj, kateri, -a, -o, ali kateri, -a, -o kak, -a, -o, kakov, -a, -o, kakšen, -a, -o.

Janežič v opombi zapiše, da se zaimek *koi*, -a, -o, ki je staroslovenska in ilirska oblika, govori samo na zgornjem Koroškem, namesto *kteri*, -a, -o.

Vprašalni zaimki se sklanjajo kot pridevniki, le zaimka *kdo* in *kaj* imata posebno sklanjatev.

Lesar	Janežič
1. kdo	1. kdo
2. koga (čega)	2. koga
3. komu	3. komu
4. koga	4. koga
5. pri kom	5. kom
6. s kom (kim)	6. kom

Lesar	Janežič
1. kaj	1. kaj
2. česa	2. česa, čega, čiga
3. čemu	3. čemu, čimu, čmu
4. kaj	4. kaj
5. pri čem	5. čem, čim
6. s čim	6. čim

Zaimka *kdo* in *kaj* imata pri obeh enake oblike, le Janežič ima v rodilniku in orodniku dve obliki *čega* in *kim*. Pri zaimku *kaj* pa ima v rodilniku in dajalniku Janežič še oblike *čega*, *čiga* in *čimu*, *čmu*.

OZIRALNI ZAIMKI

Lesar: kdor, kar, kateri, -a, -o, čegar, čegaršen, -šna, -o, kakoršen, -šna, -o, kolikor, kolikoršen, -šna, -o, koji, -a, o, ki

Janežič: kateri, -a, -o ali kateri, -a, -o.

Oziralni zaimki se sklanjajo kot pridevniki z zaimkom *ki* za vse tri spole.

Lesar

Janežič

Ednina

1. ki

1. ki

2. ki ga ki je (ž. sp.)

2. ki ga ki je (ž. sp.)

3. ki mu ki ji, jej (ž. sp.)

3. ji jej

4. ki ga

Dvojina

1. ki

2. ki ju

3. ki jima

4. ki ji (ju)

Množina

1. ki

2. ki jih

3. ki jim

4. ki jih

Lesar navaja le sklanjatveni vzorec do dajalnika ednine. Razlika je v dajalniku ednine ženskega spola. Lesar ima dve obliki *ki je*, *ki jej*. Janežič ima eno obliko *ki jej*. Pri pregledovanju knjige *Perpetua in afrikanski mučenci* se je izkazalo, da Lesar ne uporablja zaimka *ki*.

Ob koncu poglavja Lesar za zgled rabe zaimkov navaja pregovore, npr. *Kakoršno življenje takošna smert, česar sam sebi ne želiš, glej, da komu ne storiš*.

4.12 Glagoli

Razporeditev glagolov pri Lesarju

vrsta	razredi	nedoločnik	sedanjik
I.	1. s	nes-ti	nes-e-m
	1. d t z	sed-ti = ses-ti	sed-em
		plet-i = ples-ti	plet-em
		griz-ti = gristi	griz-em
	2. b p	skub-ti = skub-s-ti	skub-em
		tep-ti = tep-s-ti	tep-em
	3. g k	seg-ti = se-č-i	seg-em = sežem
		sek-ti = se-č-i	sek-em = sečem
	4. m* m*	zm**-ti = že-ti	žme-m
		čm***-ti = če-ti	čne-m
	5. l r	ml-ti = mleti	mel-j-em
		zr-ti = zre-ti	zrem
		tr-ti = tre-ti	tre-m = terem = tarem
	6. a e i u	bra-ti	br-em = ber-em
		gna-ti	gn-em = gen-em = žen = em
		gre-ti	gre-j-em
		ple-ti	ple-v-em
		li-ti	li-j-em
		ču-ti	ču-j-em
II.	1.	dvig-ni-ti	dvig-ni-em
	2.	kap-ni-ti = ka-ni-ti	ka-ne-m
		tisk-ni-ti = tisniti	tisnem

III.	1.	sed-e-ti	sed-i-m
	2. č	krič-e-ti = kričati	kričim
	š	sliš-eti = slišati	slišim
	ž	mež-eti = mežati	mežim
IV.	1. š	suš-i-ti	suš-i-m
	ž	vlož-i-ti	vlož-i-m
	č	mrač-i-ti	mrač-i-m
	2. l	del-i-ti	delim
	n	zvon-i-ti	zvonim
	r	stor-i-ti	storim
	3. b	treb-i-ti	trebim
	p	top-i-ti	topim
	m	lom-i-ti	lomim
	v	lov-i-ti	lovim
	d	rod-i-ti	rodim
	s	mes-i-ti	mesim
	z	laz-i-ti	lazim
	t	zlat-i-ti	zlatim
	st	pust-i-ti	pustim
	1.	del-a-ti	del-a-m
	2. b	gib-a-ti	giba-am = gib-lj-am = gib-lj-em
	p	kop-a-ti	kop-am, kop-lj-am, kop-lj-em
	m	drem-a-ti	(drem-am) = drem-lj-am = drem-lj-em
	v	zev-a-ti	zeva-am = zev-lj-am = zev-lj-em
	d	glod-ati	glod-am = gloj-am = gloj-em
	h	pih-ati	pih-am = piš-am = piš-em

V.	s	pis-ati	(pisam) = piš-am = piš-em
	g	lag-ati	lagam = laž-am = lažem
	z	plez-ati	plezam = plež-am = plež-em
	c	klic-ati	(klicam) = klič-am = klič-em
	k	jok-ati	jokam = joč-am = joč-em
	t	trepet-ati	trepetan = prepeč-am = trepeč-em
	sk	isk-ati	(iskam) = išč-am = išč-em
	st	hrust-ati	hrustam = hrušč-am = hrušč-em
VI.		dvig-ova-ti	dvig-uje-m

Janežič

1. razred glagolov ima nedoločniško končnico -ti, v sedanjiku končnico -em.
 - a) Glagoli, katerim se osnova konča na d ali t, se pred nedoločniško obliko na -ti in namenilnikom na -t se omenjena soglasnika spremenita v s, npr. *bred – bresti – bredem, cvet – cvesti – cvetem.*
 - b) Če se koren glagola konča na s ali z ali š, se lahko z spremeni v s, npr. *lez – lezti ali lesti – lezem.*
 - c) Če se koren glagola konča na b ali p, se pred nedoločniško končnico -ti vrine s, npr. *greb – grebsti – grbem, tep – tepsti – tepem.*
 - d) Če se koren glagola konča na g ali k, se spremenita v ž ali č, npr. *strig – striči – strižem.*
 - e) Če se koren glagola konča na n ali m, ta onemi, npr. *začnem – začeti.*
 - f) Če se koren glagola konča na a, preide v e ali o, npr. *brati – berem.*
 - g) Če se koren glagola konča na e, se doda m, npr. *zreti – zrem.*
 - h) Če se koren glagola konča na i ali u, se doda j ali v, npr. *viti – vijem.*
2. Razred glagolov ima v nedoločniku končnico -niti, v sedanjiku pa končnico -nem, npr. *pihniti – pihnem.*
3. Razred glagolov ima v nedoločniku končnico -eti, -ati, v sedanjiku pa -im, npr. *sedeti – sedim, tičati – tičim.*

4. Razred glagolov ima v nedoločniku končnico -iti, v sedanjiku -im, npr. *kupiti – kupim*.
5. Razred glagolov ima v nedoločniku končnico -ati, v sedanjiku -am, npr. *delati – delam*.
6. Razred glagolov ima v nedoločniku končnico -ovati, v sedanjiku pa -ujem, npr. *imenovati – imenujem*.

Lesar ima tvorbo nedoločnikov, deležnikov in sedanjika v eni tabeli. Tabela je pregledna, čeprav je zelo obsežna. Sicer sem ugotovila, da oba razvrščata glagole v šest razredov po istem vrstnem redu. Skoraj vedno se med njima razlikujejo primeri, kar kaže, da se je Lesar na Janežičevo slovnico samo opiral.

Lesar ima variantnost pri nedoločniški obliki v prvem razredu glagolov, kjer se osnova konča na d, t, z, b, p, g, k, npr. *tep – tepem – tepti ali tepsti*, Janežič pa ima samo obliko nedoločnika *bresti*. Variantnost ima Lesar še v drugem in tretjem razredu, ki je Janežič nima.

SEDANJIK

	Lesar	Janežič	Lesar	Janežič	Lesar	Janežič
ed.						
1.	del-a-m	-am	nes-e-m	-em	sed-i-m	-im
2.	del-a-š	-aš	nes-e-š	-eš	sed-i-š	-iš
3.	del-a	-a	nes-e	-e	sed-i	-i
dv.						
1.	del-a-va, -e (ž. sp.)	-ava, -e	nes-e-va, -e	-eva, -e	sed-i-va, -e	-iva, -e
2.	del-a-ta, -e	-ata, -e	nes-e-ta, -e	-eta, -e	sed-i-ta, -e	-ita, -e
3.	del-a-ta, -e	-ata, -e	nes-e-ta, -e	-eta, -e	sed-i-ta, -e	-ita, -e
mn.						
1.	del-a-mo	-amo	nes-e-mo	-emo	sed-i-mo	-imo
2.	del-a-te	-ate	nes-e-te	-ete	sed-i-te	-ite
3.	del-a-jo	-ajo	nes-é- <u>jo</u> -ó	-ejo (ó)	sed- <u>i-jo</u> -é	-ijo (é)

Vsi spregatveni vzorci so pri obeh enaki. Lesar nima nobenih pojasnil, Janežič pa opomni na tretjo osebo množine, kjer imajo glagoli na -em večinoma končnico -ó, namesto -éjo. Končnica za tretjo osebo množine se skrajša v -é, pri glagolih, ki imajo osnovo na -im, npr. *učim – učé, živim – živé*. Oba imata normirane tudi dvojinske ženske oblike.

VELELNIK

	Lesar	Janežič	Lesar	Janežič	Lesar	Janežič
ed.						
1.	-	-aj	-	-ej	-	-i
2.	del-a-j	-aj	nes-i	-ej	sed-i	-i
3.	del-a-j	-aj	nes-i	-ej	sed-i	-i
dv.						
1.	del-a-j-va, -e (ž. sp)	-ajva, e	nes-i-va, ve	-ejva, -e	sed- i-va, ve	-iva, -e
2.	del-a-j-ta, -e	-ajta, -e	nes-i-ta, te	-ejta, -e	sed- i-ta, te	-ita, -e
3.	-	-	-	-	-	-
mn.						
1.	del-a-j-mo	-ajmo	nes-i-mo	-ejmo	sed-i-mo	-imo
2.	del-a-j-te	-ajte	nes-i-te	-ejte	sed-i-te	-ite
3.	-	-	-	-	-	-

Za glagole z osnovo na -am in -im so oblike velelnika pri obeh enake, le Janežič ima velelniško obliko za prvo osebo ednine.

SPREGANJE POMOŽNEGA GLAGOLA *biti*

Sedanjik

	Lesar	Janežič
ed.		
1.	sem	sem, sim
2	si	si
3	je	je
dv.		
1.	sva, sve (ž. sp.)	sva, sve (ž. sp.)
2.	sta, ste	sta, ste
3.	sta, ste	sta, ste
mn.		
1.	smo	smo
2.	ste	ste
3.	so	so

Sedanjk pomožnega glagola *biti* ima v obeh slovnica enake paradigme, le Janežič ima v prvi osebi ednine poleg oblike *sem*, kot jo ima Lesar, še obliko *sim*.

Prihodnjik

	Lesar	Janežič
ed.		
1.	bodem, boš	bom (bodem)
2	bodeš, boš	boš
3	bode, bo	bo
dv.		
1.	bodeva, e (ž. sp.)	bova, bove
2.	bodeta, -e, bota, -e, bosta, -e	bota, bosta, bote, boste
3.	bodeta, -e, bota, -e, bosta, -e	bota, bosta, bote, boste

mn.		
1.	bodemo, bomo	bomo
2.	bodete, bote, boste	bote, boste
3.	bodejo, bodo, bojo	bodo, bojo

Prihodnjik glagola *biti* se razlikuje v vseh osebah in številih. Lesar ima starejše daljše oblike *bod-e-m*, ki so v rabi od 16. stoletja. V dvojini je prišlo do razcepa po spolu zaradi vpliva zaimenske sklanjatve. (Orel: 56) Tudi danes se v dvojini loči spol v pogovorni rabi, najbolj pogosto v Ljubljani.

NAKLON

Oba ločita povedni, pogojni in velelni naklon. V slovnicaх imata vzorec spregatve gl. *biti* v velelniku.

Velelnik

	Lesar	Janežič
ed.		
1.	-	bodi
2	bodi	bodi
3	bodi	bodi (naj bo)
dv.		
1.	bodiva, e (ž. sp.)	bodiva, -e
2.	bodita, -e	bodita, -e
3.	-	bodita, -e (naj bota)
mn.		
1.	bodimo	bodimo
2.	bodite	bodite
3.	-	bodite (naj bodo)

Janežič ima obliko velelnika za prvo osebo ednine, v dvojini ženskega spola oba navajata končnico -e. Janežič pa ima za tretjo osebo v vseh številih poleg oblike *bodi, bodita, bodite*, še oblike z želelno členico naj in prihodnjikom *naj bo, naj bota, naj bodo*. Janežič ima obliko velelnika za prvo osebo ednine. Tudi za tretjo osebo ednine in množine ima Janežič obliko velelnika.

4.12.1 Neosebne glagolske oblike

	Lesar	Janežič
tvornosedanji deležnik -e in -oč	delajoč	
trpnosedanji deležnik -m, -ma, -mo	delam	
tvornoprekli deležnik I. -ši, -ša, -še	delavši	
tvornoprekli deležnik II. -l	delal	
tvornoprekli deležnik -et, -an, -en	delan	
nedoločnik -ti	delati	
namenilnik -t	delat	
glagolnik	delanje	

Pri neosebnih glagolskih oblikah ni razlik med slovnica in današnje knjižne oblike so enake.

4.13 Npolnopomenske besedne vrste

PRISLOV

Lesar navaja prislove kraja, časa, načina, vzroka, nima pa prislovov mere kot Janežič. Oba imata še prislove trditve in zanikanja. Številčno navaja Janežič več prislovov kot Lesar. Ima tudi več glasovnih variant enega prislova, npr. pri časovnem prislovu: bliz, blizo, bližej, ima Lesar samo obliko blizo.

PREDLOG

Tudi pri predlogih ni odstopanj. Oba navajata predloge, ki se vežejo z rodilnikom, dajalnikom, mestnikom, orodnikom in predloge, ki se vežejo z dvema ali tremi skloni, z dajalnikom in tožilnikom, s tožilnikom in orodnikom, in predloge, ki se vsi vežejo z rodilnikom, tožilnikom in orodnikom. Janežič ima tudi pri predlogih več glasovnih variant, ki jih Lesar nima. Npr. okrog, okol, okoli, Lesar ima samo okrog.

VEZNIK

Lesar deli priredne veznike na vezalne, ločilne ali protivne združuje, in trdilne (npr. zatorej). Nima stopnjevalnega, vzročnega, pojasnjevalnega in sklepalnega priredja.

Podredje je pri njem razdeljeno na krajevno, časovno, vzročno, namerno, pogojno, dopustno in primerjalno. Nima osebkovega, povedkovega, predmetnega, načinovnega, posledičnega in prilastkovega podredja.

Janežič ne ločuje prirednih in podrednih veznikov. Vse ima naštetu v alinejah brez pojasnil, za kakšno razmerje gre. Tako našteje vezalno, stopnjevalno, ločno, protivno, vzročno, sklepalno, pogojno, primerjalno, dovolilno (npr. čeravno) in uredilno (npr. vrh tega, potem) razmerje.

Janežič ima več glasovnih variant enega veznika, npr. i, in, ino, Lesar pa ima samo varianto in.

4.14 Pregled slovenske književnosti

Lesar je ta del prepisal iz Janežičeve Slovnice, vendar je naredil le pregled. Janežič se bolj poglobi, opisuje življenjepise pisateljev, ima več predstavnikov določenega obdobja. Lesar zapiše le najpomembnejše, pri nekaterih ne omenja del.

Prva delitev na staroslovensko književnost, ki je razdeljena na glagolsko in cirilsko obdobje. Lesar samo omeni Brižinske spomenike več o njih napiše Janežič (na približno treh straneh). Novoslovensko obdobje se začne s prvim obdobjem, ki traja od 16. stoletja do leta 1770. Nihče od njiju ni obdobja poimenoval, ampak sta obdobje zgolj časovno zamejila.

Predstavniki: Primož Trubar, Juri Dalmatin, Adam Bohorič, Boštjan Krel (zapiše samo podatek, da je bil ljubljanski škof), Tomaž Kren, Janez L. Schönleben, Miha Mikec, Janez Čandik, Janez Wolf (Janežič zapiše Volf), Adam Skalar, Matija Kastelic, pater Hipolit, pater Basar, Ivan Popovič, Marko Pohlin.

Lesar zapiše, da je Bohorič napisal prvo slovensko slovnico, Janežič pa, da je Bohorič napisal prvo slovnico slovenskega jezika. Janežičev zapis je boljši, ker bi iz Lesarjevega zapisa lahko sklepali, da je Bohorič napisal slovnico v slovenskem jeziku, a jo je napisal v latinščini. Lesar je izpustil Megiserja. Nič ni zapisal o Pohlinu, samo ime in priimek. V to obdobje ni vključil Janeza Vajkarda Valvazorja, ki ga Janežič omeni.

Drugo obdobje: od 1770 do 1834.

Predstavniki: Osvald Gutsman, Anton Linhart, Juri Japel, Blaž Kumerdej, Jožef Škrinjar, Modest Šraj, Anton Traven, Jožef Rihar, Matevž Wolf, Janez Debevc, Janez Vitez Wolfstajn, Valentin Vodnik, Pavel Knobel, Jernej Kopitar, Matevž Ravnika, Verban Jarnik, Franc Metelko, J. Zalokar, France Prešeren, Anton Martin Slomšek, A. J. Murko, Stanko Vraz, Koritko, Friderik Baraga, Franc Pirc in drugi. Vmes našteje avtorje, ki so pisali pri *Kranjski čbelci*.

Lesar pri Prešernu omeni samo *Poezije* in Krst pri Savici. Naslova zapiše z malo začetnico, Janežič pa z veliko. Lesar ne seznam ni uvrstil Janeza Ciglerja s prvo slovensko povestjo *Srečo v nesreči*, ki ga omenja Janežič. Janežič je nekaj besed namenil »črkarski pravdi«, Lesar o tem ni zapisal nič.

Izmed številčnih avtorjev je Lesar z odebeljenimi črkami zapisal Vodnika, Kopitarja, Ravnika, Metelka, Prešerna in Slomška. V tem obdobju je največ napisal o Vodniku in Slomšku.

Tretje obdobje: od začetka *Novic* do današnjega dne (1843)

Predstavniki: Janez Bleiweis, Navratil, Cigale, Malavašič, Caf, Levstik, Matija Majar, Miklošič, Ravnikar, Luka Svetec, Jovan Vesel Koseski ... Omeni prvo žensko - Josipino Urbančič (Turnograjsko)...

Lesar našteješe prevajalce *Svetega pisma*.

Na koncu je še dodal abecedni seznam slovenskih pesnikov: Dežman, Jarnik, Koseski, Slomšek, Svetec, Prešeren ..., ki ga Janežič nima. Na njem manjka Simon Jenko.

5 PRIMERJAVA IZDAJ NABOŽNE KNJIGE *PERPETUA ALI AFRIKANSKI MUČENCI* (1869 IN 1910) Z NORMO V LESARJEVI, JANEŽIČEVI IN TOPORIŠIČEVI SLOVNICI TER V LEVČEVEM IN SLOVENSKEM PRAVOPISU 2001

Primerjala sem dve izdaji, prvo iz leta 1869, ki jo je prevedel Anton Lesar, in izdajo iz leta 1910, ki je izšla pri Mohorjevi družbi v sklopu *Slovenskih večernic* kot XIX. zvezek.

Sveta Perpetua in Felicita sta kartaginski mučenki, ki godujeta sedmega marca. Živeli sta okrog leta 202/203 po Kristusu. Perpetua in Felicita sta za Petrom in Pavlom najstarejši mučenki, katerih čas smrti je znan. Obe mučenki sta sprejeti v rimski mašni kanon. Felicita je bila sužnja, Perpetua pa je bila hči premožnega očeta. Živeli sta v Kartagini in sta bili krščanski katehumeni, kar pomeni, da sta bili pripravljeni na krst in poučeni o *Svetem pismu*. Cesar Septimij Sever je s smrtno kaznijo prepovedal prejem svetega krsta in je dal Perpetuo, Felicito in še druge katehumene zapreti. Na poti do ječe so ujetniki vendarle prejeli zakrament svetega krsta. Sedmega marca 202 ali 203 je cesar za rojstni dan svojega sina priredil predstavo z divjimi zvermi, med katero so pobijali ujete kristjane. Perpetua in Felicita sta junaško sprejeli svoji usodi, saj jima je vera v Boga pomenila več kot življenje. Obe sta preživeli napad zveri, zato so ju z bodalom zabodli v vrat. Neznanci so mučenki pokopali in kmalu so nad njunim grobom zgradili cerkev. Obe mučenki sta upodobljeni, kako se poslavljata druga od druge. Večkrat sta naslikani tudi z divjo kravo, kar naj bi spominjalo na njuno mučeništvo. Perpetua ima včasih v roki otroka. (Schauber, Schindler 1995, 92–93)

Izvirnik, ki ga je Lesar napisal leta 1869 vsebuje tudi uvod, ki je v izdaji iz leta 1910 izpuščen. V uvodu razmišlja o pomenu zabave, saj človek ne more samo moliti in delati. Najpomembnejša duševna zabava je pogovor s pametnimi ljudmi, vendar živih pogovorov vedno ne moremo imeti, takrat pa človeka zamenja knjiga. Za dobre in koristne knjige skrbijo založbe. Na Tirolskem imajo Marijino družbo, pri nas pa družbo svetega Mohorja. In leta 1866 je Marijina družba izdala knjigo *Prepretua ali afrikanski mučenci*, ki jo je za slovenske kristjane v slovenščino prevedel Anton Lesar.

PRVO POGLAVJE *Sum*

Zgodba se odvija v letu 203 po Kristusovem rojstvu v Afriki, v Kartagini. V tem času vlada v deželi politeizem. Perpetua pa je postala kristjanka in to mora pred domačimi tajiti, ker ni bila še krščena in bi domači lahko preprečili njene namene. Sama se zaveda, da njena družina njene monoteistične vere ne bo sprejela, zato je velikokrat zamišljena in žalostna. Premišljuje tudi o tem, da bo morala zaradi svoje vere umreti kot mučenica, njen otrok pa bo ostal brez matere. Hčerino odsotnost prvi zazna oče in jo tudi sprašuje kakšni so vzroki, da je tako žalostna. Odkril je, da Perpetua nosi križec, ki je znak kristjanov, a si ga ne zna razložiti, saj ga je videl prvič. Poglavje se konča z očetovim spoznanjem, da je hči postala kristjanka.

DRUGO POGLAVJE *Katehumenci ali podučevanci*

Perpetua se zvečer pogovarja s svojim možem in spozna, da imata popolnoma različne poglede na svet. Mož Lepid obožuje razkošno življenje in pijančevanje. V veliko veselje so mu tudi gladiatorske igre, kjer zveri ubijajo ujete kristjane. Perpetua se sprašuje, zakaj jo je oče dodelil tako krutemu možu, ki ne pozna čustev. Imata zgolj eno skupno prepričanje, oba namreč ne verjameta v bogove. A Lepid raje navidezno igra svojo versko prepričanje, kot da bi bil preganjan in bi se moral odreči uživaškemu življenju. Zvečer, ko že vsi spijo, gre Perpetua h krščanskemu nauku, kjer so se pripravljali na prejem svetega krsta.

TRETJE POGLAVJE *Jama v skalovji*

Lepid se pijan ob pomoči služabnika vrne domov. Vidi ga Perpetuin oče in spozna, da je sam kriv za hčerino nesrečo, ker jo je omožil z njim. Zvečer odide Perpetua s katehumeni in duhovnikom v jamo, kjer so kristjani opravljali obred svete maše. Predstavili so se škofu in obljubil jim je, da jih bo naslednji dan krstil. Katehumeni niso smeli biti prisotni pri maši, samo kleče so v daljavi opazovali obred, pri katerem so želeli prisostvovati. Škof je pridigal, da morajo biti pogumni in da bodo prišli po smrti v večno življenje, ki bo lepše. Po obredu se vrnejo domov.

ČETRTO POGLAVJE *Oče izda svojo hčer*

Ko se je Perpetua vrnila domov je videla, kako nadzorniki pretepajo sužnje. Zelo se je razjezila in jim je zagrozila, da jih bo odpustila, čeprav so nadzorniki vedeli, da tega ne bo storila, ker je preveč dobra. A vseeno so se bali Valerija. Nadzornik Hano je bil najbolj krvoloč, Perpetui pa je zameril, da se do služabnice Base vede, kot da je gospa njenega stanu, a je enaka njim, ki so sužnji. Hano je opazil, da zvečer odhajata od doma, spoznal je, da sta postali kristjanki. To je povedal Valeriju, ki je prijavil Baso. Naslednji večer jima je Hano sledil z vojsko. Vse kristjane so vklenili in Basa je umrla. Perpetua je jokala, saj je tudi ona želela spoznati Božje kraljestvo. Hano je mislil, da bo dobil veliko plačilo, ker je razkrinkal skupino kristjanov, a ni dobil ničesar.

PETO POGLAVJE *Drugo jutro*

Prišel je čas trgatve, a Valerijevi sužnji ne delajo, ker ni nadzornika Hana. Valerij išče Perpetuo, zbudi tudi njenega moža, skupaj jo zamažeta. To noč jih je nekdo okradel. Bil je nadzornik Hano, ki je pobegnil. Lepid gre v mesto, kjer mu sužnji povejo, da je njihov nadzornik zvečer okradel in izdal kristjane, med katerimi je bila Perpetua. Sužnji so Hana ujeli in čaka kazni za izdajo.

ŠESTO POGLAVJE *Kervava sodnija*

Lepid obišče namestnika rimskega cesarja Hilarija. Povedal mu je, da so ga ponoči okradli. Hilarij pa mu je sporočil, da je Perpetua v zaporu. Dovolj mu, da jo obišče in jo prepriča, da ne bo pred sodnikom priznala, da je kristjanka, drugače bo morala umreti. Lepid je ne želi obiskati, pomembno mu je le to, da ukradene dragocenosti dobi nazaj. Tudi Hilarij se začudi njegovi trdosrčnosti.

V odlomku so prikazani načini mučenja ujetih kristjanov. Zažigali so jih na grmadah, rezali so jim ude, zapirali so jih v bakrenega bika, ki so ga segrevali, da so kristjani trpeli v neznosnih mukah, sežigali so jih v pečeh ...

SEDMO POGLAVJE *V ječi*

Lepid se vrne domov in poroča Valeriju, da je Perpetua zaprta, ker je kristjanka. Valerij razburjen peš odhiti v mesto. Obišče Perpetuo in jo prosi, da naj gre z njim domov, a Perpetua noče oditi. Valerij se razjezi, imel jo je najraje, ona pa se mu je odrekla. Perpetua mu prizna,

ne objokuje usode svojih otrok, ampak je vesela, da bosta njena hči in sin postala mučenca, saj je tudi sama kristjanka, ki mora svoje versko prepričanje skrivati pred Valerijem.

Perpetua se spominja svoje služkinje Base, ki je že v nebesih, tudi ona bi rada čim prej prišla tja, zato se ne boji trpljenja, ki jo čaka. Kristjane za eno noč zaprejo v globoko in ozko ječo s kačami, a se ti ničesar ne bojijo.

OSMO POGLAVJE *Pogled v prihodnost in na oni svet*

Antonija vesela z otrokom odide k Perpetui, kajti Perpetua ni vedela, da sta njena mati in brat postala kristjana. Mama jo še večkrat obišče in pripelje ji sinčka, da lahko prespi čez noč pri njej. Še enkrat pride Valerij, da bi Perpetuo prepričal, naj gre domov, a ona ne popusti. Perpetua je ob objokanem očetu kot Jezusova mati Marija, ki je žalostna stala pod njegovim križem.

Ponoči, ko pazniki zaspijo, kristjani obhajajo sveto mašo. Hostije prinese mali deček, ki jih skriva pod obleko. Kristjani vsak dan mislijo, da je pred njimi zadnji dan tostranskega življenja.

DEVETO POGLAVJE *Sodniška zaslišba*

Vojaki pripeljejo kristjane pred sodno hišo, kjer jim bo Hilarijan dodelil kazen. Hilarijan se za Perpetuo še posebej potruди, da bi bila rešena obtožb. Tako ji da pretepsti ljubljenega očeta Valerija, da jo bo ljubezen do očeta premagala, a Perpetua je ostala trdna. Hilarijan da obtoženim še zadnjo možnost za rešitev pred smrtjo. Le kadilo naj postavijo pred boginjo in bodo rešeni obtožb, a tega ne stori nihče. Obtožba: vsi bodo vrženi zverem v amfiteatru. Opazovalci pa se čudijo bogatim kristjanom, kajti njim je boginja podarila srečo, a jim to ni dovolj. Meščani menijo, da ima krščanska vera čarobno moč. Možje modrujejo, da morajo bolj paziti na svoje žene, ker se bodo drugače začele zanimati za krivo vero.

DESETO POGLAVJE *Še en pogled na oni svet in v prihodnost*

Ujetniki v ječi molijo in Perpetua nezavedno izgovori ime Dinokrat, to je bil njen brat, ki je umrl, ko je bil star sedem let. Imel je raka na obrazu, zaradi rakove tvorbe na obrazu so se ga vsi izogibali. Mati Antonija je Perpetui zagotovila, da ga je krščansko vzgajala in pred smrtjo

ga je krstila. A zvečer ima Perpetua videnje. V daljavi je njen brat Dinkokrat, a ne more do njega, saj ju ločuje prepad. Tako je Perpetua spoznala, da mora moliti za svojega brata, ker močno trpi. Po molitvi zvečer zopet vidi brata, ki se vesel igra z otroki in nima več rane na obrazu. Spozna, da je njena molitev bratu pomagala v nebesa.

Perpetua sanja, da je bila oblečena v moško bojno obleko in v amfiteatru premagala močnega Egipčana. Vsi so ji ploskali. Tako je spoznala, da se ne bo borila samo proti divjim zverinam, ampak proti hudiču.

ENAJSTO POGLAVJE *Predvečer dvojnega rojstnega dne*

Lesar se sprašuje, kako bi današnji človek sprejel obsodbo z mučenjem, večina bi se veri raje odpovedala. A Perpetua in ostali zaprti kristjani imajo močno vero v Kristusa in so zanj pripravljeni umreti. Sodnik je svojem in prijateljem dovolil, da ujetnike obiskujejo. A v ječah ni bilo jokanja, ampak samo veselje in sreča. Meščani se pogovarjajo koga bodo najbolj opazovali pri mučeniški smrti, kje bodo torej najbolj uživali. Perpetuo obišče mama s sinom, od katrega se Perpetua poslovila. Zanj bo skrbela njena mati Antonija. Pokristjanil se je tudi vojak, ki jih je stražil in kristjani so ga radi sprejeli.

DVANAJSTO POGLAVJE *Rimski »amfiteater« (gledišče)*

Po smrti cesarja Avgusta je v Rimu začelo propadati veliko rimsko cesarstvo. V mestu so se razmnožile vse vrste pregreh. Najpomembnejši je postal užitek. Tako so meščani najbolj uživali v gladiatorskih igrah. Krščanska vera pa je prepovedala ogleda iger. Vsak, ki je priznal, da je kristjan, je bil obsojen na smrt v amfiteatru, množica pa se je naslajala ob mučenju in poslednjih krikih trpečih kristjanov.

TRINAJSTO POGLAVJE *Cesaričev in svetih mučencev rojstni dan*

Na dan usmrtitve so se ujetniki sprehodili po mestu in najbolj jih je jezila Perpetua, nič ni hotela pogledati med ljudi in veselo se je smejala, kot da se nič ne boji. V Perpetuo spustijo podivjano kravo, a ni čutila nobene bolečine, bila je zamaknjena. Ob polnoči pridejo kristjani po njihova trupla in jih pokopljejo v puščavi.

V originalni izdaji je na koncu dodana kratka molitev, kjer Lesar prosi veliko mučenko Perpetuo, da naj se iz nebes ozre na bralce in naj jim pomaga priti v nebesa.

5.1 SAMOSTALNIŠKA BESEDA

5.1.1 Samostalniki

Samostalnik je vsaka beseda, ki poimenuje osebo, stvar ali lastnost, npr. *drevo, mesto, lepota*.

Samostalniki poimenujejo lastna imena, npr. *Ivan, Dunaj*, občna imena, npr. *smreka* in zborna imena, ki poimenujejo veliko enakih, med seboj podobnih stvari, npr. *cvetje*. Samostalniku lahko določimo spol, število, sklon in sklanjatev. (Janežič 1854: 11, 18)

Toporišič navaja, da samostalnikom lahko določimo še kategorijo živosti in človeškosti, ki je Janežič in Lesar nimata.

Pri samostalnikih prihaja do razlik v mestniku ednine moškega spola, v imenovalniku, rodilniku, mestniku množine moškega spola, v mestniku ednine srednjega spola, v imenovalniku, v tožilniku in mestniku ednine ženskega spola.

V rodilniku ednine moškega spola je končnica -a v obeh izdajah. Primer: *grada*, a lahko bi bila tudi končnica -u, *gradu*. V rodilniku ednine moškega spola pri mehki sklanjatvi Lesar upošteva končnico -e in ne -a, ki jo ima izdaja iz leta 1910, primer: *do koloseje* (1869), *do koloseja* (1910). V drugih primerih ta končnica ni izkazana, npr. *do poslopja*, *do konca svojega življenja* (1869). V mestniku ednine moškega spola Lesar zapisuje končnico -i, ki se ujema s končnico v mestniku ednine srednjega spola. Izdaja iz leta 1910 ima končnico -u. Npr. v raji (1869), v raju (1910). V mestniku ednine srednjega spola sta v izdaji iz leta 1910 uporabljeni dve končnici -u in -i, pri moškem spolu pa je uporabljena samo končnica -u. Končnica -i je nalika po i-sklanjatvi.

V imenovalniku množine moškega spola Lesar osnovo enozložnega samostalnika ne podaljša z -ov-, primer: *glasi* (1869), *glasovi* (1910), kot je v izdaji iz leta 1910. Prav tako v tožilniku množine moškega spola npr. *dari* (1869) in, *darovi* (1910). V rodilniku množine moškega

spola pri samostalniku *vojskovodja* uporabi Lesar končnico -ev. Samostalni se sklanja po drugi moški sklanjatvi, ki zaznamuje moške osebe, ki imajo v imenovalniku ednine končnico -a, v rodilniku ednine pa -e, tip: *vojvoda*. Primer: *vojskovodjev* (1869), *vojskovodij* (1910), v izdaji iz leta 1910 je uporabljena končnica ženske a-sklanjatve. V rodilniku množine pride do premene v osnovi: -ij. V mestniku množine moškega spola ima Lesar končnico -i, pri primeru: *na konji* (1896), ki jo uporabi v mestniku ednine moškega in srednjega spola. Tu pa ni upošteval množine, lahko gre za tiskarsko napako, ali pa je upošteval edninsko obliko. Izdaja iz leta 1910 pa jo upošteva; *na konjih* (1910).

Pri srednjem spolu pride do končniške razlike v mestniku ednine. Lesar uporabi končnico -i, 1910 pa -u, primer: *v morji* (1863), *v morju* (1910). Toda tudi ponatis pri dveh samostalnikih uporabi tudi končnico -i, in sicer pri samostalniku *morje* in *naročje*. Tako pri samostalniku *morje* uporabi različni končnici. Končnica -i je nalika po i-sklanjatvi.

V imenovalniku ednine samostalnika ženskega spola *lakota* se pri Lesarju pojavi ničta končnica, v izdaji iz leta 1910 pa je končnica -a: *lakot* (1863), *lakota* (1910). V tožilniku ednine ženskega spola je v obeh izdajah pri samostalniku *lestev* oblika *lestvo*. Samostalniki na -ev imajo v tožilniku ednine ženskega spola ničto končnico po 1. ženski sklanjatvi pa je posplošena končnica -a v imenovalniku ednine in -o v tožilniku. V mestniku ednine ženskega spola ima Lesar za samostalni *gospa* končnico -e(j), dodan je poudarjalni členek -j.

MOŠKI SPOL

1869: R ed. m. sp: -a: grozdje visi na brajdah okoli **grada** (53),

1910: -a: grozdje visi na brajdah okoli **grada** (43),

Lesar 1863: -u (-a) Janežič: 1854: -u, Janežič: 1900: -u/-a, Levčev pravopis: 1899: -a/-u, Toporišič: -a/-u, SP 2001: -u/-a.

Poleg končnice -a ima samostalni lahko še končnico -u.

1869: R ed. m. sp: -a: dospe do **koloseje** (87),

1910: -a: dospe do **koloseja** (73),

Lesar 1863: -u (-a) Janežič: 1854: -u, Janežič: 1900: -a, Levčev pravopis: 1899: -a/-u, Toporišič: -a/-u, SP 2001: -a.

V rodilniku ednine Lesar pri mehkem sklanjatvenem vzorcu za moški spol uporabi končnico -e, namesto -a, kar je lahko vpliv dolenjskega narečja ali morda celo oblika ženske sklanjatve, čeprav se pojavi samostalni v imenovalniku ednine v obliki kolosej, zato je verjetnejša prva razlaga.

1869: R ed. m. sp.: -a: sklenili nazaj poklicati zmagovavnega **vojskovodja** (66),

1910: -a: sklenili nazaj poklicati zmagoslavnega **vojskovodja** (55),

Lesar 1863: -u (-a) Janežič: 1854: -u, Janežič: 1900: -a, Levčev pravopis: 1899: -a/-u, Toporišič: -o, SP 2001: -o.

Samostalni moškega spola na -a ima v rodilniku ednine končnico -a in je sklanjan po prvi moški sklanjatvi tipakorak.

1869: R = T ed. m. sp.: -o: niso podpirali tega velikega svojega **vojskovodjo** (66),

1910: -o: niso podpirali tega velikega svojega **vojskovodjo** (55),

Lesar: 1863: -a, Janežič: 1854: -a, Janežič: 1900: -a, Toporišič: -e, SP 2001: -e.

Samostalni moškega spola na -a ima v rodilniku končnico -e in je sklanjan po drugi moški sklanjatvi tipa vojvoda, ki je enaka 1. ženski sklanjatvi. Ob zanikanju pa ni upoštevana oblika za rodilnik, temveč je rabljen tožilnik, ki ima končnico -o.

1869: M ed. m. sp. -i: v **raji** (15, 30, 32, 153), pri **oltarji** (38), v neznanem **kraji** (94), v **ognji** (110, 149), v **boji** (101, 146), po svojem **angelji** (137), v **dvoboju** (121, 145),

1910: -u: v **raju** (12, 24, 25, 127), pri **oltarju** (31), v neznanem **kraju** (78), v ognju (92, 124), v **boju** (84), po svojem **angelu** (114), v **dvoboju** (120),

Lesar: 1863: -u (-i), Janežič: 1854: -u, Levec: 1899: -u, Janežič: 1900: -u/(-i), Toporišič: -u, SP 2001: -u.

Lesar v slovnici navaja primer *kralj* in v mestniku ednine končnico -u in v oklepaju končnico -i, ki jo ima zapisano tudi v besedilu.

Levec zapiše, da se mestnik ednine moškega spola brez izjeme končuje na -u. Delitev med trdimi in mehкими osnovami je umetna in nepravilna, *npr. na travniku, pri kovači*. Pojasni, da

tega pravila slovenščina ni poznala niti v XVI. stoletju in zato naj tudi danes ostane končnica -u. Uporaba končnice -i pa naj bo dovoljena le pesnikom pri skladanju rim. (Levec 1899: 26)

1869: I mn. m. sp.: -i: ljubki **glasi** (32), gotovo so bili tatje ali **roparji** (69)

1910: -ovi: ljubki **glasovi** (26), gotovo so bili tatje ali **roparji** (57),

Lesar: 1863: -ov-i Janežič: 1854: -ov-i, Levec: 1899: -i, Janežič: 1900: -ov-i, Toporišič: -ov-i, SP 2001: ovi.

Za samostalni tat v imenovalniku možine navaja SSKJ oblike tatovi, tati, tatje, SP 2001: tatovi, tatje.

V prvi izdaji samostalni glas nima podaljšave z -ov.

1869: R mn. m. sp.: -ev: stoje podobe raznih rimskih **vojskovodjev** (65),

1910: -Ø: stoje podobe raznih rimskih **vojskovodij** (53),

Lesar: 1863: -ev, Janežič: 1854: -ev, Levec: 1899: -ev, Janežič: 1900: -ev, Toporišič: -Ø, SP 2001: -Ø/-ev.

Samostalni se v mlajši izdaji sklanja po vzorcu prve ženske sklanjatve, zato ima roditelj množine ničto končnico, s spremeno v osnovi.

1869: T mn. m. sp.: -i: darujejo **dari** (34),

1910: darujejo **darove** (28),

Lesar: 1863: -ov-e, Janežič: 1854: -ov-e, Levec: 1888: -i, Janežič: 1900: -ov-e, Toporišič: -ov-e, SP 2001: -ove.

V prvi izdaji samostalni nima podaljšave z -ov.

1896: M mn. m. sp.: -i: brez sedla sedeli na **konji** (65),

1910: brez sedla sedeli na **konjih** (54),

Lesar: 1863: -ih, Janežič: 1854: -ih, Levec: 1888: -ih, Janežič: 1900: -ih, Toporišič: -ih, SP 2001: -ih.

Lesar v besedilu uporabi končnico za mestnik ednine moškega spola: -i, kot v primeru v *raji*, ne upošteva množine ali uporabi edninsko obliko.

SREDNJI SPOL

M ed. sr. sp.: -i: v **morji** (5, 16, 80, 102, 146, 155), na gorečem **olji** (11), v **naročji** (14, 34, 89, 90, 113, 135), pri skrajnem veternem **ozidji** (22), v gostem **germovji** (31), v **vznožji** (31), po tem kratkem **življenji**¹ (19, 34, 82, 101, 104, 121, 143, 144), ob severnem afrikanskem **primorji** (58), goreča želja po **maščevanji**² (61), v **ravnotežji** obderžali (61), na trdnem **kamenji** (79), v krasnem **poslopji** (85), v **premišljevanji**³ (93), v **zamaknjenji**⁴ (93), v **spanji**⁵ (93, 113), v tem **predmestji** (97), na **obličji** (100), v **boji** (101), pri **zasliševanji**⁶ (105), v tem **poglavji** (127, 157), v **zamišljenji** (153),

1910: -u: v **morju** (3, 12, 85), na **morji** (66, 121, 129), po tem kratkem **življenju** (15, 28, 68, 84, 87, 102, 119, 120), ob skrajnem vetrnem **ozidju** (17), v gostem **grmovju** (25), v **vznožju** (25), ob severnem afrikanskem **primorji** (48), v **ravnotežju** obdržali (50), goreča želja po **maščevanju** (51), na trdnem **kamenju** (65), v krasnem **poslopju** (70), v **naročju** (28, 74, 75, 94, 112), v **premišljevanju** (77), v **zamaknjenju** (77), v **spanju** (78, 95), v tem **predmestju** (81), na **obličju** (83), v **boju** (84), pri **zasliševanju** (87), v tem **poglavju** (106, 131), v **zamišljenju** (127),

Lesar: 1863: -u (-i), Janežič: 1854: -u, ki rad prehaja v -i, Levec: 1899: -u, Janežič: 1900: -u/-i Toporišič: -u, SP 2001: -u.

V veliki večini izdaja iz leta 1910, uporabi končnico -u, vendar ne vedno. Pri samostalniku *morje*, na strani 66, 121, 129, je uporabljena končnica -i. Na straneh 3, 12, 85 pa je pri istem samostalniku uporabljena končnica -u. Prav tako sta pri samostalniku *naročje* uporabljeni sta končnici (74, 75) in -i (94, 112).

Končnica -i je nalika po i-sklanjatvi (imen. ed. gost-ь, mest. ed. gost-i). Končnica -u pa je nalika po u-sklanjatvi (ime. ed. sin-ь, mest. ed. sin-u).

ŽENSKI SPOL

1869: I ed. ž. sp.: **lakot** jih grudi,

1910: -a: **lakota** jih grudi,

¹ Glagolnik od živeti.

² Glagolnik od maščevati.

³ Glagolnik od premišljevati.

⁴ Glagolnik od zamakniti.

⁵ Glagolnik od spat.

⁶ Glagolnik od zasliševati.

Lesar: 1863: -a, Janežič: 1854: -a, Levec: 1988: -a, Janežič: 1900: -a, Toporišič: -a, SP 2001: -a.

Samostalnik *lakot* se pri Lesarju sklanja po drugi ženski sklanjatvi in ima v imen. ed. končnico -Ø, v rod. ed. -i, v SP 2001 je označena kot starinska oblika, v mlajši izdaji pa po 1. ženski sklanjatvi kot danes.

R ed. ž. sp.: -e: rada bi šla bratu po **vode** (118),

1910: -e: rada bi šla bratu po **vode** (98),

Lesar: 1863: -o, Janežič: 1854: -o, Levec: 1899: -o/-e, Janežič: 1900: -o, Toporišič: -o/-e, SP 2001: -o/-e.

Gre za delni rodilnik.

T ed. ž. sp.: -o: hoteli stopiti na **lestvo** (94),

1910: -o: hoteli stopiti na **lestvo** (78),

Lesar: 1863: -Ø, Janežič: 1854: -o, Janežič: 1900: -ev, Toporišič: -Ø. Samostalniki na -ev imajo v tožilniku ednine končnico -Ø v orodniku ednine pa -jo, tip: *bukev* (Toporišič: 226), SP: -ev.

1869: M ed. ž. sp. -ej: **gospej** (7, 22, 30, 44, 153),

1910: -ej: **gospej** (5, 18, 24, 36, 128),

Lesar: 1863: -e, Janežič: 1854: -ej, Levec: 1899: -e, Janežič: 1900: -e, Toporišič: -e, SP 2001: -e. Samostalniku *gospa* je dodan poudarjalni členek -j (Orel: 15), podobno kot pri zaimku z *menoj*. Poudarjalni členek je dodan tudi v drugi izdaji, čeprav SP 1899 opozarja na napačno rabo končnice -ej po Miklošiču, Metelku, Levstiku, Škrabcu (Levec 1899: 24).

1869: R. mn. ž. sp. -i: v Kartagini malo **hčeri** (10),

1910: -Ø: v Kartagu malo **hčer** tako ljubi svoje starše (7),

Lesar: 1863: -i, Janežič: 1854: -i, Levec: 1899: -Ø/-i, Janežič: 1900: -Ø Toporišič: -Ø, SP 2001: -Ø/-a.

Samostalnik hči ima pri Lesarju v rodilniku množine končnico -i, po i-sklanjatvi.

5.1.2 Samostalniški zaimki

Osebni zaimek za prvo osebo ednine nima v imenovalniku nobenih posebnosti. Obe izdaji imata obliko *jaz*, ki je danes knjižna. V nepredložni rabi je v dajalniku in mestniku prve osebe ednine uporabljena naslonska oblika *mi*, *me*, npr. *dozdeva se mi* (1869, 1910). V rodilniku in dajalniku prve osebe ednine je v predložni rabi uporabljena naglasna oblika *mene*, *meni*, npr. *so šli od mene* (1869, 1910). V rodilniku in tožilniku ednine je za prvo osebo v nepredložni rabi uporabljena tudi naglasna oblika zaradi poudarjanja, npr. *Bog mene vzame s tega sveta, torej mu bodi ti, kar sem mu jaz* (1869, 1910). V orodniku ednine za prvo osebo je rabljen osebni zaimek z naglasno obliko *z menoj* (1869, 1910), naslonska oblika *z mano* pa v tekstih ni uporabljena. Rodilnik, dajalnik, tožilnik in mestnik tretje osebe ednine za ženski spol ima naglasno obliko *nje*, *njej*, *njo*, *njej*, zaradi predložne rabe, npr. *vije se pod izpod znožja do nje* (1869, 1910). V nepredložni rabi je v rodilniku tretje osebe ednine oblika *jej* v obeh izdajah, čeprav se v izdaji iz leta 1910 poredko pojavi tudi oblika *ji*, npr. *se jej bliža nova skušnjava* (1869), *se ji bliža nova skušnjava* (1910).

V tožilniku dvojine za prvo osebo v izdajah prihaja do razlike. Lesar ima v besedilu obliko *naji*, ki jo poleg oblike *naju* navaja v slovnici. Izdaja iz leta 1910 ima obliko *naju*, npr. *opazoval je naji* (1869), *opazoval je naju* (1910). Lesar v tožilniku dvojine za tretjo osebo uporabi obliko *nju*, ki jo navaja tudi v slovnici. Izdaja iz leta 1910 ima obliko *niju*. V Lesarjevi izdaji se ne pojavita obliki *njiju* in *niju*, npr. 1869: *opat nju prosi* (81), 1910: *opat niju prosi* (81).

Tožilnik tretje osebe množine ima za vse spole pri Lesarju obliko *je*, izdaja iz leta 1910 uporablja obe obliki, *je* in *jih*, vendar prevladuje oblika *jih*, npr. *preden je vržejo zverinam* (1869), *preden jih vržejo zverinam* (1910).

V tožilniku prve osebe ednine, dvojine, množine in v tretji osebi množine pa je rabljena tudi navezna oblika namesto naglasne, ki se piše *narazen* ali *z vezajem* (danes *zame*, *vame*).

Nikalni zaimek za prvo osebo ednine ima v Lesarjevi izdaji dve varianti: *nikdo* in *nikdor*, ki se pojavi le dvakrat. Izdaja iz leta 1910 ima tudi dve varianti: *nikdo*, ki je pogostejša, in *nihče*.

Oblika zaimka je tvorjena z nikalno predpono ni- in vprašalnim zaimkom kъto. Oblika nikdor ima dodano oziralno členico, ki da po rotacizmu r.

Nedoločni zaimek ima v imenovalniku ednine pri Lesarju obliko nekteri, v mlajši izdaji se vedno pojavi današnja oblika nekdo. Oblika zaimka je tvorjena enako kot nikalni zaimek, le da ima nedoločni zaimek nedoločno členico ne-.

Mnogostni zaimek za tretjo osebo v vseh spolih ima v obeh izdajah obliko marsikteri. Oblika mnogostnega zaimka se je razvila iz mar-si- in vprašalnega zaimka *kъto.

Osebni zaimki

1869: R 1. os. ed. samostalniški zaimek, osebni zaimek, naslonska oblika v nepredložni rabi: sam Bog ve kakova usoda te čaka, komu v roke prideš, ko **mene** več ne bo, ko jaz več ne bodem čula na tvoji strani (7),

1910: sam Bog ve kakova usoda te čaka, komu v roke prideš, ko **mene** več ne bo , ko jaz več ne bodem čula na tvoji strani (4),

Lesar: 1863: me, Janežič: 1854: me, Levec: 1899: me, Janežič: 1900: me, Toporišič: me, SP: me.

Naglasna oblika v nepredložni rabi je uporabljena zaradi poudarjanja v obeh izdajah.

1869: R 3. os. ed. ž. sp.: samostalniški zaimek, osebni zaimek, naslonska in naglasna oblika: tvoja skerbna mati je daleč od tebe, sem **je** več ne bo (54), če **je** do večera ne bode domu (54), **nje** in Base pa ni (54), **nje** še nikdar ni prepihala sveža sapica (84),

1910: tvoja skerbna mati je daleč od tebe, sem **je** več ne bo (45), če **je** do večera ne bode domu (44), **nje** in Base pa ni (45), **nje** še nikdar ni prepihala sveža sapica (70),

Lesar: 1863: je, Janežič: 1854: je, Levec: 1899: je, Janežič: 1900: je, Toporišič: je, SP 2001: je.

V nepredložni rabi je v rodilniku ednine je rabljena naslonska in naglasna oblika.

Naglasna in naslonska oblika sta v besedilu rabljeni enotno. Naslonska oblika je rabljena v nepredložni rabi, zaradi priredne zveze v samostalniških in zaimenskih oblikah.

Kadar se pojavi zaimenska oblika na začetku, je zaradi poudarjanja uporabljena naglasna oblika.

1869: D 1. os. ed. samostalniški zaimek, osebni zaimek, naglasna oblika: podoba je **meni** jako ljuba (11), sramoto **meni** v starih dneh (14), da se ti kristjani meni zde, to **meni** ni nič mar (17), **meni** se tako zdi (19), **meni** je dajte (40), izprosila zlato svobodo **meni** (41), **meni** so znani kerščanski nauki (42), bodo tudi oni **meni** storili (45), **meni** se vendar zdi (60), **meni** več ne uideš, da je prišla **meni** v roke (74), da **meni**, svojemu očetu (78), katero skazuješ **meni** in cesraju (111), **meni** je svet križan (136), danes **meni**, jutri tebi (154),

1910: podoba je **meni** jako ljuba (8), sramoto **meni** v starih dneh (10), da se ti kristjani **meni** zde, to **meni** ni nič mar (13), **meni** se tako zdi (16), izprosila zlato svobodo **meni** (33), **meni** jih dajte (33), **meni** so znani kerščanski nauki (34), bodo tudi oni **meni** storili (36), **meni** se vendar zdi (49), **meni** več ne uideš, da je prišla **meni** v roke (61), da **meni**, svojemu očetu (68), katero skazuješ **meni** in cesraju (93), **meni** je svet križan (136), danes **meni**, jutri tebi (129),

Lesar: 1863: meni, Janežič: 1854: meni, Levec: 1899: meni, Janežič: 1900: meni, Toporišič: meni, mi, SP 2001: meni, mi.

Naglasna oblika osebnega zaimka *meni* je tudi nepredložno. Raba se v obeh izdajah ujema.

1869: D 1. os. ed. samostalniški zaimek, osebni zaimek, naslonska oblika: vendar se **mi** skoro zdi (6), pripravljajte **mi** prijetno pot (8), zdi se **mi** resnoben (6, 8), život se **mi** trese (7), bodi **mi** odkritoserčna (9), povej **mi** (9, 19), krivico **mi** delaš (10), znano **mi** je (10), dozdeva se **mi** (12), lahko bi **mi** zbolela (11), da **mi** je boginja sreče (18), te so **mi** veliko bolj všeč (20), večkrat se **mi** je dozdevalo (25),

1910: vendar se **mi** skoro zdi (4), pripravljajte **mi** prijetno pot (6), zdi se **mi** resnoben (4, 6), život se **mi** trese (5), bodi **mi** odkritoserčna (11), povej **mi** (5), krivico **mi** delaš (7), znano **mi** je (7), dozdeva se **mi** (8), lahko bi **mi** zbolela (9), da **mi** je boginja sreče (17), te so **mi** veliko bolj všeč (19), večkrat se **mi** je dozdevalo (20),

Lesar: 1863: mi, Janežič: 1854: mi, Levec: 1899: mi, Janežič: 1900: mi, Toporišič: mi, SP 2001: mi.

V nepredložni rabi je uporabljena naslonska in naglasna oblika.

1869: D 3. os. ed. ž. sp.: samostalniški zaimek, osebni zaimek, naslonska oblika: so se **jej** še bolj gnjusile (15) **jej** je privolil (15), se **jej** kdo ustavlja (30), da **jej** noge krvave (31) bodeče ternje **jej** je bilo že zdavno prevotlilo damaškove sandalijske (31), ne bi **jej** bila tako milostliva (43), gotovo ne bi **jej** bila tako milostliva (43), **jej** je odvzeta strupena kača (45), ki **jej** duha slepi (45), ki sem se **jej** dosle tak dobrega kazal (46), ki **jej** je bila kot zvest psiček (služabnica Basa) (46), danes **jej** je vse kaj drugega prevplivalo srce (Perpetui) (46), vendar pa se **jej** je zmerom z nova povračala (48), ter **jej** tako stisnejo roki (50), kri se **jej** iz prebite glave curkoma vlije (50), oči se **jej** uledene (50), oči so **jej** le pri Basi (51), potok solza se **jej** vlije (51), nesreča se **jej** je morala perpetiti (54), ko se **jej** žuga smert (60), on **jej** je pa železje koval (60), ne morem **jej** pomagati (74), kaj so **jej** naklonile njene sanjarije (75), oklene se **jej** okoli vratu (77), kakor da se **jej** je približala huda pošast (78), čelo se **jej** nagubne (78), težak kamen **jej** leži na sercu (78), **jej** hoče počiti bolečine (78), priliznjen glas **jej** je odmeval v

ušesih (78), zdi se **jej** (78), kmalo **jej** svetli žarek (78), burno serce se **jej** umiri (78), ali **jej** moraš dati (80), kako bi **jej** dal drugo ime (80), ter **jej** hoče oči izkopati (80), prilizovaje se **jej** (80), **jej** je iztisnil človeški čut (80), kdor **jej** zaupa (80), kateri se **jej** zdi, da pred njo stoji (81), da **jej** navdihuje misel (82), sveta voda jame teči **jej** na glavo (82), iz oči pa se **jej** potoče solze (82), zdi se **jej** (82), odločil **jej** je dvojno krono (82), v katero **jej** je padel mladič (85), kako **jej** je bilo pri sercu (89), zdaj pa **jej** zablišči svetla nada (89), to **jej** veselje tolikanj zviša (89), bila **jej** je prva skerb (90), se **jej**, ko oči oberne od svojega deteta, temen oblak vleže na čelo (90), se **jej** bliža nova skušnjava (90), zdi se **jej** tako neverjetno (90), po teh besedah **jej** v oči stopijo vroče solze (91), na obrazu **jej** ogenj ljubezni in pobožnost žari (92), ure so **jej** trenutki (92), tako se **jej** je ječa zdelo poslopje (92), katero **jej** je bilo ljubše (92), tolažbi **jej** je Gospod dodelil (93), sinka **jej** je vse seboj prinesla (93), večkrat **jej** ga je še celo v ječi pustila (93), **jej** skazal nenavadne milosti (93), oči **jej** uledene (93), lici **jej** obledenite (93), punčica se **jej** zopet oberne na zemljo (93), kar **jej** je Bog povedal (94), ob straneh so **jej** bila nasajena (78), naglo se **jej** bliža (101), kako se **jej** smili sivi oče (102), tako **jej** tolče in vtriplje serce, da **jej** hoče počiti (102), kmalo se **jej** poverne zveličavni mir (102), ime **jej** je Felicita (106), ko **jej** Hilarijan nič pametnega ne more odgovoriti (111), Hilarijan **jej** pohlevno prigovarja (112), obraz **jej** je bil (114), že prej **jej** je bral na obrazu (115), kako težko **jej** je bilo (115), kako **jej** je enkrat na jezik prišlo (116), ime, katero **jej** že dolgo dolgo ni prišlo na spomin (116), notranji glas pa **jej** reče (117), smili se **jej** bratec (117), da **jej** je moč vse stvari razložiti (117), gnjusilo se **jej** je gledati (117), mati Antojia **jej** je o njem pripovedovala (117), v dušo se **jej** je bil vtisnil (119), notranji glas **jej** tako dopoveduje (119), ves ta čas, ki **jej** je bil še določen (119), da **jej** Gospod gotovo ne odreče prošnje (119), to **jej** tudi pokaže (119), verige, ki so **jej** bile okoli nog (119), dnevna svetloba **jej** naproti prisije (120), neizrekljivo se **jej** smili stari (122), reče **jej** (125), ji **jej** hite na pomoč (126), na to **jej** roke in noge pomazilijo z oljem (126), ljudstvo **jej** jame ploskati (126), ta **jej** da vejico (127), in **jej** podaril blaživno moč (135), sinček pa se **jej**, kakor da bi **jej** hotel reči (136), metali so **jej** cvetlične vence (145), dokler **jej** prebodeno truplo (151), obraz se **jej** smehlja (153), da **jej** je Gospod (153), se **jej** je veselje bralo (153), leopard **jej** je bil prekrotek (156), volja se **jej** dopolni (156), **jej** lici oblije (157), obraz **jej** ljubkosti, prijetnosti in miline žari (157), ter **jej** gre naproti (158), krava **jej** je bila (158), da **jej** krava z rogmi (158), Perpetua **jej** roko poda (158), in **jej** srečo vošči (159), odgovore **jej** (159), da **jej** umerljivega telesa (159), oba **jej** obljubita (159), naj bi **jej** pustil (161), kamor **je** je ljudstvo hotelo (161), vez, ktera **jej** je dušo (162), železu, da **jej** preseka (162), bliža se **jej** rabeljček (162), so se **jej** prikazala iz oči so se **jej** zbrisane vse solze (163),

1910: se **ji** temen oblak vleže na čelo (75), se **ji** bliža nova skušnjava (75), notranji glas pa **ji** reče (98), Perpetua **ji** roko poda (132). Izpisani so le razlikovalni primeri, vsi ostali se ujemajo z navedenimi primeri iz Lesarjeve izdaje.

Lesar: 1863: **ji/jej**, Janežič: 1854: **jej/ji**, Levec: 1899: **ji**, Janežič: 1900: **ji**, Toporišič: **ji**, SP 2001: **ji**.

Lesarjeva izdaja vedno uporabi obliko **jej**, v izdaji iz leta 1910 še vedno prevladuje oblika **jej**, a se že pojavi ustrezna oblika **ji**, ki je redka.

1869: D 3. os. ed. ž. sp.: samostalniški zaimék, osebni zaimék, naglasna oblika: Lepid k **njej** pridere z novico (89), kar k **njej** skoči še oče (112), on ne more k **njej** sem (118), iti proti **njej** (126),

1910: Lepid k **njej** pridere z novico (74), kar k **njej** skoči še oče (93), on ne more k **njej** sem (98), iti proti **njej** (106),

Lesar: 1869: nji, Janežič: 1854: **njej/nji**, Levec: 1899: **njej**, Janežič: 1900: **njej**, Toporišič: **njej**, nji, SP 2001: **njej/nji**.

Dajalnik v predložni zvezi ima naglasno obliko osebnega zaimka, ki se ujema z današnjo knjižno. Naslonski obliki sta pogostejša **jej** in redka **ji**, kar se ujema z zapisom slovnici, le da je na prvem mestu oblika **ji**. Oblika **njej** se pojavi v predložni rabi, kot naglasna oblika pa se v nepredložni rabi pojavi dvakrat:

1869: saj je tudi **njej** bilo prav (48), poslednjič tudi **njej** dojde sreča (162),

1910: saj je tudi **njej** bilo prav (40), poslednjič tudi **njej** dojde sreča (135).

1869: T 1. os. ed. samostalniški zaimek, osebni zaimek, naglasna oblika: Basa, Basa, prijateljica moja, ne hodi še od tod, počakaj **mene** (51), Bog **mene** vzame s tega sveta, torej mu bodi ti, kar sem mu jaz (92),

1910: Basa, Basa, prijateljica moja, ne hodi še od tod, počakaj **mene** (42), Bog **mene** vzame s tega sveta, torej mu bodi ti, kar sem mu jaz (76),

Namesto naslonske oblike je izjemoma uporabljena naglasna oblika zaradi poudarjanja.

1869: T 1. os. ed. samostalniški zaimek, osebni zaimek, naslonska oblika: sovražila **me** bode (44), čuvajte **me**, varujte **me**, vodite **me** (8), srce **me** boli (10), le maščevanje **me** more potolažiti (42),

1910: sovražila **me** bode (36), čuvajte **me**, varujte **me**, vodite **me** (5), srce **me** boli (7), le maščevanje **me** more potolažiti (34),

Lesar: 1863: mene, Janežič: 1854: mene, Levec: 1899: mene Janežič: 1900: me, Toporišič: me, SP 2001: me.

V nepredložni rabi je uporabljena naslonska oblika.

V tožilniku prve osebe ednine, dvojine, množine in v tretji osebi množine pa je rabljena tudi navezna oblika namesto naglasne, ki se v Lesarjevi izdaji piše neenotno, narazen ali z vezajem (danes zame, vame), v mlajši pa skupaj ali po enkrat z vezajem in z naglasno obliko.

1869: T 1. os. ed. samostalniški zaimek, osebni zaimek, navezna oblika: ozri se z nebes **na-me** (164), tu je **za-me** šele prava puščoba (10), ni ga **za-me** zdravila (42), naj bratje **za-me** molijo (123), bode nekdo drugi v meni terpel **za me** (125), moli **za-me** (136), ozri se **v me** (136), prosi **za-me** (164),

1910: ozri se z nebes **name** (136), tu je **zame** šele prava puščoba (8), ni ga **zame** zdravila (34), naj bratje **za-me** molijo (103), bode nekdo drugi v meni terpel **zame** (104), moli **zame** (113), ozri se **v mene** (113), prosi **zame** (136),

Lesar: 1863: -, Janežič: 1854: -, Janežič: 1900: za mé/záme, Toporišič: záme/za mé, SP: záme in star. za mé.

Lesar navezno obliko za prvo osebo ednine piše neenotno, narazen, ali z vezajem. Pisava narazen je danes starinska oblika. V ponatisu je zapis skupaj in z vezajem.

1869: T 2. os. ed. samostalniški zaimek, osebni zaimek, navezna oblika: milo bi se **na-te** ozirala (8), **za-te** iti v ogenj (123),

1910: milo bi se **nate** ozirala (5), **zate** iti v ogenj (103),

Lesar: 1863: -, Janežič: 1854: -, Janežič: 1900: na té/náte, Toporišič: náme/na mé, SP 2001: záme in star. za mé.

Lesar navezno obliko za drugo osebo ednine piše neenotno, narazen, ali z vezajem. Pisava narazen je danes starinska oblika. V ponatisu je enoten zapis skupaj.

1869: T 3. os. ed.: samostalniški zaimek, osebni zaimek, naslonska oblika: življenje na svetu je pa kratko, vživajva **je** (16),

1910: življenje na svetu je pa kratko, vživajva **je** (12),

Lesar 1863: je, Janežič: 1854: je, Levec: 1899: ga, Janežič: 1900: ga (je), Toporišič: ga, SP 2001: ga.

V obeh izdajah je ohranjena stara tožilniška oblika ednine srednjega spola.

1869: T 3. os. ed., m. sp.: samostalniški zaimek, osebni zaimek, navezna oblika: to bode **za-nj** strašen udarec (60), precej rada umrem **za-nj** (114), precej jame moliti **zanj** (117),

1910: to bode **zanj** strašen udarec (49), precej rada umrem **zanj** (95), precej jame moliti **zanj** (98),

Lesar: 1863: -nj, Janežič: 1854: -nj, Levec: 1899: -nj, Janežič: 1900: -nj, Toporišič: -nj, SP 2001: -nj.

Lesar navezno obliko za tretjo osebo ednine piše neenotno. Piše narazen, ali z vezajem. V ponatisu je enoten zapis skupaj.

1869: T 3. os. ed., sr. sp: samostalniški zaimék, osební zaimék, naglasna oblika: ljudstvo od več kot 4000 let ni storilo nobene stopnje dalje v omiki, še celo kerščanstvo ni imelo mnogo vpliva na **njega** (58),

1910: ljudstvo od več kot 4000 let ni storilo nobene stopnje dalje v omiki, še celo kerščanstvo ni imelo mnogo vpliva do **njega** (48),

Lesar 1863: nje, Janežič: 1854: njega/jega, Levec: 1899: njega, Janežič: 1900: njega, Toporišič: njega, SP 2001: njega.

V izdaji iz leta 1910 je uporabljena roditeljska oblika, ki nima navezne oblike. Lesarjeva izdaja ima tožilniško obliko. Namesto navezne oblike ima naglasno zaradi poudarjanja.

1869: T 3. os. ed., sr. sp: samostalniški zaimék, osební zaimék, naslonska oblika: še nikoli ni videl kerščanskega razpela, v roki **ga** sem ter tje obrača (11), dete v Betlehemu, ko **ga** v hlevu molijo (34), vse mesto **ga** zaničuje (60),

1910: še nikoli ni videl kerščanskega razpela, v roki **ga** sem ter tje obrača (8), dete v Betlehemu, ko **ga** v hlevu molijo (28), vse mesto **ga** zaničuje (50),

Lesar 1863: je, Janežič: 1854: ga, Levec: 1899: ga, Janežič: 1910: ga, Toporišič: ga, SP 2001: ga.

V naslonski rabi za srednji spol v tožilniku tretje osebe ednine je v obeh izdajah uporabljena naslonska oblika ga. Pri Lesarju pa prihaja do neujemanja s slovnico. Lesar obliko ga v slovnici navaja le za moški spol, za srednji pa prvotno obliko je, ki je v besedilu nima.

1869: T 3. os. ed., ž. sp.: samostalniški zaimék, osební zaimék, navezna oblika: več je obljubil **za-njo** (141), ograja se zapre **za-njo** (158), smerti **za-njo** več ne bode (163),

1910: več je obljubil **zanjo** (117), ograja se zapre **zanjo** (131), smerti **zanjo** več ne bode (136),

Lesar: 1863: njo, Janežič: 1854: njo, Levec: 1899: njo, Janežič: 1900: njo, Toporišič: njo, SP 2001: njo in star. za njo.

Lesar navezno obliko za prvo osebo ednine piše z vezajem. V izdaji iz leta 1910 je oblika pisana skupaj.

1869: M 3. os. ed.: samostalniški zaimék, osební zaimék: strup se je preveč razlil po **njej** (44), kako so žalovali po **njej** (52), to ni nič nenavadnega pri **njej** (54), in na **njej** so zapisane besede (69), toda v **njej** se ne peče kruh (72), stoji zapisano na **njej** (73), ti govoriš o **njej** (78), po **njej** tudi jaz hrepenim (88), stopati po **njej** (94), se v **njej** vidijo (118), Božja moč je bila v **njej** (122), se je svetilo na **njej** (123),

1910: strup se je preveč razlil po **njej** (36), kako so žalovali po **njej** (43), to ni nič nenavadnega pri **njej** (45), in na **njej** so zapisane besede (57), toda v **njej** ne pečejo kruha (59), stoji zapisano na **njej** (60), ki govoriš o **njej** (65), po **njej** tudi jaz hrepenim (73), stopati po **njej** (78), se v **njej** vidijo (99), Božja moč je bila v **njej** (102), se je svetilo na **njej** (103),

Lesar: 1863: nji, Janežič: 1854: njej/nji, Levec: 1899: njej, Janežič: 1900: njej/(nji), Toporišič: njej/nji, SP 2001: njej/nji.

V predložni rabi je uporabljena naglasna oblika osebnega zaimka. Lesarjeva oblika v besedilu nje se ne ujema z obliko, ki jo navaja v slovnici. Oblika nji v besedilu ni nikoli uporabljena.

1869: O 1. os. ed. samostalniški zaimek, osebni zaimek: verni se z **menoj** (79), moli z **menoj** (93), prideš za **menoj** (111), kaj bode pa z **menoj** (117), hodi v Kristu za **menoj** (136),

1910: vrni se z **menoj** (65), moli z **menoj** (78), prideš za **menoj** (93), kaj bode pa z **menoj** (98), hodi v Kristusu za **menoj** (113),

Lesar: 1863: menoj/mano, Janežič: 1854: menoj, manoj, mano, Levec: 1899: Janežič: 1900: menoj, Toporišič: menoj/mano.

V obeh izdajah se pojavlja samo oblika *menoj*.

1869: R 1. os. dv.: samostalniški zaimek, osebni zaimek: opazoval je **naji** (48), saj **naji** to ne spravi v nobene zadrege (77),

1910: opazoval je **naju** (39), saj **naju** to ne spravi v nobene zadrege (63),

Lesar: 1863: naju/naji, Janežič: 1854: nju/njuj, Levec: 1899: njiju, Janežič: 1900: naju. Toporišič: naju, SP 2001: naju.

V izdajah prihaja do razlike, Lesar ima v besedilu obliko naji, ki jo poleg oblike naju navaja v slovnici. Izdaja iz leta 1910 ima obliko naju.

1869: R 3. os. dv.: samostalniški zaimek, osebni zaimek: opat do **nju**oberne s prošnjo (97), pred **nju** pokleknejo (128),

1910: opat **niju** prosi (81), pred **niju** pokleknejo,

Lesar 1863: nju/ju, Janežič: 1854: nju/njuj/ju, Levec: njiju, Janežič: 1900: njiju, Toporišič: njiju, navezna oblika: nju, SP 2001: njiju tudi njih star. nju. SSKJ navaja oblike njíju, njih, njih dva in stil. njú.

Lesar v roditelju dvojine za tretjo osebo uporabi obliko nju, ki jo navaja tudi v slovnici. Izdaja iz leta 1910 ima obliko niju. V Lesarjevi izdaji se ne pojavita obliki njiju in niju.

1869: T 3. os., mn., m., ž., sr. sp.: samostalniški zaimek, osebni zaimek, naslonska oblika: sem **je** bil vergel (kocke) (16), predno **je** veržejo zverinam (kristjane) (17), če **je** morimo (kristjane) (19), gnali **je** na delo (sužnje), meni **je** dajte (biče) (40), da **je** je Hano zbudil (sužnje) (53), pozabili so **je** nadzorniki (sužnje) (56), dražijo **je** s svojimi odgovori (60), beriči so **je** bili razbelili (69), **je** izženo (84), kdo **je** more premagati (97), da **je** more spoznati le krščansko oko (98), da bi se **je** danes nalašč nabrusili (ostre zobe) (103), vojščaki, kateri **je** ženo (104), pomorite in zatrite **je** (108), da **je** kaznujem (108), prav na tesno vkleniti **je** (130), so smeli obiskovati **je** (131), ko sem **je** bil vzel (139), so **je** v posebnih predalih ali jamah redili (145), rediti **je** z mesom (145), v prostorih, ki **je** meje ti oboki (146), zverinski stražniki so **je** odpirali (147), veselice, ki so jim **je** mogli cesarji napraviti (150), našel **je** še na kolenih (152), najbolj **je** je dražilo (153), željno in veselo so **je** sprejeli (36),

1910: sem **je** bil vrgel (12), preden **jih** vržejo zverinam (13), če **jih** morimo (19), gnali **jih** na delo (32), meni **jih** dajte (33), da **jih** je Hano zbudil (43), pozabili so **jih** nadzorniki (46), dražijo **jih** s svojimi odgovori (50), beriči so **jih** bili razbelili (57), **jih** izženo (69), kdo **jih** more premagati (81), da **jih** more spoznati samo krščansko oko (81), da bi se **jih** danes nalašč nabrusili (86), vojščaki, kateri **jih** ženo (87), pomorite in zatrite **jih** (90), da **jih** kaznujem (90), prav na tesno vkleniti **jih** (108), smeli so **jih** obiskovati (108), ko sem **jih** bil vzel (115), so **jih** redili v posebnih hlevih ali jamah (120), rediti **jih** z mesom (121), v prostorih, ki **jih** meje ti oboki (122), zverinski stražniki so **je** odpirali (123), veselice, ki so jim **jih** mogli cesarji napraviti (125), našel **jih** še na kolenih (127), najbolj **jih** je dražilo (128), željno in veselo so **je** sprejeli (129),

Lesar: 1869: nje, je, Janežič: 1854: nje, je, Levec: nje/je/jih, Janežič: 1900: jih, Toporišič: jih, SP 2001: jih.

Lesar v slovnici navaja samo obliki nje, je, prav tako Janežič. Obliki jih ima Lesar v roditelju tretje osebe množine, Janežič pa v roditelju, dajalniku in mestniku tretje osebe množine. Izdaja iz leta 1910 uporablja obe obliki, je in jih, vendar prevladuje oblika jih. Pri tožilniku množine moškega, srednjega in ženskega spola je prišlo do razvojne zamenjave naslonske oblike je – jih.

Levec v pravopisu razlaga, da ima množinski tožilnik za tretjo osebo v vseh treh spolih nje, je, samo takrat, ko je zaimek poudarjen in za predlogi. V vseh drugih primerih se piše jih. (Levec 1899: 40)

1869: T 3. os. mn.: samostalniški zaimek, osebni zaimek, navezna oblika: bili pripravljeni **za nje** dati kri (33), bili so **za-nje** mertvi (30), ukazal moliti **za-nje** (121),

1910: bili pripravljeni **zanje** dati kri (25), bili so **za-nje** mertvi (24), ukazal moliti **za-nje** (101),

Lesar: 1863: nje, Janežič: 1854: nje, Levec: 1899: nje, Janežič: 1900: nje, Toporišič: nje, SP 2001: nje.

Lesar navezno obliko za tretjo osebo množine piše neenotno, narazen ali pa z vezajem. V ponatisu je neenoten zapis skupaj in narazen.

Nikalni zaimek

1869: I ed. (za osebo): samostalniški zaimek, nikalni zaimek: **nikdo** (6, 19, 22, 28, 39, 50, 52, 54, 58, 73, 74, 76, 77, 80, 82, 86, 100, 104, 109, 110, 113, 121, 123, 140, 162), **nikdor** (61, 79),

1910: **nikdo** (4, 15, 17, 23, 32, 41, 44, 48, 51, 60, 61, 63, 71, 83, 87, 95), **nihče** (43, 62, 65, 66, 68, 92, 102, 103, 116),

Lesar: 1863: nikdo/nihče, Janežič: 1854: nihče/nihčir/nikdo, Levec: 1899: nihče, Janežič: 1900: nihče, Toporišič: nihče, SP 2001: nihče, nikdo.

Druga izdaja navaja zaimek nihče, ampak tudi zastarelo obliko nikdo, ki je pogostejša, npr. *nikdo se ne ustavlja*.

Nikalni zaimek nihče zaznamuje neobstajanje kake osebe. Vzhodnoštajerska in knjižno zastarela je oblika nikdo. (Toporišič 1984: 247)

Oblika *nikdo* je tvorjena z nikalno predpono in vprašalnim zaimkom iz **ni-kɔto*, medtem ko je pri *nihče* oziralna členica zlita s soglasniki iz **ni-kɔto že*. (Snoj 1997: 382) Oblika *nikdor* pa ima še oziralno členico *že*, ki po rotacizmu preide v *r*. (Orel 2004: 40)

Mnogostni zaimek

1869: T 3. os, m., ž., sr. sp.: samostalniški zaimek, mnogostni zaimek: **marsikteri** naših izobraženih (34), **marsikteri** gre domu (116),

1910: **marsikateri** naših izobraženih (28), **marsikateri** gre domov (97),

Lesar: 1869: marsikak/marsikakšen/mnogoteri, Janežič: 1854: marsikdo, Janežič: 1900: marsikateri, Toporišič: marsikateri.

Lesar navedene oblik, ki jih navaja v slovnici (marsikak/marsikakšen/mnogoteri) v besedilih ne uporablja.

1869: I mn.: samostalniški zaimек, mnogostni zaimек (IV. količinski zaimек): so **nekteri** cele noči preklečali (99), **nekteri** so kmalo umerli (160),

1910: so **nekateri** cele noči preklečali (82), **nekateri** so kmalu umrli (133),

Lesar: 1863: nekteri, Janežič: 1854: kteri/kateri, Janežič: 1900: nekateri, Toporišič: nekateri.

V drugi polovici 19. stoletja je bila normirana oblika kteri, ki je pravilnejša od kateri.

Nedoločni zaimек je v množini izpeljan iz *kъterъjъ, ki je sicer pridevniški mnogostni zaimек, ki je lahko rabljen posamostaljeno.

5.2 PRIDEVNIŠKA BESEDA

5.2.1 Pridevnik

Pridevnik je beseda, ki poimenuje kakšna ali čigava je kaka oseba ali stvar, npr. *lepa sosedova hiša*. Zato ločimo priznanivne (lastnostne) pridevnike, ki osebam ali stvarem priznavajo neko lastnost in prisvojilne (svojilne) pridevnike, ki osebam dajo posest, da si stvar prisvojijo ali prilastijo. (Janežič 1854: 26) Janežič ne ločuje vrstnih pridevnikov. Pridevnik pa v ožjem pomenu zaznamuje kakovost, velikost, vrsto, svojino.

OSNOVNIK

V imenovalniku ednine je rabljena določna oblika namesto nedoločne, v obeh izdajah, npr. *hudi smrad* (1869, 1910), rabljena pa je tudi nedoločna oblika namesto določne, npr. *cerkven stražej* (1869, 1910). V dajalniku in mestniku ednine ženskega spola ima Lesar v besedilu končnico -ej, l. 1910 je končnica -i, primer: *črnej sužnji* (1863), *črni sužnji* (1910). Končnica -ej je bila navedena kot nova oblika, a se ni uveljavila, zaradi težnje po ujemanju s samostalnikom je prevladala končnica -i.

PRIMERNIK

Presežna stopnja pridevnika velikima nadomestno osnovo, ki se glasi več-, in obrazilo -ji je dodano zaradi č, ž, npr. viša – višja. Prišlo je do prilikovanja v govoru -ji > -i. Lesar in 2. Izdaja pridevniku globok v primerniku dodata obrazilo -ejši, primernik pridevnika *globok* je

poseben, saj se obrazilo ne dodajamo na osnovo, ampak na pridevnik s pripono -ok, npr. *globokejši* (1863, 1910). Pri primerniku pridevnika *slabši*, ima Lesar obrazilo -ejši: *slabejši* (1863), 2. izdaja pa obrazilo -i: *slabši* (1910). Obrazilo -ejši se rabi pri večzložnih osnovah (ljubezniv), pri enozložnih pa načeloma le takrat, če se osnova končuje na dva soglasnika (*čist-ejši*), sicer prav izjemoma (*star-ejši*). (Toporišič 1984: 261)

PRESEŽNIK

Presežnike Lesar in ponatis tvorita s predpono naj-, ki jo pišeta skupaj, stopnjujeta pa obrazilno. Lesar s pogovornim obrazilom -i, izdaja iz leta 1910 z obrazilom -ji. Razlike so v osnovi. Na osnovo več- se doda -ji, ki se v pogovoru prilikuje v i in tako piše Lesar (*največi*, 1863), izdaja iz leta 1910 že ima končnico -ji (*največji*, 1910). Pri uporabi obrazila -ša, -ja, se izglasni soglasnik premenjuje po jotaciji, če je premenilni glas č, ž, š, dobi primernik obrazilo -ji (*draga – dražja*), sicer pa -ša (*mlad – mlajša*).

OSNOVNIK

1869: I ed. m. sp. -i: **hudi** smrad (85),

1910: -i: **hudi** smrad (70) ,

Lesar: 1863: -Ø (-i), Janežič: 1854: -Ø, Levec: 1899: -Ø Janežič: 1900: -Ø, Toporišič: -Ø, SP 2001: -Ø.

V obeh izdajah je uporabljena določna oblika namesto nedoločne.

1869: I ed. m. sp.: -Ø: **cerkven** stražej,

1910: -i: **cerkveni** stražaj (81),

Lesar 1863: -Ø (-i), Janežič: 1854: -Ø (-), Levec: 1899: -Ø (-i), Janežič: 1900: -Ø (-i), Toporišič: -Ø (-i), SP 2001: -Ø, -i (npr. **cerkveni** gozd).

Pri Lesarju je namesto nedoločne oblike uporabljena določna.

1869: D. ed. ž. sp. -ej: **vsakej** družni (26), **nežnej** gospej (30), **peklenskej** kači (39), **nedolžnej** Basi (56), **nesramnej** tej ločini (60), **rimскеj** državi (67), **nepremaglivej** serčnosti (67), **najplemenitejšej** stvari Božjej (72), **potuhnjenей** tihoti (80), **klečečejmarmornej** podobi (93), **pogubljivej** vraži (109), **pravej** lepoti (112), k

krščanskej stanovitnosti (131), **poganskej** množici (134), **neusmiljenej** radovednosti (135), kreposti njihovega duha in **gorečej** ljubezni (152), **imenitnej**, **nježnej**, **mladej**, **lepej**, gospej (153), **dolgej** versti (163),

1910: -i: **vsaki** družini (21), **nežni** gospej (24), **peklenski** kači (32), **nedolžni** Basi (46), tej **nesramnikrščanski** ločini (61), **rimski** državi (55), **nepremagljivi** srčnosti (55), **najplemenitejši** svari **Božji** (59), **klečečimarmornati** podobi (78), **pogubni** vraži (91), **pravi** lepoti (94), **krščanski** stanovitnosti (109), **poganski** množici (112), **neusmiljeni** radovednosti (112), kreposti njihovega duha in **goreči** ljubezni (127), **imenitni**, **nežni**, **mladi**, **lepi** gospej (128), **dolgi** vrsti (136),

Lesar: 1863: -i, Janežič: 1854: -ej (-i), Levec: 1899: -i, Janežič: 1900: -i (-ej), Toporišič: -i.

*dobřejej>*dobrei; končnico -ej so uveljavili kot novo obliko, a zaradi težnje po ujemanju s samostalnikom ni bila sprejeta in se je uveljavila končnica -i.

1869: M ed. ž. sp: -ej: v **srčne** bolečini (9), na **lepe** zemlji (16), pri **zdrave** pameti (18), v **mirne** uri (20), na tej **velike** cesti (28), na **desne** in **leve** strani ceste (28), pri tej **mesečne** svetlobi (29), po tej **mrliške** cesti (29), v **svete** zvezi (29), po sodbi **Božje**, pri **omenjene** hiši (30) v **bližnje** puščavi (31), pri službi **božje** (33), na **sprednje** ploščici (35), v **Neptunove** jami (42), v **svete** tihoti (47), v **Valerijeve** hiši (52, 55), po **strme**, s kamenjem **potlakane** cesti (57), na **velike** cesti (58), na **najnižje** stopnji človeške omike (48), v **brezštevilne** množici (61), v **afrikanske** puščavi (62), na **vzhodnje** strani (62), v **dolge** nagubačne halji (63), v **razbeljene** peči (71), v cerkvi **Božje** (72), v **Babilonske** jognjene peči (72), v **prave** ječi (74), v svojej **neprecenljive** sreči (82), o **nenavadne** uri (83), v tej **strašne** ječi (84), pri službi **Božje** (89), v **sramotivne** ječi (89), v **svoje** prave domovini (91), v **največje** posvetne složnosti (96), v **neizmerne** ljubeznivosti (102), proti **sodnje** hiši (103), v **dolge** versti (105), (106), v **najpopolnejše** meri (108), o **nebeške** domačiji (93), v **neumne** noriji (91), v **svete** gorečnosti (109), v **judovski** deželi (111), v **krščanske** veri (117), v **nove** prikazni (119), v **prejšnje** prikazni (120), po svojej **stare** navadi (121), v **bele** dolge obleki (125), v **moške** bojne obleki (126), na **desne** plati, na **leve** pa mašnika (128), o tako **resne** uri (134), v tako **pozne** uri (138), v **prastare** cerkvi (151), v **tihe** molitvi (152), v **neskončne** lepoti (153), o **mučeniške** smerti (155), v **polne** lepoti (157), v **človeške** obleki (157), v **Jagnjetove** kervi (163),

1910: v **srčni** bolesi (7), na **lepi** zemlji (12), pri **zdravi** pameti (14), v **mirni** uri (16), ob tej **veliki** cesti (22), na **desni** in **levi** strani ceste (22), pri tej **mesečni** svetlobi (23), po tej **mrliški** cesti (23), v **sveti** zvezi (23), po sodbi **božji** (24), pri **omenjeni** hiši (24), v **bližnji** puščavi (25), pri službi **božji** (26), na **spredni** ploščici (29), v **Neptunovi** jami (34), v **sveti** tihoti (39), v **Valerijevi** hiši (43,45), po **strmi**, s kamenjem **potlakovani** cesti (47), na **veliki** cesti (47), na **najnižji** stopnji človeške omike (48), v **brezštevilni** množici (50), v **afrikanski** puščavi (51), na **vzhodni** strani (51), v **dolgi** nagubačeni halji (52), v **razbeljeni** peči (59), v cerkvi **Božji** (59), v **Babilonski** jognjeni peči (59), v **pravi** ječi (61), v **nepopisni** sreči (68), **nenavadni** uri (69), v tej **strašni** ječi (70), v **službi** božji (74), v **sramotni** ječi (74), **pravi** domovini (75), o **nebeški** domačiji (77), v **največji** posvetni udobnosti (80), v **neizmerni** ljubeznivosti (85), proti **sodni** hiši (86), v **dolgi** vrsti (87), v tej **novi** veri (89), v **najpopolnejši** meri (90), v **neumni** noriji (91), v **sveti** gorečnosti (91), v **krščanski** veri (98), v **novi** prikazni (100), v **prejšnji** prikazni (100), v svoji **stari** navadi (101), v **beli**, dolgi obleki (105), v **moškibojni** obleki (106), na **desni** plati, na **levi** pa mašnika (107), v **judovski** deželi (111), o tako **resni** uri

(111), v tako **pozni** uri (115), v **prastari** cerkvi (126), v **tihi** molitvi (127), v **neskončni** lepoti (127), o **mučeniški** smrti (129), v **polni** lepoti (131), v **človeški** obleki (131), v **Jagnjetovi** krvi (136),

Lesar 1863: -i: Janežič: 1854: -ej (-i), Levec: 1899: -i, Janežič: 1900: -i (-ej), Toporišič: -i, SP 2001: -i.

PRIMERNIK

1869: primernik pridevnika drag: ljubši in **draži** (140), visok, blag: za **viša** in **blaža** čutila,

1910: ljubši in **dražji** (117), **višja** in **blažja** čutila,

Lesar 1863: drag/dražji Janežič: 1854: dražji, Levec: 1899: dražji, Janežič: 1900: dražji, Toporišič: pri uporabi obrazila -ši, -ji, se izglasni soglasnik premenjuje po jotaciji, če je premenilni glas č, ž, š, dobi primernik obrazilo -ji (draga – dražja), sicer pa -ši (mlad – mlajša), SP 2001: dražji.

Razlika v obeh izdajah je v končnici, Lesar ima -i, izdaja iz leta 1910 pa -ji. Razlika je zaradi prilikovanja ji > i v govoru.

1869: primernik pridevnika pobožen: -i-še: **pobožniše** žive (17),

1910: -ej-še: žive **pobožnejše** (13),

Lesar: 1863: -i-še: Janežič: 1854: -ej-še, Levec: 1899: -ej-še, Janežič: 1900: -ej-še, Toporišič: -ejši, SP 2001: -ejši.

Lesar v slovnici navaja primera: poseben > posebniše, prijeten > prijetniše. Uporabi priponsko obrazilo -i- namesto -ej-, ki je narečni odraz za nenaglašeni jat, kar je bilo starejše knjižno nenaglašeno obrazilo pri večzložnih samostalnikih.

1869: primernik od pridevnika slabši: ej-ši: **slabejši** (30),

1910: -ši: **slabši** (24),

Lesar 1863: ej-ši, Janežič: 1854: -ši, Levec: 1899: -ši, Janežič: 1900: -ši, Toporišič: -ši, SP 2001: -ši.

Lesar uporabi priponsko obrazilo -i-, namesto -ej-.

1689: primernik pridevnika globok: **globokejši** grešni prepad (163),

1910: **globokejši** grešni prepad (136) ,

Lesar 1863: -ej-ši Janežič: 1854: globokejši/globlji, Levec: 1988: globlji/globokejši/globočji, Janežič: 1900: globlji/globokejši, globočji (redkoma), Toporišič: globlji, SP 2001: globlji.

Končnici se doda epentetični l med zapornikom in j, ki je v obrazilu -ji.

PRESEŽNIK

1869: presežnik pridevnika velik:

I ed. m. sp.: **največi** in najbolj velikanski je kolosej (148),

1910: **največji** in najbolj velikanski je kolosej (123),

I mn. m. sp.: **največi** sovražniki,

1910: **največji** sovražniki,

Lesar 1863: naj veči/naj večji, Janežič: 1854: naj veči/naj vekši, Levec: 1899: večji, veči. Janežič: 1900: večji/veči, Toporišič: večji, SP 2001: večji.

Če je premenilni glas č, ž, š, dobi primernik obrazilo -ji.

Levec v pravopisu opozarja, da oblika *vekši* ni knjižna. (Levec 1899: 38)

5.2.2 Pridevniški zaimki

Svojilni zaimki

Lesar ima pri svojilnih zaimkih končnico -ej, namesto -i, kot je v izdaji iz leta 1910, čeprav končnice -ej nima navedene v slovnici, in sicer za dajalnik druge osebe ednine in množine, mestnik druge osebe ednine in za dajalnik tretje osebe množine. Primer za dajalnik druge osebe ednine: *ki mir kali tvojej hiši* (1869), *ki mir kali tvoji hiši* (1910). Končnico -ej so uveljavili kot novo obliko, a zaradi težnje po ujemanju s samostalnikom ni bila sprejeta in se je uveljavila končnica -i.

Oziralni svojilni zaimek za 3. os. ed. moškega spola ima pri Lesarju obliko čegar, v izdaji iz leta 1910 čigar, npr. *pri čegar grobu so stali stražniki* (1869), *pri čigar grobu so stali stražniki* (1910). Pleteršnik ima v slovarju obe obliki, čegar in čigar.

Povratno osebni zaimek ima v dajalniku in mestniku ednine pri Lesarju končnico -ej, ki jo v slovnici ne navaja. Izdaja iz leta 1910 pa ima končnico -i, npr. *svojej sestri* (1869), *svoji sestri* (1910), za mestnik: *v svojej starosti* (1869), *v svoji starosti* (1910).

Kakovostni zaimki

V imenovalniku ednine moškega spola imata obe izdaji dve varianti poljubnostnega zaimka kak in kakov. Pri rabi ni pomenskih razlik. V izdaji iz leta 1869 se v večini pojavlja oblika kakov, le v enem primeru je uporabljena oblika kak. V izdaji iz leta 1910 pa se pogosteje uporablja oblika kak, in sicer se pojavi šestkrat, manj pa oblika kakov, ki se pojavi trikrat, npr. *kakov rožni germiček* (1869, 1910). V imenovalniku ednine srednjega spola ima Lesar dve varianti poljubnostnega zaimka kakovo in kakošno, ponatis ima samo eno obliko: kakovo. Npr. *kakovodruogoime* (1869, 1910). V imenovalniku ednine ženskega spola je v izdaji iz leta 1869 vedno uporabljena oblika kakova, v izdaji iz leta 1910 pa se pojavita obliki kaka in kakšna, ni pa oblike kakova. Npr. *kakova čutila* (1869), *kakšna čutila* (1910). V rodilniku ednine ženskega spola uporabil Lesar obliko vprašalnega zaimka kakove, ponatis kakšne, ta oblika je tudi danes knjižna. Npr. *iz kakove persti* (1869), *iz kakšne prsti* (1910). V tožilniku ednine ima Lesar obliko poljubnostnega zaimka kakovega, ponatis pa kakega. Končnica je pravilna, a osnovi se razlikujeta. Lesar ima za osnovo kakov, ponatis pa kak.

V imenovalniku moškega spola je za množino Lesar uporabil obliko poljubnostnega zaimka kakovi, kot ponatis. Primer: *kakovi čudeži* (1869, 1910) 'kakšni'. Lesar ima obliko kakove za tožilnik množine ženskega spola, ponatis ima obliko kake, ki je v rabi še danes. Npr. *kakove pomoči* (1869), *kake pomoči* (1910).

Pri oziralnih zaimkih ima Lesar in ponatis za osnovo obliko kakor. V imenovalniku srednjega spola je oblika kakoršno, npr. *starorimsko mesto prav tako, kakoršno je bilo 70 let* (1869, 1910), v imenovalniku ženskega spola je oblika kakoršna, npr. *kakoršna si mi bila v življenji* (1869, 1910). V tožilniku ednine moškega spola je oblika zaimka kakoršnega, npr. *pogum kakoršnega ima le on* (1869, 1910), v tožilniku ednine ženskega spola je oblika kakoršno, npr. *palico, kakoršno so imeli vodniki* (1869, 1910).

V imenovalniku množine moškega spola je oblika kakoršni, npr. *jaz sem hudodelnik, kakoršni so ti* (1869, 1910), v rodilniku množine moškega spola je v obeh izdajah oblika kakoršnih, npr. *čudeži delajo, kakoršnih so kristjani toliko storili* (1863, 1910), v tožilniku množine ženskega spola ima oblika oziralnega zaimka kakoršne, npr. *lepoto, kakoršne ni imel nikdo na svetu*. (1869, 1910)

Nikalni zaimek ima v obeh izdajah osnovo nikak. Končnice so skladne z današnjimi. V rodilniku ednine moškega spola je končnica -ega, npr. *nima nikakoršnega hrepenenja* (1863, 1910), v rodilniku množine ženskega spola je končnica -ih, npr. *nikakoršnih dišav* (1869, 1910).

Vrstni zaimki

Vrstni oziralni zaimek ima v imenovalniku ednine moškega spola pri Lesarju obliko kateri, v izdaji iz leta 1910 pa obliko kateri, npr. *borilec, kateri je zmogel* (1869), *borilec, kateri je zmogel* (1910). Današnja oblika kateri ni prvotna, ustrežnejša je oblika kateri, ki je bila v drugi polovici 19. stoletja knjižna. Korenski a namreč ni prvoten, ampak analošli po kāk, kakō. (Orel 2004: 40). Danes jo v predložni rabi zamenjuje oblika zaimka ki.

Posebno v 19. stoletju in prej se je *kateri* rabil tudi tam, kjer danes rabimo le *ki*. (Toporišič 1984: 277). Oblika oziralnega zaimka kateri je namesto ki rabljena še v rodilniku, dajalniku in tožilniku v vseh spolih. Za moški in ženski spol je pri Lesarju v mestniku ednine moškega spola rabljena oblika katerem, za ženski spol pa ktorej, mlajša izdaja ima obliko katerem za moški in srednji spol, za ženski spol pa kateri, npr. *vejico, na ktorej so visela zlata jabelka* (1869), *vejico, na kateri so visela zlata jabolka* (1869). Lesar v slovnici navaja končnico -i, a jo v besedilu nikoli ne uporabi. Janežič pa navaja končnico -ej, v oklepaju pa še končnico -i. Izdaja iz leta 1910 ima vedno končnico -i. V orodniku ednine moškega spola ima Lesar obliko katerim, npr. *meč, s katerim se vedeli* (1863), mlajša izdaja ima obliko katerim, npr. *meč, s katerim so vedeli* (1910). Za ženski spol pa ima Lesar obliko ktero, mlajša izdaja katero, npr. *strašno muko, s ktero* (1869), *strašno muko, s katero* (1910).

V orodniku dvojine moškega spola je v obeh izdajah prišlo do izgube dvojine. Uporabljena je namreč množinska oblika, npr. *dva čolna, s kterimi so morali* (1869), *dva čolna, s katerimi so morali* (1910).

Tudi v množini je v vseh sklonih uporabljena oblika kateri/kateri, čeprav se navedena oblika uporablja nepredložno. V tekstih se pojavljajo v imenovalniku množine moškega in srednjega

spola v rodilniku množine v vseh spolih, v tožilniku množine moškega in srednjega spola. V orodniku in mestniku, ki sta predložna sklona, je raba oziralnega vrstnega zaimka katerih, katerim (Lesar), katerih, katerim (1910) edino možna.

Mnogostni zaimek se tvori s členico marsi- in vprašalnim zaimkom. Imenovalnik moškega spola ima tako obliko marsikteri pri Lesarju in marsikateri v ponatisu, npr. *marsikteri znanec* (1869), *marsikateri znanec* (1910). Tudi v drugih sklonih so končnice mnogostnega zaimka ustrezne, le osnova je pri Lesarju brez a.

SVOJILNI ZAIMKI

1869: D 2. os. ed.: pridevniški zaimek, svojilni zaimek: ki mir kali **tvoje** hiši (62),

1910: ki mir kali **tvoji** hiši (51),

Lesar:1863: -i, Janežič: 1854: -ej (-i), Janežič: 1863: -i (-ej), Levec: 1899: -i, Janežič: 1900: -i (-ej), Toporišič: -i, SP 2001: -i.

Končnico -ej so uveljavili kot novo obliko, a zaradi težnje po ujemanju s samostalnikom ni bila sprejeta in se je uveljavila končnica -i, ki jo ima Lesar kot edino pri vseh oblikah navedeno tudi v slovnici, ki se pojavlja tudi v besedilu, vendar ne v dajalniku in mestniku ednine.

1869: D 2. os. mn.: pridevniški zaimek, svojilni zaimek: **vaš**ej neusmiljenej radovednosti (135),

1910: **vaši** neusmiljeni radovednosti (112),

Lesar:1863: -i, Janežič: 1854: -ej (-i), Janežič: 1863: -i (-ej), Levec: 1899: -i, Janežič: 1900: -i (-ej), Toporišič: -i, SP 2001: -i.

1869: D 3. os. ed. m. sp.: pridevniški zaimek, svojilni zaimek: **njegove**j srčnej bolečini (9), **njegove**j rodovini (64), **njegove**j podobi (64),

1910: **njegovi** srčni bolesi (7), **njegovi** rodovini (53), **njegovi** podobi (53),

Lesar: 1863: -i, Janežič: 1854: -ej (-i), Janežič: 1863: -i (-ej), Levec: 1899: -i, Janežič: 1900: -i (-ej), Toporišič: njegovi, SP 2001: -i.

1869: M ed. m. sp.: oziralni svojilni zaimек: pri **čegar** grobu so stal stražniki (100), pridemo do prostora, **čegar** zidovje se je vse lesketalo (127), Avgusta, za **čegar** vlade (141), **čegar** glava je v prikazni segala visoko (163),

1910: pri **čigar** grobu so stal stražniki (83), pridemo do prostora, **čigar** zidovje se je vse lesketalo (107), Avgusta, za **čigar** vlade (117), **čigar** glava je v prikazni segala visoko (135),

Lesar 1863: čegar, Janežič: 1854: čegar/čigar, Janežič: 1900: čigar, Toporišič: čigar, SP 2001: čigar.

Pleteršnik ima v slovarju dve obliki čegar in čigar.

1869: M 1. os. ed. ž. sp.: pridevniški zaimек, svojilni zaimек: po **mojej** všeči si storil (62), v **mojej** hiši (74),

1910: po **moji** volji si storil (51), v **moji** hiši (61),

Lesar: 1869: -i, Janežič: 1854: -ej (-i), Janežič: 1863: -i (-ej), Janežič: 1900: -i (-ej), Toporišič: -i, SP 2001: -i.

1869: M 2. os. ed. ž. sp.: pridevniški zaimек, svojilni zaimек: pri **tvojej** postelji (78), po **tvojej** rodovini (109),

1910: pri **tvoji** postelji (65), po **tvoji** rodovini (91),

Lesar: 1863: -i, Janežič: 1854: -ej (-i), Janežič: 1863: -i (-ej), Janežič: 1900: -i (-ej), Toporišič: -i, SP 2001: -i.

1869: M 2. os. ed. ž. sp.: iz množinske podstave: pridevniški zaimек, svojilni zaimек: po **vašej** všečnosti (154),

1910: po **vaši** volji (128),

Lesar: 1863: -i Janežič: 1854: -ej (-i) Janežič: 1863: -i (-ej), Janežič: 1900: -i (-ej), Toporišič: -i, SP 2001: -i.

1896: M 3. os. ed. ž. sp. iz edninske moške podstave: pridevniški zaimек, svojilni zaimек: na **njegovej** desni strani (72), v votlej **njegovej** podobi, po **njegovej** zaslugi (163),

1910: na **njegovi** desni strani (60), v votli **njegovi** podobi, po **njegovi** zaslugi (135),

Lesar: 1863: -i Janežič: 1854: -ej (-i), Janežič: 1863: -i (-ej), Janežič: 1900: -i (-ej), Toporišič: njegovi, SP 2001: -i.

1896: M 3. os. ed. ž. sp.: pridevniški zaimek, svojilni zaimek: v **njenej** krvi (82), v **njenej** sreči (153), v **njenej** hiši (153),

1910: v **njeni** krvi (68), v **njeni** sreči (128), v **njeni** hiši (128),

Lesar: 1863: -i, Janežič: 1854: -ej (-i), Janežič: 1863: -i (-ej), Janežič: 1900: -i (-ej), Toporišič: njeni, SP 2001: -i.

1896: D 3. os. mn. m. sp.: pridevniški zaimek, svojilni zaimek: **njihovej** dobrej Perpetui (53), čudil se **njihovej** ljubeznjivosti (95), **njihovej** duši (137),

1910: **njihovi** dobri Perpetui (44), čudil se **njihovi** ljubeznjivosti (79), **njihovi** duši (114),

Lesar: 1863: -i Janežič: 1854: -ej (-i), Janežič: 1863: -i (-ej), Janežič: 1900: -i (-ej), Toporišič: njihovi, SP 2001: -i.

1896: M: pridevniški zaimek, svojilni zaimek (vprašalni zaimek): v **čegavo** možnjo je zlezlo naše zlato (57),

1910: v **čigavo** možnjo je zlezlo naše zlato (47),

Lesar: 1863: čegav, Janežič: 1854: čigavo/čegavo, Janežič: 1900: čegavo/čigavšno/čije, Toporišič: čigavo, SP 2001: čigavo.

POVRATNO SVOJILNI ZAIMKI

1869: D ed. ž. sp.: pridevniški zaimek, povratni svojilni zaimek: k **svojej** ženi (16), k **svojej** gospej (22, 40), **svojej** hčeri (46, 77), da so **svojej** gospodi (59), **svojej** sestri (82), **svojej** ženi (89), dajte slovo **svojej** pogublivej vraži (109), k **svojej** hčeri (122), **svojej** cerkvi (155),

1910: k **svoji** ženi (12), k **svoji** gospej (18, 33), **svoji** hčeri (37, 64), da so **svoji** gospodi (49), **svoji** sestri (68), **svoji** ženi (74), dajte slovo **svoji** pogubni vraži (91), k **svoji** hčeri (102), **svoji** cerkvi (129),

Lesar 1863: -i, Janežič: 1854: -ej (-i), Janežič: 1863: -i (-ej), Janežič: 1900: -i (-ej), Toporišič: svoji, SP 2001: -i.

1869: M ed.: pridevniški zaimek, povratni svojilni zaimek: po **svojej** navadi (16), v **svojej** nepotrpežljivosti (56), v **svojej** neprecenljivej sreči (82), v **svojej** pravej domovini (91), na **svojej** strani (91), v **svojej** hiši (91), v **svojej** veri (105), pri **svojej** ženi (105), v **svojej** neumnej noriji (109), v **svojej** starosti (110), v **svojej** molitvi

(121), po **svojej** starej navadi (121), na **svojej** strani (137), v **svojej** miloserčnosti (138), v **svojej** sreči (140), o **svojej** prihodnosti (140), v **svojej** kervi (153), v **svojej** obleki (154), v **svojej** ograji (157),

1910: po **svoji** navadi (12), v **svoji** nepotrpežljivosti (46), v **svoji** nepopisni sreči (68), v **svoji** pravi domovini (75), na **svoji** strani (75), v svoji hiši (76), v **svojej** veri (88), pri **svoji** ženi (89), v **svoji** neumnosti in noriji (91), v **svoji** starosti (92), v **svoji** molitvi (101), po **svoji** stari navadi (101), na **svoji** strani (114), v **svoji** miloserčnosti (115), v **svoji** sreči (116), o **svoji** prihodnosti (116), v **svoji** krvi (127), v **svoji** obleki (128), v **svoji** ograji (131),

Lesar: 1863: -i, Janežič: 1854: -ej (-i), Janežič: 1863: -i (-ej), Janežič: 1900: -i (-ej), Toporišič: -i. Izdaja iz leta 1910 ima današnjo knjižno obliko, le enkrat se pojavi oblika s končnico -i, zato lahko trdim, da je prišlo do spregledane oblike urednikov.

KAKOVOSTNI ZAIMKI

Vprašalni zaimki

1869: I ed. ž. sp.: pridevniški zaimek, vprašalni zaimek (I. kakovostni): **kakova** je letošnja tergatev (43),

1910: **kakšna** je letošnja trgatev (35),

Lesar: kaka/ kakova/kova/kakošna, Janežič: 1854: kaka/kakova/kakšna, Levec: 1899: kakšna, Janežič: 1900: kaka/kakšna, Toporišič: kakšna, SP 2001: kakšna/kaka.

Oblika vprašalnega zaimka izhaja iz *kakъ z obrazilom -ov ali -šen iz prislovne oblike kako.

Poljubnostni zaimki

1869: I ed. m. sp.: pridevniški zaimek, poljubnostni zaimek (I. kakovostni): **kak** plemenit rimski obraz (6), **kakov** rožni gremiček (29), berž ko ne **kakov** potres (31), **kakov** kruh (40), nakloni **kakov** dobiček (41), **kakov** izgovor (86), dolžan ostane **kakov** odgovor (105), **kakov** madež (133), **kakov** pomen (148),

1910: **kak** plemenit rimski obraz (5), **kakov** rožni gremiček (13), brž ko ne **kak** potres (25), **kak** kruh (33), nakloni **kakov** dobiček (41), **kak** izgovor (71), dolžan ostane **kakov** odgovor (105), **kak** madež (111), **kak** pomen (124),

Lesar: 1863: kak/ kakov/kov/kakošen, Janežič: 1854: kak/kakov/kakšen, Levec: 1899: kakšen, Janežič: 1900: kakov/kakšno, Toporišič: kak(šen), SP 2001: kakšen/kak.

Obe izdaji imata dve varianti poljubnostnega zaimka kak in kakov. Pri rabi ni pomenskih razlik. V izdaji iz leta 1869 se v večini pojavlja oblika kakov, le v enem primeru je

uporabljen oblika kak. V izdaji iz leta 1910 pa se pogosteje uporablja oblika kak, in sicer šestkrat, manj pa oblika kakov, ki se pojavi trikrat.

1869: I ed. sr. sp.: pridevniški zaimek, poljubnostni zaimek (I. kakovostni): **kakovo** drugo ime (80),

1910: **kakovo** drugo ime (66),

Lesar: 1869: kako/kakovo/kovo/kakošno, Janežič: 1854: kako/kakovo/kakšno, Levec: 1899: kakšno, Janežič: 1900: kako/kakšno, Toporišič: kako/kakšno, SP 2001: kakšno/kako.

1869: I ed. ž. sp.: pridevniški zaimek, poljubnostni zaimek (I. kakovostni): **kakova** je letošnja tergatev (43), **kakova** hinavka je ta Basa (43), **kakova** nesreča (55), **kakova** omerza (138), **kakova** osoda (144), **kakova** čutila (148),

1910: **kakšna** je letošnja trgatev (35), **kaka** hinavka je ta Basa (35), **kaka** nesreča (45), **kaka** mržnja (115), **kakšna** usoda (120), **kakšna** čutila (123),

Lesar: kaka/kakova/kova/kakošna, Janežič: 1854: kaka/kakova/kakšna, Levec: 1899: kakšna, Janežič: 1900: kaka/kakova/kakšna, Toporišič: kaka/kakšna, SP 2001: kakšna/kaka.

V izdaji iz leta 1869 je v imenovalniku ednine vedno uporabljena oblika kakova, v izdaji iz leta 1910 pa se pojavita obliki kaka in kakšna, ni pa oblike kakova.

1869: R ed. m. sp.: pridevniški zaimek, poljubnostni zaimek (I. kakovostni): praznik **kakovega** boga (103),

1910: praznik **kakega** boga (86),

Lesar: kakega/kakovega/kovega/kakošnega, Janežič: 1854: kakega/kakovega/kakšnega, Levec: 1899: kakšnega, Janežič: 1900: kakega/kakovega/kakšnega, Toporišič: kakega/kakšnega, SK: kakšnega/kakega.

1869: I mn. m. sp.: pridevniški zaimek, poljubnostni (I. kakovostni): **kakovi** čudeži (54),

1910: **kakovi** čudeži (44),

Lesar: 1863: kaki/kakovi/kakošni/kovi, Janežič: 1854: kaki/kakovi/kakšni, Levec: kakšni, Janežič: 1900: kaki/kakovi/kakšni, Toporišič: kakšni, SP 2001: kakšni.

1869: T mn. ž. sp.: pridevniški zaimek, poljubnostni (I. kakovostni): ki potrebuje **kakove** pomoči (98),

1910: ki potrebuje **kake** pomoči (81),

Lesar: kake/kakove/kove/kakošne, Janežič: kake/kakove/kakšne, Levec: 1899: kakšne, Janežič: 1900: kake/kakove/kakšne, Toporišič: kakšne, SP: kakšne.

Oziralni zaimki

1869: I ed. sr. sp.: pridevniški zaimek, oziralni zaimek (I. kakovostni): s tistim notranjim prepričanjem, **kakoršno** izhaja (134), starorimsko mesto prav tako, **kakoršno** je bilo 70 let (148),

1910: s tistim notranjim prepričanjem, **kakoršno** izhaja (112), starorimsko mesto prav tako, **kakoršno** je bilo 70 let (123),

Lesar: 1863: kakoršno, Janežič: 1854: kakoršno, Levec: kakršno, Janežič: 1900: kakoršno, Toporišič: kakršno, SP 2001: kakršno.

1869: I ed. ž. sp.: pridevniški zaimek, oziralni zaimek (I. kakovostni): **kakoršna** si mi bila v življenji (82), mati, **kakoršna** si meni bila (91), **kakoršna** je navadno pred viharjem (155),

1910: **kakršna** si mi bila v življenju (68), mati, **kakršna** si bila meni (76), tihota nastane, **kakoršna** je navadno pred viharjem (129),

Lesar: 1863: kakoršna, Janežič: 1854: kakoršna, Levec: 1899: kakršna, Janežič: 1900: kakoršna, Toporišič: kakršna, SP 2001: kakršna.

Starinska in prvotnejša je oblika kakoršen. Oblika kakšen je izpeljana iz oblika kakov.

Iz vprašalnega zaimka *kakъ + oziralna členica že, ki da po rotacizmu r, dobimo obliko kakršen. Levec v pravopisu navaja, da je oblika kakorčen napačna. (Levec 1899: 41)

1869: R ed. ž. sp.: pridevniški zaimek, oziralni zaimek (I. kakovostni): lepoto, **kakoršne** ni imel nikdo na svetu (71),

1910: lepoto, **kakoršne** ni imel nikdo na svetu (58),

Lesar: 1863: kakoršne, Janežič: 1854: kakoršne, Levec: kakršne, Janežič: 1900: kakoršne, Toporišič: kakršne, SP 2001: kakršne.

1869: T ed. m. sp.: pridevniški zaimek, oziralni zaimek (I. kakovostni): pogum, **kakoršnega** ima le on (98), plaščem, **kakoršnega** so nosili duhovni (153),

1910: pogum, **kakoršnega** ima le on (81), plaščem, **kakoršnega** so nosili duhovni (128),

Lesar: 1863: kakoršnega, Janežič: 1854: kakoršnega, Levec: 1899: kakršnega, Janežič: 1900: kakoršnega, Toporišič: kakršnega, SP 2001: kakršnega.

1869: T ed. ž. sp.: pridevniški zaimek, oziralni zaimek (I. kakovostni): palico, **kakoršno** so imeli vodniki (126),

1910: palico, **kakoršno** so imeli vodniki (106),

Lesar: 1863: kakoršno, Janežič: 1854: kakoršno, Levec: 1899: kakršno, Janežič: 1900: kakoršno, Toporišič: kakršno, SP 2001: kakršno.

1869: M ed. ž. sp.: pridevniški zaimek, oziralni zaimek (I. kakovostni): mreža, na **kakoršni** so Rimljani (72),

1910: mreža, na **kakoršni** so Rimljani (59),

Lesar: 1863: kakoršni, Janežič: 1854: kakoršnej/kakoršni, Levec: 1899: kakršni, Janežič: 1900: kakoršno/ kakoršnej, Toporišič: kakršni.

1869: I mn. m. sp.: pridevniški zaimek, oziralni (I. kakovostni): jaz sem hudodelnik, **kakoršni** so ti (140),

1910: jaz sem hudodelnik, **kakoršni** so ti (116),

Lesar: 1869: kakoršen, Janežič: 1854: kakoršen, Levec: 1899: kakršni, Janežič: 1900: kakoršen, Toporišič: kakršni, SP 2001: kakršni.

1869: R mn. m. sp.: pridevniški zaimek, oziralni (I. kakovostni): čudeži delajo, **kakoršnih** so kristjani toliko storili (139),

1910: čudeži delajo, **kakoršnih** so kristjani toliko storili (115),

Lesar: 1869: kakoršnih, Janežič: 1854: kakoršnih, Levec: 1899: kakršnih, Janežič: 1900: kakoršnih, Toporišič: kakršnih, SP 2001: kakršnih.

1869: T mn. ž. sp.: pridevniški zaimek, oziralni zaimek (I. kakovostni): baklje, **kakoršne** je cesar Neron prižgal (70), muke, **kakoršne** so trpeli (152),

1910: baklje, **kakoršne** je cesar Neron prižgal (58), muke, **kakoršne** so trpeli (127),

Lesar: 1869: kakoršne, Janežič: 1854: kakoršne, Levec: 1899: kakršne, Janežič: 1900: kakoršne, Toporišič: kakršne, SP 2001: kakršne.

V 2. izdaji je poleg oblike kakoršen redko uporabljena tudi oblika kakršna, za ženski spol.

Nikalni zaimki

1869: I ed. ž. sp.: pridevniški zaimek, nikalni zaimek (I. kakovostni): ta oltar ni bil **nikaka** lepota (34),

1910: ta oltar ni bil **nikaka** lepota (26),

Lesar: 1869: nikaka/nikakova/nikakošna/nikova, Janežič: 1854: nikaka/nikakova/nikakšna, Levec: 1899: nikakršna, Janežič: 1900: nikaka/nikakova/nikakšna, Toporišič: nikakršna, SP 2001: nikakršna.

Nikalni zaimek se je razvil iz nikalne členice ni- + vprašalni zaimek *kakъ. Obe izdaji imata enako obliko nikalnega zaimka.

1869: R sr. sp.: pridevniški zaimek, nikalni zaimek (I. kakovostni): nima **nikakoršnega** hrepenenja (116),

1910 nima **nikakoršnega** hrepenenja (97),

Lesar: 1869: nikakoršnega, Janežič: 1854: nikakoršnega, Janežič: 1900: nikakoršnega, Toporišič: nikakršnega, SP 2001: nikakršnega.

1869: R mn. ž. sp.: pridevniški zaimek, nikalni zaimek (I. kakovostni): **nikakoršnih** dišav (18),

1910: **nikakršnih** dišav (14),

Lesar: 1869: nikakoršnih, Janežič: 1854: nikakoršnih, Levec: 1899: nikakršnih, Janežič: 1900: nikakršnih, Toporišič: nikakršnih, SP 2001: nikakršnih.

Izdaja iz leta 1869 ima starinsko obliko nikakoršnih, izdaja iz leta 1910 pa že današnjo obliko nikakršnih, poleg starejše nikakoršnega.

VRSTNI PRIDEVNIŠKI ZAIMEK

Kazalni zaimek

1869: D ed. ž. sp. pridevniški zaimek, kazalni zaimek (II. vrstni): **tej** povesti (5), **tej** družini (47), **tej** kači (44),

1910: **tej** povesti (5), **tej** družini (17), **tej** kači (36),

Lesar: 1863: ti (tej) Janežič: 1854: tej (ti), Levec: 1899: tej, Janežič: 1900: tej/ti, Toporišič: tej/ti, SP 2001: tej/ti.

Obe izdaji imata obliko kazalnega zaimka tej, čeprav Lesar najprej navaja obliko ti, ki je v besedilu ne uporablja.

Oziralni zaimek

1896: I ed. m. sp.: pridevniški zaimek, oziralni (vrstni II.): borivec, **kteri** je zmogel (143), bridkega trpljenja Gospodovega, **kteri** je bil še hujše bičan (154),

1910: borilec, **kateri** je zmogel (119), bridkega trpljenja Gospodovega, **ki** je bil še hujše bičan (129),

Lesar: 1863: kteri/ki, Janežič: 1854: ki/kteri/kateri, Janežič: 1900: ki/kateri, Toporišič: ki.

Današnja oblika kateri ni prvotna, bolj etimološka je oblika kteri, ki je bila v drugi polovici 19. stoletja knjižna. Korenski a je analogija po kāk , kakō. (Orel 2004: 40)

Oblika ozirnega zaimka kdor se je razvila iz vprašalnega zaimka *kъto + ozirna členica že, ki da po rotzacizmu r, ki pa se v besedilu ne pojavlja.

Oziralno dvojnico *ki* in *kateri* uporabljamo po naslednjih načelih: *ki* lahko v vseh nepredložnih sklonskih oblikah, *kateri* pa načeloma le v zvezi z predlogi, za pomen *tisti, ki* za izražanje svojilnosti, in kadar bi bil *ki* nejasen ali neroden. Posebno v 19. stoletju in prej se je *kateri* rabil tudi tam, kjer danes rabimo le *ki*. (Toporišič 1984: 277)

1869: I ed. ž. sp.: pridevniški zaimek, oziralni (vrstni II.): Perpetua, **ktera** je bila preteklo noč vjeta (74), postava, **ktera** zameta naravo (79), osodo, **ktera** ju čaka (93), bolečino, **ktera** se da le občutiti (122) vez, **ktera** jej je dušo še vezala s telesom (162),

1910: postava, **katera** zametuje (56), Perpetua, **katera** je bila preteklo noč vjeta (61), usodo, **katera** ju čaka (77), bolečino, **katera** se da le občutiti (102), vrata, skozi **katera** so zverino spuščali (123),

Lesar: 1863: ktera/ki, Janežič: 1854: ki/ktera/katera, Janežič: 1900: ki/katera, Toporišič: ki, SP 2001: ki.

1869: R ed. ž. sp.: pridevniški zaimek, oziralni (vrstni II.): držeč tablo, sredi **ktere** jame na ves glas brati (107), zadovoljnost, **ktere** dosle še ni poznal (121), zaradi sreče, **ktere** imajo (131), iz bukev življenja, **ktere** so vse popisane (138), zavida krono, **ktere** je vendar sam željno iskal (140),

1910: držeč tablo, sredi **kateri** jame na ves glas brati (89), zadovoljnost, **kateri** doslej še ni poznal (101), zaradi sreče, **kateri** imajo (109) iz knjige življenja, **kateri** so vse popisane (115), zavida krono, **kateri** je vendar sam željno iskal (117),

Lesar, 1863: ktere, Janežič: 1854: ki je/ ktere/katere, Janežič: 1900: ki je/ katere, Toporišič: ki je.

1869: D ed. m. sp.: pridevniški zaimек, oziralni (vrstni II.): stopi k vratarju, **kteremu** nekoliko prejetega zlata stisne v roko (76), moža, **kteremu** ni smela nič zaupati (87), on, **kteremu** je najmanj dni še dovoljenih (109), vjetnika, **kteremu** je bil skazal (124), iskrica človeškega čustva, **kteremu** pravimo sočutje (157),

1910: stopi k vratarju, **kateremu** nekoliko prejetega zlata stisne v roko (63), moža, **kateremu** ni smela nič zaupati (72), on, **kateremu** je najmanj dni dovoljenih (91), ujetnika, **kateremu** je skazal (104), iskrica človeškega čustva, **kateremu** pravimo sočutje (131),

Lesar: 1863: kterimu/ki mu, Janežič: 1854: ki mu/kateremu, Janežič: 1900: ki mu/kteremu/kateremu, Toporišič: ki mu.

1869: D ed. ž. sp.: pridevniški zaimек, oziralni (vrstni II.): smert, **kteri** nikdo ne uide (113), ozre v Perpetuo, **kterej** se zdi (118),

1910: smrt, **kateri** nikdo ne uide (95), ozre v Perpetuo, **kateri** se zdi (99),

Lesar: 1863: kteri/ki ji/ki jej, Janežič: 1854: ki jej/kateri, Janežič: 1900: ki ji/kteri/kateri, Toporišič: ki ji.

1869: T ed. m. sp.: pridevniški zaimек, oziralni (vrstni II.): prostor, **kterega** obdaja pokrito stebrovje (62), mir, **kterega** svet ne more dati (92), grizljaj sira, **kterega** je bil napravil (95), plašč, Gospoda, **kterega** nese na sercu (99), Jezusa Krista, za **kterega** se pripravljen dati življenje (109), Hilarijan, **kterega** je razkačila Perpetua (114), bratec, **kterega** je bila skoro že pozabila (117), **kterega** mu na persih (126), verč iz **kterega** so pili (139), cesarski prestol, s **kterega** je že marsikoga pahnilo (142), ubežnemu sužnju, **kterega** je veliki lev na bojišču spoznal (149), Gospod, za **kterega** je trpela (159), prijatelja, **kterega** je ljubil (160),

1910: prostor, **katerega** obdajajo pokriti hodniki (51), mir, **katerega** svet ne more dati (76), kos sira, **katerega** je bil napravil (79), Gospoda, **katerega** nese na srcu (83), Jezusa Kristusa, za **katerega** sem pripravljen dati življenje (92), Hilarijan, **katerega** je razkačila Perpetua (95), bratec, **katerega** je že skoro pozabila (98), plašč, **katerega** mu na prsih (106), vrč, iz **katerega** so pili (116), cesarski prestol, s **katerega** je že marsikoga pahnilo (118), ubežnemu sužnju, **katerega** je veliki lev na bojišču spoznal (124), Gospod, za **katerega** je trpela (132), prijatelja, **katerega** je ljubil (133),

Lesar: 1863: kterega/ki ga, Janežič: 1854: ki ga/katerega, Janežič: 1900: ki ga/kterega/katerega, Toporišič: ki ga.

1869: T ed. sr. sp.: pridevniški zaimek, oziralni (vrstni II.): za posvetnim veseljem, **ktero** jim ternje in želo zapusti (93), veselje, **ktero** se je spodbujalo (103), spoštovanje, **ktero** skazuješ (111), ime, **ktero** jej že dolgo dolgo ni bilo prišlo na spomin (116), veselje, **ktero** jej je zapustil hvaležni Dinokratov pogled (120), zerna, **ktero** ima na široko pognati (122), sočutje, in **ktero** vendar še ni bilo izginilo (157),

1910: za posvetnim veseljem, **katero** jim trnje in želo zapusti (77), veselje, **katero** se je spodbujalo (86), spoštovanje, **katero** izkazuješ (93), veselje, **katero** jej je zapustil hvaležni Dinokratov pogled (101), zrna, **katero** ima na široko pognati (102), ime, **katero** jej že dolgo dolgo ni bilo prišlo na spomin (116), sočutje, in **katero** vendar še ni bilo izginilo (131),

Lesar: 1863: ktereга (živo), **ktero** (neživo)/ki ga, Janežič: 1854: ki ga/ktereга, ktereга (živo) **ktero**/katero (neživo), Janežič: 1900: ki ga/ ktereга (živo) **katero** (neživo), Toporišič: ki ga.

Lesar ima v tožilniku srednjega spola obliko **ktero** za neživo in **ktereга** za živo. Izdaja iz leta 1910 ima za živo obliko **ktereга**, za neživo pa **katero**.

1869: T ed. ž. sp.: pridevniški zaimek, oziralni (vrstni II.): posodico, **ktero** mu je bil izročil (100), pomoči od sestre, v **ktero** je tako bridko obračal oči (118), voda, **ktero** mi je Perpetua (122), mučeniško krono, **ktero** sem imel (123), hčerko, **ktero** krščanska žena vzame (125), vejico, **ktero** jaz držim (126), sredi sobane, v **ktero** smo bili peljani (128), vejico, **ktero** jaz držim, najine zveze, **ktero** sem ravno kar s svojo kervjo napisal (160), (126), Feliciti, **ktero** je bila krava na tla treščeno tako hudo pomendrala (158), verh lestve, **ktero** je imel (162),

1910: modrost, **katero** je pričalo na tisoče grobov (74), v ječo, **katero** stražijo divji vojščaki (74), posodico, **katero** mu je bil izročil (83), pomoči od sestre, v **katero** je tako bridko obračal oči (99), voda, **katero** mi je Perpetua (102), mučeniško krono, **katero** sem imel (103), hčerko, **katero** krščanska žena vzame (105), vejico, **katero** jaz držim (106), palico, **katero** jaz držim (106), sredi sobane, v **katero** smo bili peljani (107), Feliciti, **katero** je bila krava na tla treščeno tako hudo pomendrala (132), najine zveze, **katero** sem ravno kar s svojo kervjo napisal (134), vrh lestve, **katero** je imel (135),

Lesar: 1863: ktero/ki jo, Janežič: 1854: ki jo/ktero/katero, Janežič: 1900: ki jo/katero, Toporišič: ki jo.

Obe izdaji imata obliko **katero**.

1869: M ed. m., sr. sp.: pridevniški zaimek, oziralni (vrstni II.): oder, na **kterem** stoji ta stol (68), boj, v **kterem** je šlo za življenje ali smrt (97), poslopje, v **kterem** ima prostor (122), pozdravljen dan, po **kterem** že toliko časa goreče hrepenimo (152), ostrega govora, v **kterem** jim je žugal (156),

1910: oder, na **katerem** stoji ta stol (56), boj, v **katerem** je šlo za življenje ali smrt (81), poslopje, v **katerem** ima prostor (122), pozdravljen dan, po **katerem** že toliko časa goreče hrepenimo (127), ostrega govora, v **katerem** jim je žugal (130),

Lesar: 1863: *kterem*, Janežič: 1854: *kterem/katerem*, Janežič: 1900: *katerem*, Toporišič: *katerem*.

Izdaja iz leta 1869 uporabi obliko *kterm*, izdaja iz leta 1910 pa današnjo obliko *katerem*. Mestnik ednine za moški in srednji spol ima v Lesarjevi izdaji obliko *kterem*, v izdaji iz leta 1910 je vedno uporabljena oblika *katerem*.

1869: M ed. ž. sp.: pridevniški zaimek, oziralni zaimek (II. vrstni): žebelj drži deščico, na **kterej** je zapisano (70), ječo, v **kterej** je bilo vsaj dosti prostora (86), v klet, v **kterej** ima prostor (98), iz male svetilnice, v **kterej** gori olje (98), uro, o **kterej** so se menjale straže (101), slamo, na **kterej** je ležal (122), vejico, na **kterej** so visela zlata jabelka (126), vojsko, v **kterej** so jo zmagali (141), jeza, v **kterej** je z golim orožjem v roki planil (143), padel v vodo, v **kterej** je utonil (146), je zapirala ograjo, v **kterej** je divja krava (158),

1910: deščica, na **kateri** je zapisano (57), ječo, v **kateri** je bilo vsaj dosti prostora (71), v klet, v **kateri** ima prostor (81), iz male svetilnice, v **kateri** gori olje (82), slamo, na **kateri** je ležal (103), vejico na **kateri** so visela zlata jabolka (106), vojsko, v **kateri** so jo zmagali (117), jeza, v **kateri** je z golim orožjem planil (119), padel v vodo, v **kateri** je utonil (122), je zapirala ograjo, v **kateri** je divja krava (158),

Lesar: 1869: *kteri*, Janežič: 1854: *ktorej/katerej*, Janežič: 1900: *kateri/(katerej)*, Toporišič: *kateri*.

Lesar v slovnici navaja končnico *-i*, v besedilu jo uporabi za dajalnik ednine. Janežič pa navaja končnico *-ej*, v oklepaju pa še končnico *-i*. Izdaja iz leta 1910 ima vedno končnico *-i*.

1896: O ed. m. sp.: pridevniški zaimek, oziralni (vrstni II.): vojščaku pred **kterim**, se trinožni gledalci posmehujejo (73), meč, s **kterim** so vedeli (162),

1910: vojščaku pred **katerim**, se neusmiljeni gledalci posmehujejo (60), meč, s **katerim** so vedeli (135),

Lesar:1863: *kter-im*, Janežič: 1854: *kter-im/kater-im*, Janežič: 1900: *kater-im*, Toporišič: *kater-im*, SP 2001: *kater-im*.

1869: O ed. ž. sp.: pridevniški zaimek, oziralni (vrstni II.): srčnosti, s **ktero** (86), strašno muko, za **ktero** je umerla (157), strašno sodbo, s **ktero** jim je Satur žugal (163),

1910: srčnosti, s **katero** (72), strašno muko, za **katero** je umrla (131), strašno sodbo, s **katero** jim je Satur žugal (136),

Lesar: 1863: *ktero*, Janežič: 1854: *ktero/katero*, Janežič: 1900: *katero*, Toporišič: *katero*.

1869: O dv. m. sp.: pridevniški zaimék, oziralni (vrstni II.): dva čolna, s **kterimi** so morali zaletavati se (146),

1910: dva čolna, s **katerimi** so morali zaletavati se (121),

Lesar: 1863: kterima, Janežič: 1854: kterima/katerima, Janežič: 1900: katerima, Toporišič: katerima.

Tako v originalnem prevodu kot v mlajši izdaji je namesto dvojine uporabljena množina.

1869: I mn. sr. sp.: pridevniški zaimék, oziralni (vrstni II.): grozovitih mučil, **ktera** vas čakajo (109),

1910: grozovitih mučil, **katera** vas čakajo (91),

Lesar: 1863: ktera/ki jih, Janežič: 1854: ki jih/ktera/katera, Janežič: 1900: ki jih/katera, Toporišič: ki jih.

1869: I mn. ž. sp.: pridevniški zaimék, oziralni (vrstni II.): ječe, **ktere** so namenjene njim (83),

1910: ječe, **kattere** so namenjene njim (69),

Lesar: 1863: ktere/ki, Janežič: 1854: ki/ktere/katere, Janežič: 1900: ki/katere, Toporišič: ki.

1896: R mn. m., ž. sp.: pridevniški zaimék, oziralni (vrstni II.): oni, **kterih** kri še vidiš v pesku (88), srebrnih posodic, zraven **kterih** ležite (98), stebrih, mimo **kterih** so morali (104), mož, **kterih** ne poznam (106), med razsutimi templji, **kterih** hodišča ali posamezni stebri prosto mole (148),

1910: oni, **katerih** kri še vidiš v pesku (73), stebrih, mimo **katerih** so morali (87), srebrnih posodic, zraven **katerih** ležite (82), mož, **katerih** ne poznam (88), med razsutimi templji, **katerih** hodišča ali posamezni stebri prosto mole (123),

Lesar: 1863: kterih/ki jih, Janežič: 1854: ki jih/katerih, Janežič: 1900: ki jih/ktreih/katerih, Toporišič: ki jih.

1869: T mn. m., ž. sp.: pridevniški zaimék, oziralni (vrstni II.): zasluge, **ktere** si je pridobil (62), mučilne ukaze, **ktere** je veleval (68), do vjetih bratov, **ktere** sta pogostoma obiskavala (96), oni, **ktere** je boginja sreče obdarila (105), vice, **ktere** zametajo krivoverni luterani (120), ljudi, **ktere** obsipljemo (121), kraje, **ktere** pa pogani oskrunjajo (132), bukve, **ktere** imam tukaj (139), stanovitnosti, **ktere** te prosimo (153),

1910: zasluge, **kattere** si je pridobil (51), do ujetih bratov, **kattere** sta pogosto obiskavala (81), oni, **kattere** je boginja sreče obdarila (88), vice, **kattere** zametajo krivoverni luterani (100), ljudi, **kattere** obsipljemo (101), kraje, **kattere** pa pogani oskrunjajo (109), bukve, **kattere** imam tukaj (115), stanovitnosti, **kattere** te prosimo (127),

Lesar: 1863: ktere/ki jih, Janežič: 1854: ki jih/ktere/katere, Janežič: 1900: ki jih/ katere, Toporišič: ki jih.

1896: M mn. m. sp.: pridevniški zaimék, oziralni (vrstni II.): v **kterih** so se shajali nabožniki (prostori) (63), stebri, na **kterih** slone oboki (65), stopnice, po **kterih** se gre (84), hiše, v **kterih** je prijazno sprejet vsak (98), po vseh ulicah in tergih po **kterih** so gnali krščanske vjetnike (107), vice, o **kterih** piše (120), stebri, na **kterih** so sloneli (122), podzemnih shramb, v **kterih** so imeli čakati (155),

1910: v **katerih** so se shajali nabožniki (52), stebri, na **katerih** slone oboki (53), stopnice, po **katerih** se gre (69), hiše, v **katerih** je prijazno sprejet vsak (81), po vseh ulicah in tergih po **katerih** so gnali krščanske vjetnike (89), vice, o **katerih** piše (101), stebri, na **katerih** so sloneli (122), podzemnih shramb v **katerih** so imeli čakati (129),

Lesar: 1863: **kterih**, Janežič: 1854: **kterih/katerih**, Janežič: 1900: **katerih**, Toporišič: **katerih**.

1869: O mn. m., ž. sp.: pridevniški zaimék, oziralni (vrstni II.): pogani, pred **kterimi** so klečali (64), zlati žarki, s **kterimi** je vzhajajoče slonce pozdravlja (101), zadnje besede, s **kterimi** so vjetniki (104), prepovedane skrivnosti, s **kterimi** se lahko (139),

1910: pogani, pred **katerimi** so klečali (53), zlati žarki, s **katerimi** jih vzhajajoče slonce pozdravlja (84), zadnje besede, s **katerimi** so vjetniki (87), prepovedane skrivnosti, s **katerimi** se lahko (139),

Lesar: 1863: **kterimi**, Janežič: 1854: **kterimi/katerimi**, Janežič: 1900: **katerimi**, Toporišič: **katerimi**.

Janežič oziralne zaimke **kateri-a-o** nadomešča v nepredložni rabi s **ki**. Lesar ne uporablja oblike **ki**, čeprav v slovnici te oblike navaja.

V zgornjih primerjavah se je izkazalo, da med izdajama prihaja do glasovne razlike v osnovi. Idaja iz leta 1869 uporablja obliko **kter-**, izdaja iz leta 1900 pa obliko **kater-**.

Celostni zaimék

1869 M ž. sp.: pridevniški zaimék, totalni zaimék (II. vrstni): pri **vsakej** priliki (150),

1910: pri **vsaki** priliki (125),

Lesar: 1863: **-i**, Janežič: 1854: **-ej (-i)**, Janežič: 1900: **-i (-ej)**, Toporišič: **vsaki**.

Lesar v slovnici navaja končnico **-ej**, čeprav jo v slovnici nima. Mlajša izdaja ima končnico **-i**.

Mnogostni zaimék

1869: I ed. m. sp.: pridevniški zaimék, mnogostni (II. vrstni): **marsikteri** zlat (cekin) (59), **marsikteri** znanec (76), **marsikteri** izmed njih (134), **marsikteri** cesar (142), **marsikteri** boritelj (146),

1910: **marsikateri** zlat (49), **marsikateri** znanec (63), **marsikateri** izmed njih (112), **marsikateri** cesar (118), **marsikateri** boritelj (122),

Lesar: 1869: marsikak/marsikakšen/mnogoteri, Janežič: 1854: marsikdo, Janežič: 1863: marsikateri/marsikak/marsikakošen/mnogoteri, Janežič: 1900: marsikateri/marsikak/marsikakšen, Toporišič: marsikateri.

Lesar v besedilu uporabi obliko marsikateri, a te oblike v slovnici nima. Navaja samo oblike marsikak, marsikakšen, mnogoteri, ki jih v besedilu ne uporabi. Janežičeva slovnica, ki je izšla leta 1863 poleg drugih oblik navaja tudi obliko marsikak. Mlajša izdaja ima obliko marsikateri.

Oblika mnogostnega zaimka se je razvila iz členice marsi- in oziralnegazaimka *кътеръжъ.

1869: I ed. ž. sp.: pridevniški zaimek, mnogostni (II. vrstni): **marsiktera** jagoda (42),

1910: **marsikatera** jagoda (35),

Lesar: 1869: marsikaka/marsikakšna/mnogotera, Janežič: 1854: marsiktera, Janežič: 1900: marsikatera/marsikaka/marsikakšna, Toporišič: marsikatera.

Lesar uporabi starejšo obliko, izdaja iz leta 1910 pa današnjo knjižno.

1869: R ed. ž. sp.: pridevniški zaimek, mnogostni (II. vrstni): je bil že **marsiktere** tatvine kriv (55),

1910: je bil kriv že **marsikatore** tatvine (46),

Lesar: 1863: marsikake/marsikakšne/mnogotere, Janežič: 1854: marsiktere, Janežič: 1900: marsikatore/marsikake/marsikakšne, Toporišič: marsikatore.

Lesar v besedilu uporabi zaimek marsikateri, ki ga v slovnici ne navaja.

1869: D ed. m. sp.: pridevniški zaimek, mnogostni (II. vrstni): **marsikteremu** je srce veselja poskakovalo (53),

1910: **marsikteremu** je srce veselja poskakovalo (44),

Lesar: 1869: marsikakemu/marsikakšnemu/mnogoteremu, Janežič: 1854: marsikteremu, Janežič: 1900: marsikateremu/marsikakemu/marsikakšnemu, Toporišič: marsikateremu.

1869: T ed. sr. sp.: pridevniški zaimek, mnogostni (II. vrstni): **marsiktero** ljubav (124),

1910: **marsikatero** ljubav (104),

Lesar: 1863: marsikako/marsikakšno/mnogotero, Janežič: 1854: marsiktero, Janežič: 1900: marsikatero/marsikako/marsikakšno, Toporišič: marsikatero.

5.3 GLAGOL

Glagol, naj imenitneši del slovanskega govora, nam kaže, kaj kdo dela ali terpi, ali kaj in kdaj se ž njim kej godi. (Janežič 1854: 48)

SEDANJIK

Lesar velelniško obliko glagola gledati za tretjo osebo ednine zapiše z *gledaj* (1869), izdaja iz leta 1910 ima nalikovnoglej (1910). Pri glagolu *kapljati* ima Lesar za tretjo osebo ednine končnico -e (*kaplje*), mlajša izdaja pa -a, *kaplja* (1910). Glagoli na -ati, -am, ki končujejo osnovo na zapornik imajo poleg glagolske pripone -a- tudi -je-, npr. tip kop-a-ti, kop-am proti kop-lje-m. Za tretjo osebo dvojine Lesar zapisuje končnico -te, enako tudi izdaja iz leta 1910, npr. *koleni mu omahujete* (1869, 1910). V drugi polovici 19. stoletja so razločevali glagolske oblike sedanjika dvojine po spolu. Gre za naliko po osebнем zaimku. V obeh izdajah imajo glagoli v tretji osebi množine imajo končnico -o, npr. *odpro* (1869, 1910). Glagoli, ki se v tretji osebi množine končajo na -ejo, imajo namesto tega končaja tudi -o. V obeh izdajah je striktno uporabljena krajša oblika s končnico -o, danes se večinoma uporablja podaljšana oblika z glagolsko pripono -j- po tipu glagolov delati – delajo. Slovenščina je poleg prvotnih kratkih oblik (*govoré, rekó*) razvila še daljše oblike (*govoríjo, rečejo*) analogno z glagoli V/1 nedoločniške vrste, npr. *znati: 3. mn. znajotъ > sln. znati: 3. mn. znajo → nesejo, mislijo. (Babič 2003, 176). Prav tako pri glagolih, ki se v tretji osebi množine končujejo na -íjo, imajo namesto tega končaja tudi -e, npr. *sladko zaspe* (1863, 1919).

Obe izdaji številčno uporabljata deležje na -č, npr. *rekoč, misleč* ... (1869, 1910) Deležje na -č izraža glagolsko dejanje, ki se vrši hkrati s kakim drugim dejanjem. Veliko je tudi tvornopreklih deležnikov I, ki izražajo dejanje, ki se je dovršilo pred kakim drugim dejanjem npr. *izrekši, pozabivši* ... (1869, 1910)

PRETEKLIK

V tretji osebi ednine je pri Lesarju uporabljen glagol tekmovati v obliki je tekvalo (1869), v izdaji iz leta 1910 *je tekmovalo*. Glagol sodi v VI. vrsto, z glagolsko pripono -ova-, a Lesar ima obliko glagola V. vrste, izdaja iz leta 1910 pa jo ima.

V obeh izdajah je veliko rabljen predpreteklik, namesto preteklika, v funkciji s katero zaznamuje daljno preteklost. Npr. 1896: Zgodba se je veršila 203. leta po Kristovem rojstvu. Kartagina je bila takrat že globoko propadla. Rimljani so jo bili premagali in se je polastili (1869, 1910).

PRIHODNJIK

Prihodnjik se tvori s prihodnjikom pomožnega glagola biti in tvornopreteklim deležnikom II. Največ odstopanj od današnje knjižne norme je pri prihodnjiku pomožnega glagola biti. V prvi osebi ednine Lesar in izdaja iz leta 1910 navajata zastarelo obliko *bodem*. Vendar ponatis uporabi tudi obliko *bom*, čeprav redko. V drugi osebi ednine je oblika pomožnika gl. biti *bodeš*, v obeh izdajah. V prvi osebi dvojine ima pomožnik gl. biti za ženski spol obliko *bove* (pri Lesarju in v ponatisu). Gre za naliko po zaimenski sklanjatvi 1. os. dv. medve. Oblika *bove* se tudi danes pogovorno uporablja predvsem v Ljubljani. V prvi osebi množine pa je oblika *bodemo*, tudi v obeh izdajah. V drugi osebi množine je oblika *bodete* (1869, 1910). Navedene oblike pomožnika glagola biti so starinske in so bile v rabi v 16. stoletju. Tudi današnji pravopis in slovar imata obliko *bode*, ki je označena s kvalifikatorjema zastarelo in stilistično.

Pri neosebni glagolskih oblikah se pogosto pojavljata deležnje na -č in -vši, deležnik na -n. Pojavljajo se tudi glagolniki.

SEDANJIK

1869: 2. os. mn., čas: sedanjik, naklon: velelni, gl. vid: dovršni: **gledaj** (96),

1910: **glej** (80),

Lesar: 1863: -a-j, Janežič: 1854: -te, Janežič: 1900: -aj, Toporišič: -j, SP 2001: -j.

Velelnik glagola gledati ima pri Lesarju pravilno velelniško obliko gledaj (kot delaj), pri obliki glej pa je prišlo do nalike pod vplivom brezpriponskih glagolov.

1869: 3. os. ed., čas: sedanjik, naklon: povedni, gl. vid: nedovršni: kri mu še **kaplje** (73),

1910: kri mu še **kaplja** (60),

Lesar: 1963: -e, Janežič: 1854: -a, Janežič: 1900: -a, Toporišič: /.

Glagoli na -ati, -am, ki končujejo osnovo zapornik ali l imajo poleg glagolske pripone -a- tudi -je-, npr. kop-a-ti , kop-am proti kop-lje-m.

1869: 3. os. dv. ž. sp., čas: sedanjik, naklon: povedni, gl. vid: dovršni: obe **hodite** (41), lici jej **obledite** (93), zraven katerih **ležite** dve beli platneni rutici (98),

1910: obe **hodite** (33), lici jej **obledite** (78), zraven katerih **ležite** dve beli platneni rutici (82),

Lesar: 1963: -te, Janežič: 1854: -ta, Janežič: 1900: -ta, Toporišič: -ta.

V drugi polovici 19. stoletja so razločevali glagolske oblike sedanjika dvojine po spolu. Gre za naliko po osebнем zaimku.

1869: 3. os. ed. m. sp., čas: sedanjik, naklon: povedni, gl. vid: nedovršni: Hilarijan noč in dan **premišlja** (67),

1910: Hilarijan noč in dan **premišljuje** (55),

Lesar: 1863: -e, Janežič: 1854: -e, Janežič: 1900: -e, Toporišič: -Ø.

Lesar ima glagol *premišljati* po V. vrsti in zato ima glagol v sedanjiku glagolsko pripono a. Glagol *premišljevati* se še danes sprega po vzorcu ponavljalnih glagolov (VI. vrste) s sedanjiško pripono uje-, kot npr. *razmišljati domišljati, zamišljati*. Gre za razliko v vrsti glagolskega dejanja: trajanje proti ponavljanje.

1869: 1. os. dv. ž. sp., čas: sedanjik, naklon: velelni, gl. vid: dovršni: **ločive** se (135) (Prepetua in mati),

1910: **ločive** se (112),

Lesar 1963: -ve, Janežič: 1854: -ve, Janežič: 1900: -va, Toporišič: -va.

Glagol izraža dejanje v trenutku govorjenja. Z velelnikom je izražena prošnja ali nasvet.

Končnica -ve za ženski spol dvojine odraža vpliv zaimenske sklanjatve I dv. ž. sp.: *midve*.

1869: 3. os. dv. ž. sp., čas: sedanjik, naklon: povedni, gl. vid: nedovršni: obe **hodete** (Basa in Perpetua) (41), koleno mu **omahujete** (45), zarudeli ste mu lici (46), obe **stojite, zrete** v nebo (158),

1910: obe **hodite** (33), nogi mu **omahujete** (37), zarudeli **ste** mu lici (37), obe **stojite, zrete** v nebo (132),

Lesar: 1863: -te, Janežič: 1854: -te, Janežič: 1900: -ta, Toporišič: -ta.

Lesar, Janežič in mlajša izdaja namesto končnico: -ta-, za 3. os. dvojine uporabijo končnico: -te-, ki sovpade z obliko za 2. os. množine. Dvojina se razločuje po spolu, ženski in srednji spol imata končnico -te, moški spol pa -ta. Pri tretji osebni dvojini pride do ujemanja s števnikom dve v osebni zaimku (onidve – omahujete).

1869: 3. os. mn.: čas: sedanjik, naklon: povedni, gl. vid: dovršni: **pijo** (10), **prejmo** telo in kri (38), in **preženo** to nesložno ljudstvo (52), me **sprejmo** z razpetimi rokami (52, 96), da **pobero** svete posode (52), ko mu **prineso** (54), jako počasu **neso** (58, 59, 127), Lepida **prineso** v lopo (63), ga **poneso** (64), **žgo** raztegnjene ude (69), s paličicami **tepo** (73), **odpro** vrata (83, 84, 104, 135), po 50 stopnicah, **dospo** (84), **prižgo** baklje (84), jim **povedo** (85), ko **izvedo** (85), tu jim **odvzemo** (86), vrata se **zapro** (92), se **upro** v nebo (93), ga vjetniki **zaženo** (96), iz hiš **dero** ljudje (103), nič ne **zvedo** (105), se ne **odpovedo** svojemu hudodelstvu (108), bratje se **zbero** (123), solze **teko** po obrazu (123), starešine nam **reko** (128), se **prično** igre (129), vjetniki vred **zapojo** (139), Revokata torej **odneso** (156),

1910: **pijejo** (5), **prejmo** telo in kri (31), in **preženo** to nesložno ljudstvo (42), im me **sprejmo** z razpetimi rokami (42, 80), da **pobero** svete podobe (43), ko mu to **sporočijo** (45), Lepida **prineso** v lopo (52), **neso** dalje (48, 53, 59, 106), **žgo** raztegnjen ude (57), s paličicami **tepo** (60), **odpro** vrata (69, 70, 86, 112), po 50 stopnicah **dospo** (70), **prižgo** baklje (70), jim **povedo** (71), ko **zvedo** (71), tu jim **odvzemo** (71), vrata se **zapro** (77), se **upro** v nebo (78), ga vjetniki **zaženo** (80), svojega brata in **sprejmo** v svojo družino (80), iz hiš **dero** ljudje (86), nič **ne zvedo** (88), se **ne odpovedo** svojemu hudodelstvu (90), bratje se **zbero** (103), solze **teko** po obrazu (103), starešine nam **reko** (107), vjetniki vred **zapojo** (116), se **prično** igre (119), Revokata torej **odneso** (130),

Lesar: 1863: -o/-e-jo, primer: *nes-o, nes-e-jo*, Janežič: 1854: *nagn-o, nagn-e-jo*, Janežič: 1900: *nesejo/neso*, Toporišič: -ejo/-o. Prvotna je oblika *neso*, po naliki pa je prišlo do oblike *nesejo*.

V obeh izdajah je striktno uporabljena krajša oblika s končnico -o, danes se večinoma uporablja podaljšana oblika z glagolsko pripono -j- po tipu glagolov delati – delajo.

Glagoli, ki se v 3. os. mn. končujejo na -êjo, namesto tega končaja rabijo tudi -ó, primer: *umrejo* – *umro*. Tudi namesto nenaglašene končaja -ejo uporabljajo nekateri glagoli (navadno tisti s širokim o ali e v korenu) končaj -ó, npr. *pleto*, *neso*, *peko*, *poreko*, *bero*, *ženo*, *tepo*, *gneto*, *cveto*; *treso*, *rasto*. Take oblike ponekod v Sloveniji sploh niso več znane. (Toporišič 1984: 307)

»V 3. os. mn. se večji del uporablja končnica -ó, namesto -ejo. Tisti glagoli, ki se končujejo na -čem, morajo č spremeniti nazaj v k, npr. pečem – peko.« (Janežič 1854: 63) V 3. osebi množine imajo vsi glagoli prve vrste poleg daljše oblike še krajšo -o in vsi glagoli iz tretjega in četrtega razreda, ki imajo v prvi osebi naglas na -ím. (Levec 1899: 42) Slovenščina je poleg prvotnih kratkih oblik (*govoré, rekó*) razvila še daljše oblike (*govoríjo, rečejo*) analogno z glagoli V/1 nedoločniške vrste, npr. *znati: 3. mn. znajotъ > sln. znati: 3. mn. znajo → nesejo, mislijo. (Babič 2003, 176)

1869: 3. os mn.: čas: sedanjik, naklon: povedni, gl. vid: nedovršni: **zde** (17), kar naši duhovniki **uče** (19), **stoje** (28, 53, 57, 59, 64, 68, 71, 77), tukaj **leže** (29, 68, 69, 84, 100), (potomci) **žive** (29), **krvave** (31), **ihthe** (39, 40), **kleče** (39, 40, 81, 83), **pojde** (44), se vendar **zbude** suženjski nadzorniki (54), bogovi **molče** (56), na katerih **sede** radovedneži (59, 151), na katerih **slone** oboki (65), **množe** se (67), **polože** (69), **derže** (69), **šume** in **pene** (80), se **razprše** na milijonov milijone kapelj (80), **zaerjove** (83), **spuste** v jamo (84), poteptajo in **pomore** (85), **tiče** v jami (85), kristijani **store**, kar jim je ukazano (86, 137), **dospe** do koloseje (87), vesele pesmi **zadone** (96), ter se **vesele** (99), dvoumno **govore** (111), služabniku vas **slepe** (111), bogovi **podare** (113), sladko **zaspe** (obsojenci) (116), v vicah **trpe** bridke muke (121), ne **izročé** sodnikom (122), vjetniki **sporoče** (124), dolgo ne **puste** (126), **odgovore** nam angelji (127), niti se tresejo in **boje** (130, 131), **odgovore** bratje (132), kar sami **govore** in kar **govore** bratje (131, 133), jo **puste** prav dolgo kervaveti (133, 155), **poslove** se pri dragih bratih (140), **drhte** (153), **izročé** (155), **zasade** v gerlo (161),

1910: **zde** (13), kar naši duhovniki **uče** (15), **stoje** (22, 44, 47, 53, 56, 59, 63), tukaj **leže** (23, 56, 57), (potomci) **žive** (23), **krvave** (25), **ihthe** (32), **kleče** (32, 67, 69) **pojde** (36), poslednjič se vendar **zbude** suženjski nadzorniki (44), bogovi **molče** (46), na katerih **sede** radovedneži (48, 126), na katerih **slone** oboki (53), **množe** se (55), **polože** (57), **drže** (57), **šume** in **pene** (67), se **razprše** na milijonov milijone kapljic (67), **zarjove** (69), **spuste** v jamo (70), mrtvaške kosti **leže** (70), poteptajo in **pomore** (70), **tiče** v jami (70), kristijani **store**, kar jim je bilo ukazano (71), **dospe** do koloseja (73), vesele pesmi **zadone** (80), ter se **vesele** (83), vsi **leže** na obličju (93), bogovi **podare** (95), so obsojenci **vesele** smrti (97), sladko **zaspe** (97), v vicah **trpe** bridke muke (101), ne **izročé** sodnikom (102), ujetniki **sporoče** (104), dolgo ne **puste** (105, 110), **odgovore** nam angeli (107), niti se tresejo in **boje** (108), ker se **boje** (109), kar sami **govore** in kar **govore** bratje (109, 111), **odgovore** bratje (110), služabniki vas **slepe** (111), tega naj več ne **store** (114), poslove se pri dragih bratih (116), **drhte** (127), **izročé** (129), **puste** (129), **zasade** v grlo (134),

Lesar: 1863: -e/-i-jonavaja primer: *sed-e, sed-i-jo*, Janežič: 1854: -jo/-e, primer: *ljub-e, ljub-i-jo*, Janežič: 1900: (nesejo/neso), Toporišič: -ijo/-e.

Glagoli, ki se v 3. os. mn. končujejo na -íjo, namesto tega končaja rabijo tudi -é: sedijo – sede. (Toporišič: 305). V obeh izdajah se striktno pojavlja oblika z končnico -e. Danes se v večini uporablja končnica -ijo, večinoma gre za glagole na -ati/-eti, -im.

PRETEKLIK

1869: 3. os. ed., čas: preteklik, naklon: povedni, gl. vid: nedovršni: je **tekmal**o (5),

1910: **tekmoval**o (3),

Glagol sodi v VI. vrsto, z glagolsko pripono -ova-, a Lesar ima obliko glagola V. vrste, ponatis pa VI.

V obeh izdajah je veliko rabljen predpreteklik, namesto preteklika, v funkciji s katero zaznamuje daljno preteklost. Npr. 1896: Zgodba se je veršila 203. leta po Kristovem rojstvu. Kartagina je bila takrat že globoko propadla. Rimljani so jo bili premagali in se je polastili (6),

1910: Naša zgodba se vrši leta 203. Po Kristusovem rojstvu. Mesto Kartago je bilo takrat že globoko propadlo; Rimljani so je bili premagali (3),

S predpreteklikom izražamo dejanje, ki je v preteklosti povzročilo kakšno drugo stanje; dejanje v preteklosti pred kakim drugim dejanjem; davno preteklost. (Toporišič 1984: 335)

1869: 3. os. ed. m. sp.: predpreteklik: **prišed** v Rim (141),

1910: ki je bil **prišel** v Rim (117),

Lesar 1863: Janežič: 1854: je bil + deležnik na -l, Janežič: 1900: je bil + deležnik na -l, Toporišič: je bil + deležnik na -l.

Oblika pri Lesarju je lahko napaka za prišel ali tvornoprekli deležnik brez -ši.

PRIHODNJKI

1869: 1. os. ed., čas: prihodnjik, naklon: povedni, gl. vid: nedovršni: ne **bodem** čula (7), **bodem** gotovo nazaj (20), jaz **bodem** bogatin (52), odmeril mu **bodem** zaslužen plačilo (74), to **bodem** storila (92), ker **bodem** tudi jaz zanj trpela (125), **bodem** oljkova vejica (125), **bodem** pri boji opazoval (133), ne **bodem** gledal (133),

1910: ne **bom** čula (4), **bodem** gotovo nazaj (16), jaz **bodem** bogatin (42), odmeril mu **bodem** zaslužen plačilo (61), to **bodem** storila (92), ker **bodem** tudi jaz zanj trpela (105), **bodem** oljkina vejica (105), **bodem** pri boju opazoval (110), ne **bodem** gledal (110),

Lesar: 1869: bodem/bom, Janežič: 1854: bom/bodem, Levec 1899: bodem/bom, Janežič: 1900: bodem, Toporišič: bom, SP: bom, zastar. bodem, SSKJ: bom, stil. bodem.

Oblika bodem je v rabi od 16. stoletja. Izdaja iz leta 1869 vedno uporabi daljšo obliko bodem, izdaja iz leta 1910 le izjemoma, samo enkrat uporabi krajšo obliko bom, drugače ima vedno daljšo obliko bodem. Tudi današnji pravopis in slovar imata obliko bode, ki je označena s kvalifikatorjema zastarelo in stilistično.

1869: 1. os. dv., ž. sp.: čas: prihodnjik, naklon: povedni, gl.vid: nedovršni: Perpetua, ali se **bove** pač še kedaj videli (mati in hči) (91),

1910: ali se **bove** pač še kedaj videli Perpetua (76),

Lesar: 1863: bodeve/bove, Janežič: 1854: bove/bodeve, Janežič: 1900: bodeve, Toporišič: bova, SP 2001: bova.

Oblika bove za 1. os. dv. je tudi danes pogovorna različica v Ljubljani. Gre za naliko po zaimenski sklanjatvi 1. os. dv. medve.

1869: 2. os. ed., čas: prihodnjik, naklon: povedni, gl. vid: nedovršni: ljuba Perpetua, da **boš** tudi ti z menoj hodila (18), ne **bodeš** nosil bremen (62), ne **boš** me zmogla ne (67), kaj **bodeš** pa storil (74), in videl **bodeš** (96), ne **bodeš** poslušala (79), da **bodeš** lahko živel (110), tudi ti sodnik **boš** enkrat stal (111),

1910: ljuba Perpetua, da **boš** tudi ti z menoj hodila (18), ne **bodeš** nosil bremen (51), **neboš** me zmogla ne (56), kaj **bodeš** pa storil (61), ne **bodeš** poslušala (65), in videl **bodeš** (80), da **bodeš** lahko živel (92), tudi ti sodnik **boš** enkrat stal (93),

Lesar: 1863: bodeš/boš, Janežič: 1854: boš/bodeš, Janežič, 1900: bodeš, Toporišič: boš.

V obeh izdajah se v enakem razmerju pojavljata daljša in krajša oblika gl. biti. Petkrat se pojavi daljša oblika, trikrat pa krajša oblika.

1869: 3. os. ed. čas: prihodnjik, naklon: povedni, gl. vid: nedovršni: ko mene več ne **bo** (7), kaj **bo** neverni oče (11), ker **bo** pa večkrat govorjenje o njem (14), kaj **bode** najin delež (20), kaj **bo** potem Lepid z nama (20), ako le **bode** moč (24), brez vse skerbi naj **bo** (36), Jezus se **bode** z vami boril (39), Perpetua se me **bode** ogibala (44), Perpetua ne **bode** vedela (45), kako mi **bode** pri sercu (46), se vam **bode** huje godilo (47), veliki Pan **bo** hud (48), ne **bode** domu (54), sem je več **ne bo** (54), si **bode** iz glave izbil (57), najboljše **bo**, da sam pojdem (57), ne **bode** stanovitna (60), on se **bo** že vedel tolažiti (60), odpadla **bo** (60), se **bode** čudno zdelo (71), da **bode** moja hči (79), on mi **bode** pomagal (Lepid) (67), stvarnik ti je **bode** vedel zopet zložiti (71), te **bode** vse po rokah nosilo (79), nikdor ne **bode** gerdo ravnal (79), zdaj **bode** vekomaj počival (70), vam **bode** že prešlo petje in molitev (83), ne **bode** čudil (85), **bode** na večno sramoto mojemu imenu (89), **bode** mati dveh mučencev (89), **bode** kmalo sirota (91), ko se **bode** bližala smrt (95), ne **bo** mi ne škodoval (94), ne **bode** omahoval (105),

bodetreba paziti na žene (105), to **bo** veselje (105), to **bode** Hilarijanu igrača (105), to **bo** opravka za rablje (105), kako se **bode** sodba glasila (109), kesati se **bode** kmalo prepozno (109), ko se **bode** bližala smert (113), kako se **bode** glasila obsodba (115), kmalo **bode** tvoje telo počivalo (116), kaj **bode** pa z menoj (117), to **bode** veselje, to **bode** radost (119), vprašal ne **bo** (122), **bode** veliko lepša (123), **bode** nekdo drugi v meni (125), se ne **bode** bojevala (127), **bode** konec dni (130), ne **bode** za malo ceno prodal (133), strašna vam **bode** sodba (134), ta blagoslov **bo** detetu (135), ti **bode** vodil roko (135), tisti dan **bode** ravno narobe (135), **bode** morda tudi on s svojo kervjo pričal (135), mati naj ti **bode** izgled (136), mu ne **bode** moč dolgo prekrivati (140), **bode** lože umel (146), jutri morda **bode** tebe sodil naš Bog (154), **bode** napoti medvedu (157), **bode** kmalo gledala (157), kako **bo** trpela in umirala (159) več ne **bode**, niti žalosti (163), da **bode** s svojimi kerviželjnimi očmi spremljala (161),

1910: ko mene več ne **bo** (4), kaj **bo** neverni oče (8), ker pa **bo** večkrat govorjenje o njem (11), kaj **bode** najin delež (16), kaj **bo** potem Lepid z nama (16), ako le **bode** mogoče (19), brez vse skrbi naj **bo** (30), Jezus se **bode** z vami boril (32), Perpetua se me **bode** ogibala (36), Perpetua ne **bo** vedela (36), kako mi **bode** pri srcu (37), se vam **bode** huje godilo (38), veliki Pan **bo** hud (39), sem je več ne **bo** (44), ne **bode** domov (45), si **bode** izbil iz glave (47), najboljši **bo**, da sam pojdem (47), ne **bode** stanovitna (49), on se **bo** že vedel tolažiti (49), odpadla **bo** (49), on mi **bode** pomagal (56), zdaj **bode** vekomaj počival (58), kako se **bode** izšla žalostna dogodka (64), te **bode** vse po rokah držalo (65), nihče ne **bode** grdo ravnal (65), da **bo** moja hči (66), vam **bode** že prešlo petje in molitev (69), ne **bode** čudil (70), se **bode** čudno zdelo (71), on ti **bode** dodelil lepoto (71), **bode** na večno sramoto mojemu sinu (74), **bode** mati dveh mučencev (74), **bode** kmalu sirota (76), ne **bo** mi ne škodobal (79), ne **bode** omahoval (88), **bode** treba paziti na žene (88), to **bode** Hilarijanu igrača (88), to **bo** veselje (88), to **bo** opravka za rablje (88), kako se **bo** sodba glasila (91), kesati se **bo** kmalu prepozno (91), kako se **bode** glasila obsodba (96), kmalu **bode** tvoje telo počivalo (97), kaj **bode** pa z menoj (98), to **bode** veselje, to **bode** radost (100), vprašal ne **bo** (102), **bode** veliko lepša (103), **bode** nekdo drugi v meni (105), se ne **bode** bojevala (106), **bode** konec dni (108), ne **bode** za malo ceno prodal (110), strašna vam **bode** sodba (111), ti **bode** vodil roko (112), tisti dan **bode** ravno narobe (112), **bode** morda tudi on s svojo krvjo pričal (112), ta blagoslov **bo** detetu (112), mati naj ti **bode** izgled (113), mu ne **bode** moč dolgo prekrivati (116), **bode** lažje umel (122), jutri morda **bode** tebe sodil naš Bog (128), **bode** nasproti medvedu (131), **bode** kmalu gledala (131), kako **bo** trpela in umirala (159), da **bode** s svojimi kerviželjnimi očmi spremljala (134), več ne **bode**, niti žalosti (136),

Lesar: 1863: bode/bo, Janežič: 1854: bo/bode, Levec: 1899: bode/bo, Janežič: 1900: bode, Toporišič: bo, SSKJ: bo in stil. bode, SP 2001: bo in zastar. bode.

Prihodnjik se tvori s prihodnjikom pomožnega glagola *biti* in tvornopreteklim deležnikom II. Lesar sprega glagol *biti* za 3. os. ed. *bode*, prav tako je v izdaji iz leta 1910, a ne vedno. Pri obeh je zapisana tudi krajša oblika za 3. os. ed.: *bo*. Oblika *bodem* se je uporabljala že v 16. stol. skupaj z različico *bom*, ki je danes knjižna. Razmerje med rabo daljše in krajše oblike je naslednje: v izdaji iz leta 1869 se daljša oblika pojavi 51-krat, krajša pa 16-krat. V izdaji iz leta 1910 se daljša oblika pojavi 47-krat, krajša pa 16-krat.

1869: 3. os. dv. čas: prihodnjik, naklon: povedni, gl. vid: nedovršni: se ne **bodeta** mogla veseliti (102),

1910: se ne **bodeta** mogla veseliti (85),

Lesar: 1863: bodeta/bota/bosta, Janežič: 1854: boste/bodeta, Janežič: 1900: bodeta, Toporišič: bosta.

Oblika bota/bodeta po 3. os. mn. tematskih glagolov -o: neso → dado → bodo, gredo. Obliko bosta prvič uporabi Krelj, pod vplivom 2. os. mn. greste (gredete). (Orel 2004: 68)

1869: 1. os. mn., čas: prihodnjik, naklon: povedni, gl. vid: nedovršni: da ne **bomo** več nosili trdih železnih verig (25), potem **bomo** (25), gledali **bomo** (25), videli **bomo** njegovo mater (25), ga **bodemo** tudi mi spoznali (59), ga **bodemo** tudi mi spoznali (72), **bodemo** dalje pripovedovali (127), vam **bodemo** sovražniki (135), tisti dan **bomo** mi vam sovražno nasproti stali (135), ali **bodemo** tako srečni (139), **bodemo** tudi mi očiščeni (139), danes **bodemo** pri Tebi (153), da **bodemo** še danes kerščeni (153),

1910: da ne **bomo** več nosili trdih železnih verig (20), potem **bomo** (20), gledali **bomo** (20), videli **bomo** njegovo mater (20), ga **bodemo** tudi mi spoznali (59), **bodemo** dalje pripovedovali (106), vam **bodemo** sovražniki (112), tisti dan **bomo** mi vam sovražno nasproti stali (112), ali **bodemo** tako srečni (116), **bodemo** tudi mi očiščeni (116), danes **bodemo** pri Tebi (127), da **bodemo** še danes krščeni (127),

Lesar: 1863: bodemo/bomo, Janežič: 1854: bomo/bodemo, Janežič: 1900: bodemo, Toporišič: bomo, SSKJ: bo in stil. bodete, SP 2001: bomo in zastar. bodete.

V obeh izdajah se pojavljata daljša in krajša oblika gl. biti. Daljša oblika se pojavi večkrat, in sicer 8-krat, v obeh izdajah se pojavi pri enakih primerih. Krajša oblika se ravno tako pri enakih primerih pojavi 5-krat.

1869: 2. os. mn. čas: prihodnjik, naklon: povedni, način: nedovršni: da **bodete** še sami molili (96), veseli **bodete** še danes (113), se **bodete** že vselili (139),

1910: da **bodete** še sami molili (80), veseli **bodete** še danes (95), se **bodete** že vselili (116),

Lesar: bodete/bote/boste, Janežič: 1854: boste/bodete, Janežič: 1900: bodete, Toporišič: boste, SSKJ: boste in stil. bodete, SP 2001: boste in zastar. bodete.

V obeh izdajah je za drugo osebo množine uporabljena oblika bodete. Obliki bote in boste se v besedilih ne pojavljata.

5.3.1 Neosebne glagolske oblike

Deležja in deležniki

- Sedanjega časa

deležje na -č:

1896: nad njimi moli **rekoč** (7), jutranjo molitev si molila **rekoč** (8), v hipu razpelo izvije iz rok **rekoč** (12), govor napelje na druge reči, **rekoč** (12), zdaj se Perpetua tiho oglasi **rekoč** (22), Lepid je svojemu vodniku **gredoč** dajal marsiktere lepe priimke (26), in tako vsi štirje **molčeč** gredo (28), vsak potniki, ki vstopi v ta prostor ostermi in se zgrozi **misleč**, da v kakem kotu (32), v marsikterem naročji **sedeč** blagoslavlja tri modre (35), tako sem prisegel očetu, ko je Rimljane **preklinjajoč** kot suženj v verigah sklepal svoje življenje (42),

1910: uporabljene so enake oblike, kot v izdaji iz leta 1869.

deležnik na -č:

1869: sam s seboj tako-le govore ne bodi tako **boječ** (152), toda bil je resnoben in **molčeč** (45), na pol mertev in skoro ne **vedoč** kedaj prišel na morišče (139), ne **vedoč**, da mora svojo hčer pod nož spraviti (42),

1910: uporabljene so enake oblike, kot v izdaji iz leta 1869.

deležje na -aje

1869: si **popivaje** in **igraje** (14),

1910: si je **popivaje** in **igraje** (11).

V obeh izdajah je veliko uporabljeno deležje na -č. Deležje na -č izraža glagolsko dejanje, ki se vrši hkrati s kakim drugim dejanjem. (Toporišič 1984: 339)

- Preteklega časa

1896: deležje na -ši:

izrekši te besede (7), **izrekši**: »merzli pogan ...« (20), Apazij **izrekši** te besede (33), **prekrižavši** ga še z znamenjem svetega križa (22), tako se je domu **dospevši** tolažil (46), **pozabivša** svojih verig (50), **pozabivši** da je njegova hči (102), Valerij vse to **videvši**, ves togoten zapust ječo (80), Jupiter je **izvzemši** glavo podoben (63), **prišedši** verh lestve, obrnil se je k meni (94), Valerij **spoznavši** stanovitnost svoje hčere skoro obnori (80),

pride z mesta **vernivši** se ter sporoči Valeriju (75), vojščaki **poveznivši** železno ploščo na vhodno luknjo odidejo (85), Perpetua **ugledavši** kravo bližati se (158), Perpetua to **slišavši** od veselja zaveisne (95), Pomponij **odmolivši** vstane, odpre golobčeka (99), Valerij **izgovorivši** Perpetui poljubi roke (102), ter mu s čekani trebuh razporje, **storivši** to se verne (156), od Perpetue in Satura se skoro ne more ločiti, in **ločivši** se od nju (163),

1910: uporabljene so enake oblike, kot v izdaji iz leta 1869.

Trpni deležnik na -n

1869: so bili **oprani** (37), so bili **vtopljeni** (30), so bili **izročeni** (42), so bili **razposlani** (56), so bili **pomalani** (64), so bili **pripravljeni** (89), so bili **pijani** (103), iz onega sveta **poslana** (33), maša je **končana** (39), **znana** mi je skrivnost (41), **vdana** Basa (46), z železom **okovana** (56), **prepričana** je (82),

1910: ima enake oblike kot izdaja iz leta 1869.

Deležje je v besedilih zelo prisotno. Sprva sem menila, da jih bo v ponatisu manj, a je bila moja teza napačna. Danes deležja uporabljamo znatno manj.

GLAGOLNIK

1869: M mn., glagolnik od *pomnožiti*: pri **pomnoževanji** kruha in rib (34),

1910: o **pomnoževanju** kruha in rib (28).

1869: M mn., glagolnik od *posvečevati*: pri mašniškem **posvečevanji** (36),

1910: pri mašniškem **posvečevanju** (29).

1869: M glagolnik od *zasliševati*: pri **zasliševanji** (150),

1910: pri **zasliševanju** (125).

1869: M glagolnik od *ogledovati*: po lastnem **ogledovanji**,

1910: po lastnem **ogledovanju**.

5.4 NEPOLNOPOMENSKE BESEDNE VRSTE

5.4.1 Prislov

Prislovi (Adverbia) so nepregibne besede, ki pojasnjujejo dejanja in tudi lastnosti z ozirom na kraj, čas, način in vzrok, npr. *Povsod dobro, doma najbolje.* (Janežič 1900: 112)

V obeh izdajah se pojavljajo prislovi kraja, časa, kolikosti, mere in namere. Največ je krajevnih in časovnih prislovov, ki odstopajo od norme. V Lesarjevi izdaji se opazi, da uporablja starejše oblike prislovov, s končnico -o, namesto -u. Oblike časovnih prislovov pri Lesarju so naslednje: kmalo, marsikedaj, včasi, koj, ponoči in po dnevu, odsle, dosle, zdajci. Ponatis ima oblike: kmalu, marsikedaj, zdaj, včasih, koj, ponoči in po dnevu, odslej, doslej. Krajevni prislovi pri Lesarju so: ondi, blizu, tje, domu, kviško, kodar, v ponatisu so oblike: tam, blizu, tja, domov, kvišku, koder. Kolikostni prislov ima pri Lesarju obliko tolikanj, v ponatisu pa toliko. Prislov mere oz. presojevalni členek ima v obeh izdajah enako obliko skoro. Prislov namere v obeh izdajah odstopa od norme. Lesar navaja obliko na kljubo, ponatis: na kljubu.

PRISLOVI, KI IZRAŽAJO OKOLIŠČINE

PRISLOVI KRAJA

Kje?

1869: **ondi** (30, 31, 35, 75, 103, 105),

1910: **tam** (24, 25, 28, 62, 86, 88),

Lesar: 1863: ondi, tamkaj, Janežič: 1854: onde, ondi, tam, tamkaj, Janežič: 1900: ondi, ondukaj, tam, tamkaj tam-le, Toporišič: tam, SP 2001: ondi (star.), tam.

Prislov izraža neviden, od govorečega razmeroma zelo oddaljen kraj, prostor nahajanja, dogajanja česa, na katerega se usmerja pozornost koga.

Pslovan. oblika prislova je *tamo, tamъ, ki je izpeljan iz *ta 'tja', kar se ohranja v slovenskih narečjih *ta 'tja'. Pslovan. *ta in *tamo, *tamъ je torej prvotno pomeni *'k temu', drugotno *'pri tem'. (Snoj 1997: 653)

1869: **blizo** (6, 68, 69, 81, 82, 88, 93, 95, 110, 111, 119, 125, 130, 140, 147),

1910: **blizu** (4, 56, 57, 67, 68, 73, 78, 79, 92, 93, 99, 104, 108, 116, 123),

Lesar 1863: blizo, Janežič: 1854: bliz, blizo, bližej, Janežič: 1900: blizu, Toporišič: blizu, SP 2001: blizu, SSKJ: blizu, bližje, bliže.

Prislov izraža majhno razdaljo.

Pslovan. *blizu je otrdeli mestnik pridevnika *blizъ 'bližnji'. Prvotni pomen je verjetno sosednji; takšen, ki se tišči drugega. (Snoj 1997: 37)

Končniški -o je popravljen v -u. Oblika z -o je najverjetneje nalika po obrazilu lastnostnih prislovov, tvorjenih iz pridevnikov: npr. tip nov -o: novo ali gorenjsko glasovno intenzitetno reducirani -u.

Kam?

1869: **tje** (40, 92, 82, 118),

1910: **tja** (32, 77, 68, 98),

Lesar: 1863: tje-le, Janežič: 1854: tje, Janežič: 1900: tja, tjakaj, tja-le, Toporišič: tja, SP 2001: tja.

Prislov izraža viden, od govorečega razmeroma oddaljen kraj, prostor kot cilj premikanja, dejanja, na katerega se usmerja pozornost koga. Preglašena oblika je značilna za knjižni jezik prve polovice 19. stoletja.

Pslovan. *tъja ali *tija se je verjetno razvilo iz ide. *ti□aH 'k temu', manj verjetno se je beseda razvila nastala iz členka *ti (znanega npr. kajti) in členka *a. (Snoj 1997: 669)

1869: **domu** (26, 40, 46, 45, 77, 87, 89, 109, 115, 144),

1910: **domov** (21, 32, 37, 45, 64, 72, 74, 91, 96, 120),

Lesar: 1863: domu, Janežič: 1854: domu, Janežič: 1900: domov/domu, Toporišič: domov, SSKJ: domov, domu (stil.), SP 2001: domov.

Pri Lesarju je končnica -ov glasovno priličena v -u.

1869: **kviško** (11, 65, 68, 71, 94, 126, 144, 145, 151, 158),

1910: **kvišku** (8, 53, 56, 59, 78, 106, 120, 121, 126, 131),

Lesar 1863: kviško, Janežič: 1854: kviško, Janežič: 1900: kvišku, Toporišič: kvišku, SP 2001: kvišku.

Prislov izraža gibanje ali smer navpično navzgor.

Končniški -o je popravljen v -u. Oblika z -o je najverjetneje nalika po obrazilu lastnostnih prislovov, tvorjenih iz pridevnikov z -o.

Prislov je sklopljen iz predložne zveze *k višku*. Pslovan. *vysokъ 'visok' se je razvilo iz *upso-ko-, tvorbe iz ide. *ups- kar je dalo 'visok'. (Snoj 1997: 720)

Kod?

1869: tam, **kodarteko** kolesa (58),

1910: tam, **koderteko** kolesa (48),

Lesar: 1863: /, Janežič: 1854: koder, kodar, Janežič: 1900: koder, Toporišič: koder, SP 2001: koder.

Prislov navadno s členkom izraža nedoločen, poljuben prostor, po katerem se dogaja premikanje.

Izdaja iz leta 1869 ima obliko kodar, a je lahko nalika po časovnem prislovu kadar.

Enako in sorodno je češ. kudy 'kod, koder. Pslovan. *kody, *koda, *kōdē, *kōde. Rekonstruirana beseda vsebuje ide. vprašalni zaimék *kuo asli kuu- in pripono* *-dhe, znane v ide. *kuu-dhe, pslovan. kъde, sloven. kje. (Snoj 1997: 244)

PRISLOV ČASA

Kdaj?

1869: **kmalo** (7, 12, 14, 16, 18, 20, 22, 24, 27, 29, 36, 39, 46, 47, 50, 51, 74, 75, 77, 78, 79, 80, 82, 85, 87, 89, 90, 91, 93, 97, 98, 110, 111, 122, 124, 126, 134, 135, 143, 145, 151, 152, 157, 158, 160),

1910: **kmalu** (4,9,10, 12, 14, 16, 17, 19, 21, 23, 29, 32, 38, 38, 41, 42, 61, 62, 64, 65, 66, 68, 70, 72, 74, 75, 76, 78, 80, 81, 82, 92, 93, 102, 104, 105, 111, 112, 119, 121, 126, 127, 131,133),

Lesar 1863: kmali, Janežič: 1854: kmalo, Janežič: 1900: kmalu, Toporišič. kmalu, SP 2001: kmalu.

Prislov izraža, da se dejanje zgodi v kratkem času.

Pri obliki prislova kmalo je končniški -o popravljen v -u. Oblika z -o je najverjetneje nalika po obrazilu lastnostnih prislovov, tvorjenih iz pridevnikov. Oblika kmali, ki jo v slovnici navaja Lesar, pa je dajališka oblika s samostalnikom mal, ki ima pravilno obliko -u, pa tudi končnico -i, po i-sklanjatvi ali po mestniku ednine.

Prislov je sklopljen iz predložne zveze k malu, pri čemer mal pomeni 'trenutek'. (Snoj 1997: 241)

1869: **marsikedaj**,

1910: **marsikedaj**,

Lesar: 1863: /, Janežič: 1854: /, Janežič: 1910: /, Toporišič: /, SP 2001: marsikdaj.

Gre za mnogostni zaimenski prislov, ki izraža precejšnje število ponovitev v nedoločenem, poljubnem času.

Predpona marsi- je za izražanje poljubnosti in velike količine. Predpona je zgrajena iz prislova, prvotno velelnika mar in dopustnega členka si. Kdaj pslovan. * kьda, *kьdy. Element *-da je gotovo členek, prva dela *kь- in *ko- sta se razvila iz ide. zaimenske osnove *kuo- 'kdo, kaj'. (Snoj 1997: 226)

1869: **zdajci** (32),

1910: **zdaj** (26),

Lesar 1863: zdaj, Janežič: 1854: zdaj, zdej, Janežič: 1900: zdaj/sedaj, Toporišič: zdaj (sedaj), SP 2001: zdaj, sedaj, zdajci.

Prislov izraža, da se dejanje zgodi v tem času, v tem trenutku.

Preglas a > e ima samo Janežičeva slovnica. Izdaja iz leta 1869 in SP 2001 imata obliko zdajci, ki je poudarjena oblika prislova zdaj.

Pslovan. *sьda (ali *sьgda) s pričakovanim odpadom polglasnika ь. Beseda je istega izvora kot sloven. sedaj, kjer se polglasnik ohranja. (Snoj 1997: 745)

1869: **včasi** (30),

1910: **včasih** (24),

Lesar 1863: včasi, Janežič: 1854: včasi, včasih, časi, Janežič: 1900: včasi/včasih, Toporišič: včasih, SP 2001: včasih.

Prislov izraža manjše število ponovitev v nedoločenih časovnih presledkih.

Oblika včasi, ki je v Lesarjevi izdaji, je okamenela mestniška oblika prislova, ki je edninska ali množinska.

1869: **koj** (131),

1910: **koj** (109),

Lesar: 1863: koj, Janežič: 1854: koj, tkoj, Janežič: 1900: takoj, Toporišič: takoj, SSKJ: takoj, koj (nar.), SP 2001: takoj.

Prislov izraža, da se dejanje zgodi brez odlašanja.

Koj je narečna oblika prislova takoj, nenaglašeni a je onemel, sklop tk se skrajša.

Izhodiščno *takojъ je izpeljano iz načinovnega prislova *tako, tvorjenega iz zaimka *takъ. (Snoj 1997: 652)

1869: **ponoči in po dnevu** (65),

1910: **ponoči in po dnevu** (79),

Lesar: 1863: /, Janežič: 1854: /, Janežič: 1900:/, Toporišič: ponoči, podnevi, SSKJ: ponoči: v času teme od sončnega zahoda do vzhoda, podnevi: v času svetlobe od sončnega vzhoda do zahoda, SP 2001: ponoči, podnevi.

Po- je prvi del sestavljenega prislova, ki se je razvil iz pslovan. *po(-), ki je verjetno nastalo iz ide. *pos 'k, za' > 'pri, po'. Noč je iz pslovan. oblike *notъ, dan pa iz pslovan. oblike *dънь. (Snoj 1997: 457)

Obe izdaji imata še prislovno zvezo predloga in samostalnika, ki ni poenobesedena v prislov.

Odklej?

1896: **odsle** (62, 88, 90, 121),

1910: **odslej** (51, 73, 75, 102),

Lesar: 1863: /, Janežič: 1854: /, Janežič: 1900: doslej, Toporišič: doslej, SSKJ: doslej, dozdej, do zdaj, SP: odslej.

Lesar uporabi obliko prislova brez poudarjalnega j.

Prislov je nastal iz *sblē + -j, kar vsebuje zaimek *sъ 'ta' in ojačevalni členek *lě, ki je znan še v sln. zdajle. Na enak način je iz kazalnega zaimka *tъ tvorjeno sln. dotlej, odtlej, potlej. (Snoj 1997: 579)

Doklej?

1896: **dosle** (67, 88, 94),

1910: **doslej** (55, 73, 79),

Lesar: 1863: doslej, Janežič: 1854: dosle, dosihdob, dosihmal, Janežič: 1900: dotlej, Toporišič: doslej, SSKJ: doslej, dozdej, SP: odslej.

Lesar uporabi obliko prislova brez poudarjalnega j.

Prislov je nastal iz *sblē + -j, kar vsebuje zaimek *sъ 'ta' in ojačevalni členek *lě, ki je znan še v sln. zdajle. Na enak način je iz kazalnega zaimka *tъ tvorjeno sln. dotlej, odtlej, potlej. (Snoj 1997: 579)

PRISLOVI LASTNOSTI

PRISLOV KOLIKOSTI

Koliko?

1869: **tolikanj** (67, 160),

1910: **toliko** (55, 134),

Lesar: 1863: /, Janežič: 1854: toliko, Janežič: 1910: toliko, Toporišič: toliko, tolikanj, SSKJ: toliko, tolikanj (star.), SP: toliko, tolikanj (star.).

Prislovizraža sorazmernost količine, mere, kot jo določa sobesedilo. Po SP 2001 je tolikanj kazalni mernostni zaimek.

Lesar ima obliko s poudarjalnim členkom j.

Pslovan. tolikъ je izpeljan iz *toli. Beseda je zs členkom *li izpeljana iz ide kazalnega zaimka *to- 'ta'. (Snoj 1997: 673)

PRISLOV MERE oz. presojevalni členek

1869: **skoro** (6, 21, 28, 30, 46, 53, 74, 80, 81, 82, 85, 89, 90, 91, 107, 110, 114, 117, 127, 130, 145, 147, 149, 158, 160, 163),

1910: **skoro** (4, 17, 23, 24, 38, 43, 61, 76, 66, 67, 68, 70, 74, 75, 90, 92, 95, 98, 106, 108, 121, 123, 124, 132, 133, 136),

Lesar 1863: skorej, Janežič: 1854: skor, skoraj, skoro, Janežič: 1910:., Toporišič:., SSKJ: skoraj, SP 2001: skoraj, skoro (pešajoče) in je označen kot presojevalni členek.

Prislov izraža precejšnje približevanje določeni polni meri.

Prislov je nastal iz skōro, nar. skōri, skōrej < score analogno po prislovu spodaj, zgoraj. Pslovan. *skoro, *skorē sta prislova iz pslovan. pridevnika *skorъ 'hiter'. (Snoj 1997: 574)

PRISLOV NAMERE

Čemu?

1869: veliko hudega stori in celo rekel, da moram Panu **na kljubo** storiti kaj hudobnega (48),

1910: veliko hudega stori in celo rekel, da moram Panu **na kljubo** storiti kaj hudobnega (39),

Lesar: 1863: V slovnici ga ne navaja, Janežič: 1854: /, Janežič: 1910: /, Toporišič: kljub, SP 2001: nakljub, navkljub, povedkovnik. Pleteršnik: na kljubo, na kljubo.

Nastalo iz star. jeziku še znanega kljubu, kar je skopljeno iz k ljub 'kljub', prvotno ravno v nasprotnem pomenu 'na ljubo'. (Snoj 1997: 238)

5.4.2 Predlog

Predlogi kažejo na razmere oseb ali stvari med seboj, ali pa razmerje dejavnosti do kakega predmeta, npr. nič v ustih kruli po črevesu. Predlogi se vežejo z enim, dvema ali tremi skloni. (Janežič 1900: 118)

Pri predlogih nisem opazila bistvenih razlik med obema izdajama. Oblike predlogov, ki so glede na današnjo knjižno normo različne, so le tri.

Predloga, ki se vežeta z rodilnikom zarad in zavolj (1869) imata v ponatisu nereducirani obliki zaradi in zavoljo.

Predlog, ki se veže z mestnikom, ob, je v Lesarjevi izdaji reduciral b, v ponatisu je oblika ob.

Predlog, ki se veže z rodilnikom: 1869: **zavolj** (90, 102),

1910: **zavoljo** (75, 85),

Lesar: 1863: zavoljo, Janežič: 1854: zavolj, zavoljo, Janežič: 1900: zavoljo, radi, zaradi, zastran, zbog, Toporišič: zaradi. SSKJ: zaradi, zavoljo, zarad (star.), SP 2001: zaradi, zavoljo, zavolj (star.).

Končniški -o je v izvorniku reduciran.

Predlog, ki se veže z rodilnikom: 1869: **zarad** (15, 19, 40, 41, 46, 56, 60, 74, 75, 76, 85, 97, 98, 107, 110, 115, 119, 131, 132, 140, 146, 154),

1910: **zaradi** (11, 15, 33, 37, 46, 50, 61, 62, 63, 70, 81, 82, 90, 92, 96, 100, 109, 109, 117, 122, 128),

Lesar 1863: predloga v slovnici ni, je predlog zavoljo in zastran, Janežič: 1854: zarad, Janežič: 1900: /, Toporišič: zaradi, SSKJ: zaradi/zarad (zastar.), SP 2001: zaradi.

V izdaji iz leta 1869 je prišlo do redukcije -i.

Predlog je sklopljen iz za 'zaradi' (kakor zato) in radi 'zaradi'. Pslovan *radi 'zaradi', izhodišče je orodnik samostalnika *radъ 'veselje, radost'. (Snoj 1997: 741)

1869: mnogo upliva do njega. Uporabljen je napačni predlog. V 2. izdaji je tudi uporabljen predlog *do*, namesto *na*. Tu ne gre za napačni predlog, ampak za pedložni glagolski morfem, ki se razlikuje od rabe v drugih jezikih, morda gre zveze z do: odnos do-.

5.4.3 Veznik

Veznik je beseda, ki posamezne besede in cele stavke veže in pomaga, da bolj okroglo in gladko govorimo. (Janežič 1854: 93)

Največ odstopanj od knjižne norme je pri podrednih veznikih. Starejša oblika prirednega veznika je le ena, in sicer pri vezniku temveč. Lesar navaja obliko temuč, ponatis pa ima že današnjo normativno obliko temveč. Podredni veznik kot je uporabljen v ponatisu, Lesar pa ima pri tem vezniku reduciran t. V obeh izdajah je uporabljen veznik ako, ki ga danes ne uporabljamo več. V SSKJ-ju ima oznako raba peša. V besedilih sem opazila veznik nego, ki je tudi v SSKJ-ju z oznako zastarelo. Podredni veznik preden ima v Lesarjevi izdaji obliko predno, ponatis navaja obliko preden.

PRIREDNI VEZNIK

1869: priredni veznik: **temuč** (140, 154),

1910: **temveč** (117, 129),

Lesar: 1863: temuč, temveč, Janežič: 1854: temuč, Janežič: 1900: temveč, Toporišič: temveč, SP 2001: temveč.

Priredni veznik temveč je v nasprotju z jedrom in tvori protivno ali adverzativno razmerje. Od začetka knjižnega jezika je že znana glasovna različica temuč, vǝ > u.

Stara in narečna je oblika temuč. Oblika je sklopljena iz tem < pslovan. *tēmъ, kar je orodnik ed. kazalnega zaimka pslovan. *тъ, sloven. ta in prislova več. Podobno je sklopljeno marveč. (Snoj 1997: 661)

Pleteršnik:

tēmùč, *conj.* (starejša pisava za: temveč) vielmehr, sondern; tat ne pride temuč da krade, ein Dieb kommt nur um zu stehlen, *Dalm., Schön!*; nič družega nê, temuč —, es ist nichts anderes, als —, *Trub.*

PODREDNI VEZNIKI

1869: podredni veznik: **ko** (150),

1910: **kot** (125),

Lesar: 1863: ko, kakor, Janežič: kakor, kot, ko, kakti, 1854: Janežič: 1910: kakor, ko, Toporišič: kot, SP 2001: kot.

Podredni veznik *kot* določa povedek jedra s primero, gre za primerjalno ali komparativno razmerje. Izvirnik reducira soglasnik. Oblika se ujema z navedbo v Lesarjevi slovnici.

Izhaja iz veznika kakor. Nastalo v narečnem razvoju iz koti, to pa v hitrem govoru iz *kakoti, iz česar je tudi nar. kakti 'kot, kakor'. To vsebuje prislov iz zaimka kāk in členek ti, znan še npr. v kajti. (Snoj 1997: 264)

Pleteršnik:

kòt, *conj.* = kakor, wie, *Mur.*, *Gor.*; belo kot sneg, *Met.*; kot bi, gleichwie, wenn, *Jan.*; — = ko, als (za komparativom), *C.*, *Cig.*, *Jan.*, *Gor.*; — als (in der Eigenschaft): jaz, kot oče tvoj, *nk.*; — iz: koti = kakoti (prim. kakti), *Mik.*

1869: podredni veznik: **ako** (8, 20, 21, 24, 24, 48, 72, 73, 74, 78, 79, 101, 102, 109, 132, 135, 144, 153, 154),

1910: **ako** (6, 15, 16, 19, 39, 59, 60, 61, 65, 84, 85, 109, 112, 120, 127, 128),

Lesar 1863: ako in če, Janežič: 1854: ako, ak, če, Janežič: 1900: če, ako, ko, Toporišič: če, SSKJ če, ako (raba peša), SP 2001: ako podr. vez. star., v pogojnih odvisnikih če, v časovnih odvisnikih kadar, v dopustnih odvisnikih čeprav.

Podredni veznik *ako* pove, od česa je odvisna uresničitev dejanja v jedru. To je pogojno ali kondicionalno razmerje. Izvirnik in izdaja iz leta 1910 uporabljata veznik ako, ki ga danes ne uporabljamo več, a je še zapisan v SSKJ-ju in v pravopisu (2001) z oznako raba peša in starinsko.

Pleteršnik:

àkò, *conj.* wenn, wofern; ako Bog da, so Gott will; ako vzmores, wenn du können wirst; ako je korenina sveta, svete so tudi veje, *Met.*; Ako spava, Naj bo zdrava Ak' me skuša, nič ne de, *Preš.*; sadje je les, ako ni kruha vmes, *Npreg.- Jan. (Slovn.)*; — ako ne, wo nicht, sonst; — ako tudi, ako prav, obgleich, obschon; — ob, *Krelj, Rec.*

1869: podredni veznik: nego: ter svojeji ženi prepustil več prostosti, **nego** so jo imele druge poganske žene (16), te so mi veliko bolj všeč **nego** basni (20), ni ga zame zdravila, **nego** maščevanje, – le maščevanje me more potolažiti (42), jutri se vam bode huje godilo **nego** mojim sužnjim (47), jaz se ne morem drugače imenovati **nego** kristjana (80), za eno samo večerjo potrošili več **nego** 40.000 gold (141), kaj so bile drugega **nego** živinsko klanje (144),

1910: v vseh primerih je enaka oblika veznika nego, kot v Lesarjevi izdaji,

Lesar 1863: nego. Janežič: 1854: /, Janežič: 1900: kakor, ko, nego, Toporišič: kakor, SSKJ: kakor, nego (star.), SP 2001: kakor.

Veznik je bil v knjižni jezik sprejet iz vzhodnega narečnega prostora in južnoslovanskih jezikov.

Veznik nego oblikuje primerjalno ali komparativno razmerje, v stavčni ali nestavčni vlogi. SSKJ veznik *nego* označuje s kvalifikatorjem zastarelo.

Pleteršnik:

nêgo, *conj.* als (za komparativom, za adj. drug, drugačen), *ogr.- C., Mik., nk.*; = nego li, *Levst. (Nauk), nk.*; — sondern, *ogr.- C., Mik.*; ne samo — nego i, nicht nur — sondern auch: ne samo zemeljski nego i nebeški oča, *ogr.- Mik.*; — aber, jedoch, *ogr.- C.*; — nego če, außer wenn, *C.*

1869: podredni veznik: kakor naši starši, **predno** jih je bila kača zapeljala (32), **predno** je obledela zgodnja danica (40), **predno** pride do lope (62), **predno** jo dam mučiti (67), **predno** zaslišimo njen pogovor (67), **predno** to storiš, mene pahneš od sebe (79), stražnika sta se zbudila, **predno** je prišla (101), predno se izvrši ta sodba (115), **predno** je bilo zasuto (148), **predno** so jo vjeli (157), **predno** jim ga z vso silo zabodejo (161),

1910: v vseh navedenih primerih iz Lesarjeve izdaje, ima druga izdaja veznik preden,

Lesar: 1963: /, Janežič: 1854: /, Janežič: 1900: predno, Toporišič: preden, SSKJ: preden, predno, SP 2001: preden, predno.

Podredni veznik preden umešča jedro v čas in tvori časovno ali temporalno razmerje.

Pred- je predpona, pslovan. *perdъ je izpeljano iz pslovan. *per 'prek, čez, pri', kakor je pslovan. *nadъ izpeljano iz na'na' in pslovan. *zadъ iz * za 'za'. (Snoj 1997: 486)

Pleteršnik:

prêdnø, *conj.* = preden, ehe, bevor, *Cig., Jan., Levst. (Zb. sp.), nk.*

6 POVZETEK

Primerjava slovnice je pokazala, da prihaja do poimenovalnih sprememb. Od 52 poimenovanj je kar 36 drugačnih. Lesarjeve sklonske vprašalnice za samostalnik so enake kot danes, Janežičeve pa so zastarele. Pri tem je potrebno upoštevati, da sem Lesarjevo slovnico iz leta 1863 primerjala z Janežičevo, ki je izšla devet let prej – leta 1854. Ugotovila sem, da se vprašalnica za imenovalnik, dajalnik, tožilnik v devetih letih ni spremenila, torej je postala normativna. Pri treh vprašalnicah je razlika: za roditelja, kjer ima Lesar obliko česa, Janežič pa čega, po zaimenski sklanjatvi, v rodniku navaja Lesar vprašalnico čim, Janežič ima obliko čem po mestniku im. Pri sklanjatvenih vzorcih se Lesarjeve končnice ujemajo s sodobnim knjižnim jezikom, Janežič pa ima več variant, vendar skoraj vedno ena izmed njih ustreza Lesarjevim končnicam.

Pri zaimku za prvo osebo ednine Janežič poleg oblik jaz, jez in jest, ki jih ima tudi Lesar, navaja obliko z nezvenečim soglasnikom jes. V rodniku prve osebe ednine ima Janežič poleg oblik meno, mano kot pri Lesarju, še obliko manoj. V dvojini in množini prve osebe ni sprememb. Podobno tudi v drugi osebi ednine, Janežič v rodniku navaja še obliko taboj, ki je Lesar nima. Tožilnik druge osebe dvojine ima samo pri Lesarju poleg oblike vaju še vaji. V množini razlik ni. Za tretjo osebo moškega in srednjega spola v ednini roditelja, dajalnika in tožilnika ima Lesar naglasno in naslonsko obliko, Janežič ima v omenjenih sklonih še stesl. oblike *jega, jemu, jega*. V opombah zapiše, da gre za stesl. oblike, ki so v rabi samo še ponekod na Dolenjskem in Štajerskem. Janežič ima v imenovalniku dvojine moškega spola obliko *onadva*, za srednji spol *paonedve*, Lesar pa le obliki brez števnik oz. oni. Rodilnik in tožilnik dvojine ima pri obeh obliko *nju*, in *nenjiju*. Janežič pa ima še koroško varianto *njuj*. V mestniku množine za moški in srednji spol ima Janežič poleg naglasne še naslonsko obliko *jih*, ki je Lesar nima.

Kazalni zaimek za moški spol ima v imenovalniku ednine več oblik kot pri Lesarju. Poleg oblik *ta, ti*, ki ju imata obe slovnici, ima Janežič še koroški *taj, te*. Tudi v tožilniku ima Janežič večjo variantnost oblik. Skupna jima je oblika *tega, ta*. V imenovalniku dvojine navaja Janežič obliko *tadva*, ki je tvorjena po osebnem zaimku, oba pa imata še prvotno obliko *ta*. Pri Janežiču je večja variantnost oblik v množini za moški in ženski spol v vseh sklonih, razen v imenovalniku. V imenovalniku dvojine za kazalni zaimek ženskega spola obliko *te*, Janežič navaja še obliko *tedve*.

Sklanjatveni vzorec za pridevnik moškega in srednjega spola se razlikuje v imenovalniku in tožilniku ednine. Lesar ima poleg ničte končnice še končnico -i za določno obliko, ki je Janežič nima. Pri srednjem spolu pa Lesar ravno tako v ednini navaja poleg končnice -o tudi -e, kadar se pridevnik konča na mehki soglasnik, takrat dobi končnico -e. Janežič pa ima v imenovalniku in tožilniku dvojine ženskega spola poleg končnice -i, še končnico -e, ki je Lesar nima. Pri sklanjatvenem vzorcu za pridevnik ženskega spola prihaja do razlik v dajalniku in mestniku ednine. Lesar ima končnico -i, Janežič pa -ej, poleg nje pa v oklepaju še končnico -i. Končnica -ej je bila navedena med novimi oblikami, a se ni uveljavila. Nadomesti jo končnica, ujemalna samostalnikom. V orodniku ednine Lesar navaja končnico -o, ki jo ima tudi Janežič, poleg nje pa ima v oklepaju še končnico -oj.

Pri stopnjevanju pridevnikov ni razlik, le obrazilo -iši navaja samo Janežič.

Vsi spregatveni vzorci za sedanjik so pri obeh enaki. Lesar nima nobenih pojasnil, Janežič pa opomni na tretjo osebo množine, kjer imajo glagoli na -em večinoma končnico -ó, namesto -éjo. Končnica za tretjo osebo množineje pri glagolih, ki imajo osnovo na -im, -e npr. *učim – učé, živim – živé*. Oba imata normirane tudi dvojinske ženske oblike. Prihodnjik glagola *biti* se razlikuje v vseh osebah in številih. Lesar ima starejše daljše oblike *bod-e-m*, ki so v rabi od 16. stoletja. V dvojini je prišlo do razcepa po spolu zaradi vpliva zaimenske sklanjatve.

Lesar in Janežič navajata prislove kraja, časa, načina, vzroka, le da Lesar nima prislovov mere. Oba imata še prislove trditve in zanikanja. Številčno navaja Janežič več prislovov kot Lesar. Ima tudi več glasovnih variant enega prislova.

Pri primerjavi leposlovnega dodatka v slovnici sem ugotovila, da pri Lesarju ni nič zapisanega o *Brižinskih spomenikih*, saj jih zgolj omeni. Na koncu je Lesar dodal še prevajalce *Svetega pisma* in slovenske pesnike po abecednem redu, tu ni omenil Simona Jenka. V prvem novoslovenskem obdobju, ki ga oba samo časovno zamejita, je Lesar izpustil Megiserja, bilo bi ustrezno, da bi ga vključil v seznam, saj je napisal slovar štirih jezikov, ki vključuje tudi slovenščino. Pozabil je omeniti tudi Janeza Vajkarda Valvazorja.

Po končani oblikoslovni primerjavi obeh izdaj nabožnih knjig *Perpetua ali Afrikanški mučenci* sem ugotovila, da prihaja do razlik v skoraj vseh besednih vrstah. V ednini

samostalnikov moškega spola je razlika v rodilniku pri mehkeem sklanjatvenem vzorcu, kjer Lesar zapisuje narečno preglašeno končnico -e, ponatis iz leta 1910 ima končnico -a, npr. *do koloseje – do koloseja*. Razlika je tudi v mestniku ednine moškega spola, kjer Lesar zapisuje končnico -i, ki se ujema s končnico v istem sklonu srednjega spola. Izdaja iz leta 1910 ima za samostalnike moškega spola končnico -u. V mestniku ednine srednjega spola sta v izdaji iz leta 1910 uporabljeni dve končnici -u in -i.

V imenovalniku množinenekaterih samostalnikov moškega spola Lesar osnovo enozložnega samostalnika ni podaljšal z -ov-, kot jo ima v izdaji iz leta 1910, npr. *glasi – glasovi*. V rodilniku je pri samostalniku *vojskovodja* Lesar uporabil končnico -ev, kar izkazuje moški vzorec sklanjatve, medtem ko se samostalni v 2. izdaji sklanja po drugi moški sklanjatvi, tj. po ženski sklanjatvi, in ima v rodilniku množine ničto končnico in premeno v osnovi -ij-.

Pri samostalnikih ženskega spola se pojavi v tožilniku ednine pri Lesarju in v 2. izdaji oblika *lestvo*, po 1. ženski sklanjatvi, in ne ničta končnica z obliko *lestev*. V mestniku ednine ženskega spola ima Lesar za samostalni *gospa* končnico -e(j).

Primerjava samostalniških zaimkov je pokazala, da prihaja do razlik v rodilniku in tožilniku ednine, kjer je za prvo osebo v nepredložni rabi uporabljena naglasna oblika zaradi poudarjanja. V nepredložni rabi je v rodilniku tretje osebe ednine oblika *jej* v obeh izdajah, vendar se v izdaji iz leta 1910 poredko pojavi tudi oblika *ji*. V orodniku ednine za prvo osebo je rabljen osebni zaimek z naglasno obliko *z menoj*, naslonska oblika *z mano* pa v tekstih ni uporabljena. V tožilniku dvojine za prvo osebo prihaja v izdajah do razlike. Lesar ima v besedilu obliko *naji*, ki jo poleg oblike *naju* navaja v slovnici. Izdaja iz leta 1910 ima obliko *naju*. Lesar v tožilniku dvojine za tretjo osebo uporabi obliko *nju*, ki jo navaja tudi v slovnici. Izdaja iz leta 1910 ima obliko *niju*. Tožilnik tretje osebe množine ima za vse spole pri Lesarju obliko *je*, izdaja iz leta 1910 uporablja obe obliki, *je* in *jih*, vendar prevladuje oblika *jih*. Nikalni zaimek ima v Lesarjevi izdaji dve varianti: *nikdo* in *nikdor*, v drugi izdaji pa *nikdo* in *nihče*.

Zaimek ima v imenovalniku pri Lesarju obliko *nekteri*, v mlajši izdaji se vedno pojavi današnja oblika *nekateri*. Mnogostni zaimek za tretjo osebo v vseh spolih ima v Lesarjevi izdaji obliko *marsikteri*, ki je bila v drugi polovici 19. stoletja knjižna, ker je bila bolj etimološka. Druga izdaja ima obliko *marsikateri*.

Pri sklanjanju pridevnika prihaja do razlik v osnovniku, in sicer v dajalniku in mestniku ednine ženskega spola, kjer ima Lesar v končnico -ej, v izdaji iz leta 1910 je končnica -i. Pri

presežni stopnji pri pridevnikih *velikima* v primerniku osnovo več-, dodano je obrazilo -ji, zaradi č, ž, š, ki pa se prilikuje v -i. Ponatis iz leta 1910 pa ima ustrezno obliko, npr. *viša – višja*.

Pri primerjavi pridevniških zaimkov se je izkazalo, da najbolj prevladujejo oziralni, svojilni in poljubnostni zaimki, ki se v izdajah razlikujejo. Oziralni zaimek ima pri Lesarju obliko *kteri*, v ponatisu iz leta 1910 pa oblika *kateri*.

Pri glagolih v sedanjiku je za tretjo osebo množine v obeh izdajah striktno uporabljena krajša oblika s končnico -o, danes se večinoma uporablja podaljšana oblika z podaljšavnim morfemom -j- po tipu glagolovdelati – delajo. V prihodnjiku prihaja do odstopanj pri pomožnem glagolu biti. V prvi osebi ednine Lesar in izdaja iz leta 1910 navajata daljšo obliko *bodem*. Vendar je v novi izdaji v rabi tudi oblika *bom*, čeprav redko.

Primerjava nepolnopomenskih besednih vrst ni pokazala veliko razlik. Pri prislovu blizuima Lesar končnico -o (*blizo*), po naliki izpridevniških prislovov z -o. Gre za izsamostalniški prislov, ki je okamenel mestnik pridevnika *blizъ. 2. izdaja ima obliko *blizo*.

Odstopanj ni bilo pri števnikih, medmetih in členkih.

Odstopanja med Lesarjevo normo in prakso so se pokazala pri samostalnikih moškega in srednjega spola: v ednini navaja v slovnici za mehki sklanjatveni vzorec končnico -u, ki jo v besedilu ne uporabi, saj ima le končnico -i (v *raji*). V tožilniku ednine ženskega spola navaja ničto končnico, a v besedilu uporabi končnico -o. Prav tako v ženskem spolu je v dajalniku in mestniku ednine pri samostalniku gospa v slovnici navedena končnica -e, ki ji v besedilu doda poudarjalni členek j. Pri sklanjanju pridevnikov ženskega spola v ednini za dajalnik in mestnik navaja končnico -i, v besedilu uporablja končnico -ej. Pri svojilnih zaimkih v dajalniku 2. in 3. osebe ednine, v dajalniku 3. osebe množine in v mestniku 1., 2., in 3. osebe ednine, pri povratno svojilnem zaimku v dajalniku in mestniku ednine ter pri celostnem zaimku v mestniku ednine ženskega spola navaja v slovnici končnico -i, v besedilu pa uporabi starejšo končnico -ej. Nikalni zaimek za 1. osebo ednine ima obliko *nihče*, v besedilu uporabi oblike: *nobeden*, *nikdo* in *nikdor*. Pri prislovih časa ima v slovnici obliki *kmali* in *skorej*, ki ju v besedilu navaja v obliki *kmalu* in *skoro*.

Sklenem lahko, da Ribničani premalo vemo o Antonu Lesarju, ki je svoje življenje posvetil poučevanju otrok in skrbi za slovenski jezik. Želim si, da bi moje diplomsko delo Ribničanom spodbudilo zavedanje, da Ribniška dolina premore še enega pomembnega moža 19. stoletja.

7 VIRI IN LITERATURA

Vanda Babič: *Učbenik stare cerkvene slovanščine*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za slavistiko, Oddelek za slovenistiko, 2003.

Anton Janežič: *Slovenska slovnica s kratkim pregledom slovenskega slovstva ter malim cirilskim in glagolskim berilom za Slovence*. Celovec, 1854. Dostopno na http://books.google.si/books?id=-iwtAAAAYAAJ&printsec=frontcover&dq=jane%C5%BEi%C4%8D+slovnica&hl=sl&sa=X&ei=7BX6Uc6KEKeD4gSisoEg&redir_esc=y#v=onepage&q=jane%C5%BEi%C4%8D%20slovnica&f=false

– – Slovenska slovnica za domačo in šolsko rabo, Celovec, 1863 Dostopno na http://books.google.si/books?id=_PA9AAAAYAAJ&printsec=frontcover&dq=anton+jane%C5%BEi%C4%8D+1863&hl=sl&sa=X&ei=Gw8uUvaZL-jy7Aa34YGwDQ&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false

– – *Slovenska slovnica za srednje šole*. 8. Predelana izdaja, priredil Jakob Sket. Celovec, 1900.

Anton Lesar: *Slovenska slovnica v spregledih*. Ljubljana, 1863.

– – *Ribniška dolina na Kranjskem*. Ljubljana, 1864.

– – *Perpetua ali Afrikanski mučenci*. Celovec, Družba svetega Mohorja. XIX. zvezek *Slovenskih večernic*, 1869.

Letopis Matice Slovenske za leto 1874: *Životopisne črtice*. Ljubljana, 1874.

Fran Levec: *Slovenski pravopis*. Dunaj, 1899. Dostopno na <http://www.trojina.org/pravopisi/ebooks/pravopis1899/pravopis1899.html#/10/>

Leto svetnikov: ur. Marjan Smolik 1. knjiga, Mohorjeva družba, Celje, 1999.

Irena Orel: Razvoj slovenskega oblikoslovja (Gradivo za del predmeta ZSD I). Ljubljana, 2004.

Perpetua ali Afrikanski mučenci. Celovec, Družba svetega Mohorja. XIX. zvezek Slovenskih večernic, 1910.

Pleteršnik: *Slovensko-nemški slovar*, dostopno na <http://bos.zrc-sazu.si/pletersnik.html>

Fran Ramovš: *Morfologija slovenskega jezika*. Ljubljana, DZS, 1952.

Ribnica skozi stoletja, ur. Janez Debeljak, Drago Zdunoč, France Grivec. Založba Spektar Zagreb, 1982.

Vera Schaubert, Michael Schindler, prevod: Jože Plešej, Ivan Šrekl: *Svetniki in godovni zavetniki za vsak dan v letu*. Založba Mladinska knjiga Ljubljana, 1995.

Anton Skubic: *Zgodovina Ribnice in ribniške pokrajine*. Buenos Aires, 1976.

Slovenski biografski leksikon, dostopno na <http://ezb.ijs.si/fedora/get/sbl:1423/VIEW/>

Marko Snoj: *Slovenski etimološki slovar*. Ljubljana, Mladinska knjiga, 1997.

Jože Toporišič: *Slovenska slovnica*. Ljubljana, Založba Obzorja Maribor, 1984.

Jože Toporišič: *Slovenski pravopis*, dostopno na <http://bos.zrc-sazu.si/sp2001.html>